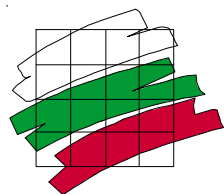

ŃŃĐÈΒ ÊÎ Í Ϯ Í ÊÒÓĐÍ È Î ÁÇÎ ĐÈ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2002 ГОДИНА
(ãîäèøáí äîêëää)

ÀÃÁÍ ÖÈΒ ÇÀ ÈÊÎ Í Î Ì È×ÃÑÊÈ
ÀÍ ÀËÈÇÈ È ÌĐÎ ÃÍ Î ÇÈ

ул. „Аксаков“ 31, София 1000, България

© **Агенция за икономически анализи и прогнози 2003**

1000 София, ул. „Аксаков“ №31

тел.: 981 65 97, 9859 56 01

факс: 981 33 58, 980 93 22

e-mail: aeaf@aeaf.minfin.bg

<http://aeaf.minfin.government.bg>

Всички права запазени.

Никакви части от тази публикация не могат да бъдат репродуцирани, съхранявани (запаметявани) или разпространявани чрез електронни системи, фотокопиране или чрез други способи без предварителното изрично писмено съгласие на Агенцията за икономически анализи и прогнози.

ISSN 1311-9915

Позоваването на тази публикация на АИАП от серия „КОНЮНКТУРНИ ОБЗОРИ“ при препечатване на информация е задължително.

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ	3
ВЪНШНА СРЕДА	5
Растеж	5
Инфлация	8
Лихвени проценти	9
Валутни курсове	10
Цени на основни суровини	11
ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС, ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ И ВЪНШНИ ФИНАНСИ	13
Платежен баланс и външни финанси	13
Външна търговия	17
РЕАЛЕН СЕКТОР	18
БВП	18
Търсене	18
Предлагане	20
Заетост, безработица, производителност на труда и доходи	20
Инфлация	24
Публични финанси	26
ФИНАНСОВ СЕКТОР	31
Валутен съвет	31
Парично предлагане и банков кредит	32
Банкова система	36
Парични и валутни пазари	39
Небанкови финансови институции и капиталов пазар	41
СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ	44
ПРЕГОВОРИ ЗА ЧЛЕНСТВО В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	46
Изпълнение на икономическите критерии за членство в Европейския съюз	47
Макроекономическото развитие на страните-кандидатки и получилите покана за членство	48
ПРИЛОЖЕНИЕ 1	53
ПРИЛОЖЕНИЕ 2	58
ПРИЛОЖЕНИЕ 3	66
ПРИЛОЖЕНИЕ 4	69
ПРИЛОЖЕНИЕ 5	71
ПРИЛОЖЕНИЕ 6	73
ПРИЛОЖЕНИЕ 7	76
ПРИЛОЖЕНИЕ 8	78
ПРИЛОЖЕНИЕ 9	81

Списък на съкращенията

АЗ - Агенция по заетостта
АП - Агенция за приватизация
БВП - Брутен вътрешен продукт
БДС - Брутна добавена стойност
БДЖ - Български държавни железници
БНБ - Българска народна банка
БС - Баласа-Самюелсън
БТК - Българска телекомуникационна компания
БФБ - Българска фондова борса
ДДС - Данък добавена стойност
ДЗИ - Държавен застрахователен институт
ДКЕР - Държавна комисия по енергийно регулиране
ДЦК - държавни ценни книжа
ЕАСТ - Европейска асоциация за свободна търговия
ЕК - Европейска комисия
ЕС - Европейски съюз
ЕЦБ - Европейска централна банка
ИКТ - Информационни и комуникационни технологии
ИПЦ - Индекс на потребителските цени
ИТ - Информационни технологии
КФН - Комисия за финансов надзор
МВФ - Международен валутен фонд
МЕЕР - Министерство на енергетиката и енергийните ресурси
МЗГ - Министерство на земеделието и горите
МТС - Министерство на транспорта и съобщенията
МТСП - Министерство на труда и социалната политика
МФ - Министерство на финансите
НРС - Наблюдение на работната сила
НСИ - Национален статистически институт
ОИСР - Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ОЛП - Основен лихвен процент
ПЧИ - Преки чуждестранни инвестиции
САПИ - Система за агропазарна информация
СЦИЕ - Страни от Централна и Източна Европа
ФАО - Организация на ООН по прехрана и земеделие
ЦИЕ - Централна и Източна Европа
ЦЕФТА - Централно европейско споразумение за свободна търговия
ЕИТО - European Information Technology Observatory
ЕОНИА - Euro OverNight Index Average
ЕУРИБОР - Euro Interbank Offered Rate
ЈСРА - Japan Credit Rating Agency
LIBOR - London InterBank Offering Rate
NYMEX - New York Mercantile Exchange
SOFIX - Официален индекс на БФБ
UCTE - Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity

---

ДАЪРІ А

Икономическият растеж в България се ускорява до 4.8% през 2002г., независимо от бавните темпове на възстановяване на световната икономика и особено на основните външноикономически партньори. Той е сред най-високите за страните-кандидатки за членство в ЕС и е постигнат при запазване и увеличаване на макроикономическата и финансова стабилност на страната. Дефицитът по текущата сметка на платежния баланс се понижи, както в номинално изражение, така и като процент от БВП (до 4.4%), независимо от шоковете, породени от колебанията във валутния курс евро-долар, лихвените проценти и неопределеността и гезинтеграцията на чувствителните международни пазари, породени от очакванията за военни действия в Ирак. Дефицитът по консолидирания бюджет и задлъжнялостта на държавата се понижиха - съответно до 0.6 и 55.6% от БВП.

Инфлацията спадна до най-ниското си равнище от началото на реформите - 5.8% средногодишно, въпреки поредните приспособявания в административните цени и свързаното с тях повишаване на инфлационните очаквания в началото на 2002г. Продължава да се задълбочава финансовото посредничество, като банковият кредит за нефинансовия сектор в края на 2002г. достигна 16.5% от БВП, активите на пенсионните фондове - над 1% от БВП, а пазарната капитализация на фондовата борса - до 4.3% от БВП. Продължават да се увеличават реалната работна заплата (със 7%), реалните доходи (с 1.8%) и производителността на труда (с 3.8%). Доминиращият икономиката частен сектор започва да разкрива все повече работни места, като заетите в него се увеличават с 2.9%, а безработицата в края на 2002г. спада с 2.8 процентни пункта спрямо края на предходната година.

Ускоряването на икономическия растеж и укрепването на макроикономическата стабилност са доказателство, че и през 2002г. България върви неотклонно по пътя към постигане на стратегическата си цел за пълноправно членство в ЕС от началото на 2007г. и успешно продължава да се интегрира в глобалната икономика. В Редовния доклад от 2002г. ЕК признава България за „функционираща пазарна икономика, способна да се справи с конкурентния натиск на пазарните сили в рамките на ЕС в средносрочен план, при условие, че продължи да прилага своята програма за реформи и оставащите проблеми бъдат преодолени“¹. В края на 2002г. най-реномираната международна агенция за кредитен рейтинг Standard & Poor's отново повиши кредитния рейтинг на страната ни - до **BB** с положителна перспектива за развитие. Другите водещи международни агенции за кредитен рейтинг също оценяват като положителна перспективата за развитие на България.

Положителните тенденции в икономиката са резултат, както от подобряването на условията на търговия за страната (с 0.5% спрямо предходната година), така и от икономическата политика и напредъка на структурните реформи. Както се очакваше², през 2002г. икономическата политика насочи приоритетните си към някои от най-важните структурни проблеми, като прецизирането и опростяването на правилата за влизане и излизане от бизнеса и усъвършенстване на

---

¹ Commission of the European Communities, 2002 Regular report on Bulgaria's progress towards accession (2002), p. 46.

² Вж. АИАП, Икономиката на България през 2001 г., 2002.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2003

Ραπτεж

Οακβανιата, че през втората половина на 2002г. световната икономика ще започне да се възстановява от рецесията, не се осъществиха. Липсата на доверие сред икономическите агенти, както и високите цени на петрола, забавиха възстановяването на световната икономика. През април 2003г. Европейската комисия (ЕК) коригира прогнозите си за растежа на световната икономика през 2003 и 2004г., като ги намали съответно с 0.4 процентни пункта до 3.2% през 2003г., и с 0.3 процентни пункта до 3.7% през 2004г.¹ Οακβανιата на Международния валутен фонд (МВФ)² от пролетта за развитието на световната икономика през 2003г. съвпагат с тези на ЕК, а са по-оптимистични за растежа през 2004г. - около 4.1% (през есента на 2002г. бе прогнозиран растеж от 4.6%). Прогнозите на JPMorgan Securities за растежа на световната икономика през 2003г. са значително по-песимистични от тези на МВФ и ЕК, но като цяло остават непроменени спрямо предходния период - те са ревизирани нагоре с 0.1 процентни пункта до 2.4%³.

Прогнози за растежите през 2003 и 2004 г. на ЕК, МВФ и JPMorgan Securities Inc.

Държава	ЕК		МВФ		JP Morgan Securities Inc.*	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Свят	3.2	3.7	3.2	4.1	2.4	2.9
САЩ	2.4	2.5	2.2	3.6	2.7	3.3
Евροзона	1.0	2.3	1.1	2.3	1.2	2.7
Япония	1.5	1.3	0.8	1.0	1.4	0.8
Германия	0.4	2.0	0.5	1.9	0.5	2.3
Страни-кандидатки	3.5	4.3	3.9	4.5		

* Global Data Watch, February 2003.

Икономиката на САЩ отбеляза растеж от 2.4% през 2002г., докато този показател в еврозоната за същия период е само 0.9%⁴. За възстановяването на американската икономика решаващо значение имаха мерките на паричната и фискалната политика. Федералният резерв намали официалния лихвен процент до 1.25%, а Конгресът на САЩ гласува фискален пакет, възлизащ на близо 1.5% от БВП.⁵ Според ЕК несигурното възстановяване на американската икономика ще продължи и през 2003 и 2004г., подпомагано от мерките на паричната и фискалната политика и стабилния растеж на производителността на труда. Οακβανιата на ЕК от пролетта за растежа на амери-

¹ European Commission, Spring 2003 Economic Forecasts.

² International Monetary Fund, World Economic Outlook, April 2003.

³ JPMorgan Securities Inc., Global Data Watch, February 2003.

⁴ По последни оценки на Eurostat от април 2003г.

⁵ Той включва намалението на данъците през 2001г. и допълнителни фискални мерки (вкл. увеличени разходи за отбрана), гласувани през март 2002г.

канската икономика през 2003 и 2004г. са съответно 2.4 и 2.5%. Според МВФ икономическият растеж на САЩ през 2003г. ще бъде 2.2%, а този за 2004г. - 3.6%. Тази оценка е с 0.4 процентни пункта по-ниска в сравнение с прогнозата, направена през есента на 2002г. Непроменени остават оценките за растежа на американската икономика на независими институции като JPMorgan Securities от февруари 2003г. В основата на растежа през 2003г. ще бъдат очакваното възстановяване на потреблението и инвестициите от втората половина на годината, както и увеличаването на разходите за отбрана, прогнозиран да достигнат 75 млрд. щ.д. в рамките на бюджетната година⁶.

Независимо от обезценяването на щатския долар, американската икономика продължава да реализира значителни дефицити по текущата си сметка. Според прогнозите на МВФ за 2003 и 2004г. те ще достигнат съответно 5.3⁷ и 5.1% от БВП.

Прогнози на ЕК за растежа през 2003 и 2004 г.

Растеж на БВП (спрямо предходната година)

Държава	2003			2004		
	Есен 2002	Пролет 2003	Разлика	Есен 2002	Пролет 2003	Разлика
Еврозона	1.8	1.0	-0.8	2.6	2.3	-0.3
Германия	1.4	0.4	-1.0	2.3	2.0	-0.3
Франция	2.0	1.0	-1.0	2.7	2.3	-0.4
Италия	1.8	1.0	-0.8	2.4	2.1	-0.3
Испания	2.6	2.0	-0.6	3.2	3.0	-0.2
Великобритания	2.5	2.2	-0.3	2.7	2.6	-0.1
САЩ	2.3	2.4	0.1	2.8	2.5	-0.3
Япония	1.2	1.5	0.3	1.4	1.3	-0.1
Страни-кандидатки	3.8	3.5	-0.3	4.4	4.3	-0.1
България	5.0	4.5	-0.5	5.5	5.0	-0.5
Чехия	3.2	2.8	-0.4	3.8	3.9	0.1
Естония	4.7	4.9	0.2	5.1	5.1	0.0
Унгария	4.5	3.7	-0.8	4.9	4.1	-0.8
Латвия	5.5	5.5	0.0	6.0	6.0	0.0
Литва	3.5	4.5	1.0	4.5	5.0	0.5
Полша	3.2	2.5	-0.7	3.9	3.7	-0.2
Румъния	4.6	4.9	0.3	4.7	5.0	0.3
Словакия	3.9	3.7	-0.2	4.8	4.5	-0.3
Словения	3.6	3.4	-0.2	4.0	3.7	-0.3
Турция	3.7	3.7	0.0	4.4	4.5	0.1
Русия	4.3	3.4	-0.9	4.0	2.6	-1.4
Свят	3.6	3.2	-0.4	4.0	3.7	-0.3

⁶ Това не включва предложението на администрацията на Буш от 7.01.2003г. за намаление на данъците на стойност около 670 млрд. щ.д. през следващите десет години.

⁷ Коригиран нагоре с 0.6 процентни пункта.

Икономическият растеж на повечето от големите държави в еврозоната остава нисък. Германия реализира растеж от 0.2% през 2002г., растежът на БВП в Италия за същия период е 0.4%, във Великобритания - 1.8%, а във Франция - 1.2%. Очакванията на JPMorgan Securities за растежа в еврозоната през 2003г. също са занижени⁸. Основните пречки за по-бързото нарастване на икономиката на ЕС са влошаването на конкурентоспособността в резултат поскъпването на еврото, влошените условия на пазара на труда и ниските инвестиции. Това обяснява и понижените очаквания за растежа на международните институции. Прогнозите на ЕК за растежа в еврозоната през 2003 и 2004г. са съответно 1 и 2.3%, а тези на МВФ - съответно 1.1 и 2.3%. Според МВФ затягането на фискалната политика съгласно изискванията на Пакта за стабилност и растеж в ЕС и поскъпването на еврото са сред основните причини за очакванията за по-нисък растеж.

Проблем за средносрочния растеж в еврозоната през 2003г. биха могли да се окажат твърде големите бюджетни дефицити като дял от БВП на Германия (3.6%), Франция (3.1%), Португалия (2.7%) и Италия (2.3%). Неспазването на Маастрихт-ския критерий за максимална стойност на това съотношение (3%) може да подгони доверието в провежданата икономическа политика. Въпреки че първоначално крайният срок за овладяване на тези дефицити бе 2004г.⁹, ЕК взе решение за удължаването му до 2006г., предвид по-бавното възстановяване на икономиките в еврозоната.

През четвъртото тримесечие на 2002г. икономиката на Япония продължи да нараства с темп от 0.5%, като основни двигатели на растежа бяха частното потребление и нетния износ. През 2002г. обаче растежът намалю до 0.3%. Очакванията на ЕК за растежа на БВП в Япония през 2003г. и 2004г. са съответно 1.5 и 1.3%, като очакванията за растежа през 2003г. са подобрени с 0.3 процентни пункта. Перспективите за развитието на икономиката остават неясни. Устойчивата дефлация, структурната неефективност, лошата фискална позиция и обременената с лоши кредити финансова система остават риск за бъдещото развитие на японската икономика.

Икономиките в Централна и Източна Европа (ЦИЕ) остават сравнително слабо засегнати от ниския растеж на икономиката в Европа и в световен мащаб. Последните прогнози на ЕК от април тази година за темпа на растеж през 2003г. и 2004г. са понижени незначително - съответно с 0.3 и 0.1 процентни пункта до 3.5 и 4.3% спрямо прогнозите от септември миналата година. Новите прогнози за страните от тази група са занижени най-много за Унгария - с 0.8 процентни пункта - съответно до 3.7 и 4.1% и за Полша - с 0.7 процентни пункта до 2.5% през 2003г. Понижени са очакванията за растежа в Чехия, България, Словакия и Словения. Прогнозата за икономическия растеж в България и през двете прогнозни години е ревизирана наголу с 0.5 процентни пункта до равнища от 4.5 и 5% съответно през 2003 и 2004г. Въпреки това, страната се нарежда сред страните с най-висок очакван ръст на БВП непосредствено след Латвия и Естония. Очакванията за темпа на икономически растеж в Турция през 2003г. и 2004г. остават непроменени¹⁰ - съответно 3.7 и 4.5%. Основният стимул за устойчивия растеж на икономиките от Централна и Източна Европа е вътрешното търсене, което компенсира забавения растеж на износа. То ще се подпомага от значителни преки чуждестранни инвестиции и намаляващата инфлация.

⁸ Така например, докато през ноември 2002г. очакванията за растежа на еврозоната през 2003г. бяха за 1.9%, през февруари 2003г. те са понижени до 1.2% (в т.ч. за Германия от 1.4 на 0.5%, за Франция от 1.7 на 1.5% и за Италия от 1.9 на 1.5%).

⁹ За Италия 2003г.

¹⁰ Подобрвяване на очакванията за 2004г. с 0.1 процентен пункт.

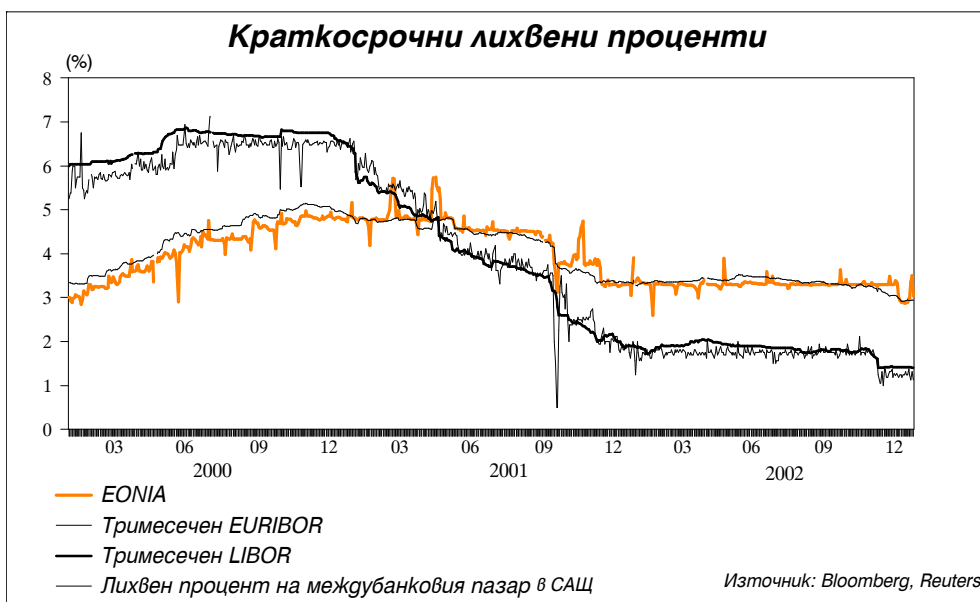
ето е с 0.1 процентни пункта над определената от Европейската централна банка граница. Съществуват обаче и опасения за нарастване на инфлацията поради вероятен натиск за по-бързо увеличаване на заплатите. Това е слабо вероятно поради стагнацията на световната икономика.

Инфлацията в страните-кандидатки намалява. Прогнозите на ЕК за нейното равнище в десетте присъединяващи се страни през 2003 и 2004г. са за 2.7 и 3.3%. Очакваното слабо повишаване на равнището на инфлация през тези две години ще се дължи до голяма степен на либерализирането на административно регулираните цени. Прогнозите на ЕК за инфлацията в Турция и Полша за 2003г. са съответно 25.9 и 1.1%, докато за България се очаква годишна инфлация от 4%.

Лихвени проценти

Бавното възстановяване на световната икономика отложи очакваното повишаване на международните лихвени проценти. Официалният лихвен процент (Federal funds rate) в САЩ бе намален за пореден път през ноември 2002г. с 0.5 процентни пункта до 1.25%. Първоначалните очаквания бяха, че в случай на военен конфликт между САЩ и Ирак е твърде вероятно Федералният резерв да намали още лихвите с цел стабилизиране доверието в американската икономика и удовлетворяване повишеното търсене на ликвидност. Въпреки това на 18 март 2003г. Federal Open Market Committee (FOMC) реши да остави непроменен официалния лихвен процент на САЩ с обяснението, че колебливостта на икономическия растеж на американската икономика се дължи предимно на високите цени на петрола и на геополитическата несигурност. Съветът смята, че след премахването на факторите, създаващи несигурност, паричната политика, заедно с продължаващия растеж на производителността ще създадат благоприятни условия за възстановяването на американската икономика.

Официалният лихвен процент в еврозоната бе намален четири пъти през 2002г., като при последната корекция от 6 ноември 2002г. той достигна равнище от 2.75%. Тъй като последните данни показват твърде колебливо възстановяване на икономиката на еврозоната, на 7 март 2003г. Управителният съвет на ЕЦБ взе решение за поредното намаляване на лихвения процент с 0.25 процентни пункта до 2.5%. По този начин ЕЦБ се стреми да подпомогне икономическия растеж в еврозоната, като не застрашава основната си цел - поддържането на ценова стабилност.

Управителният съвет на ЕЦБ взе решение за поредното намаляване на лихвения процент с 0.25 процентни пункта до 2.5%. По този начин ЕЦБ се стреми да подпомогне икономическия растеж в еврозоната, като не застрашава основната си цел - поддържането на ценова стабилност.

Въпреки постепенното излизане на японската икономика от дълбоката рецесия, колебливият икономически растеж се нуждае от допълнителен стимул. Паричната политика в страната обаче

не е в състояние да го осигури чрез понижаване на лихвените проценти, тъй като те вече са достигнали номинални нива около 0%.

Валутни курсове

Очакването от пазарите значително обезценяване на щатския долар спрямо еврото се състоя едновременно през второто тримесечие на 2002г. Американската валута се понижи от ниво 0.87 щ.д. за 1 евро в началото на второто тримесечие до 1.01 щ.д. за 1 евро в средата на юли. Този процес продължи и през следващите месеци и в края на април 2003г. 1 евро се разменяше за около 1.11 щ.д. Главните фактори, които определениха обезценката на долара спрямо еврото бяха по-колебливият от предвидения от финансовите пазари ръст на американската икономика, преминаването от излишък към дефицит във федералния бюджет на САЩ (до -3.3% от БВП през 2002г. спрямо 0.5% през 2001г.), наблюдаваната тенденция на увеличаване на дефицита по текущата сметка на икономиката, както и растящото геополитическо напрежение в световен план. Друга причина за тази обезценка е и спадът на американските фондови индекси, повлияни от информацията за счетоводни злоупотреби в някои от големите американски компании.

Според някои анализатори¹³, еврото ще продължи да поскъпва - до 1.17 щ.д. за 1 евро до края на 2003г. и 1.22 щ.д. за 1 евро до края на 2004г. Очакванията за ново поевтиняване на щатския долар спрямо еврото все още са високи, вследствие противоречивите данни за американската икономика от април тази година - колеблив икономически растеж, понижени индекси на потребителското и бизнес доверие, силно колебаещи се цени на акциите, както и увеличаване на равнището на безработица.

Според повечето анализатори, поскъпването на еврото спрямо щатския долар може да окаже допълнително отрицателно влияние върху краткосрочните перспективи за растеж в еврозоната, вследствие влошената конкурентоспособност. От друга страна, скъпата европейска валута подпомага поддържането на

ниски цени на вноса, като по този начин оказва натиск в посока намаляване на цените на промишлените стоки и на инфлацията като цяло.

¹³ BNP Paribas, *Monthly Economic and Market Monitor*, February-March 2003.

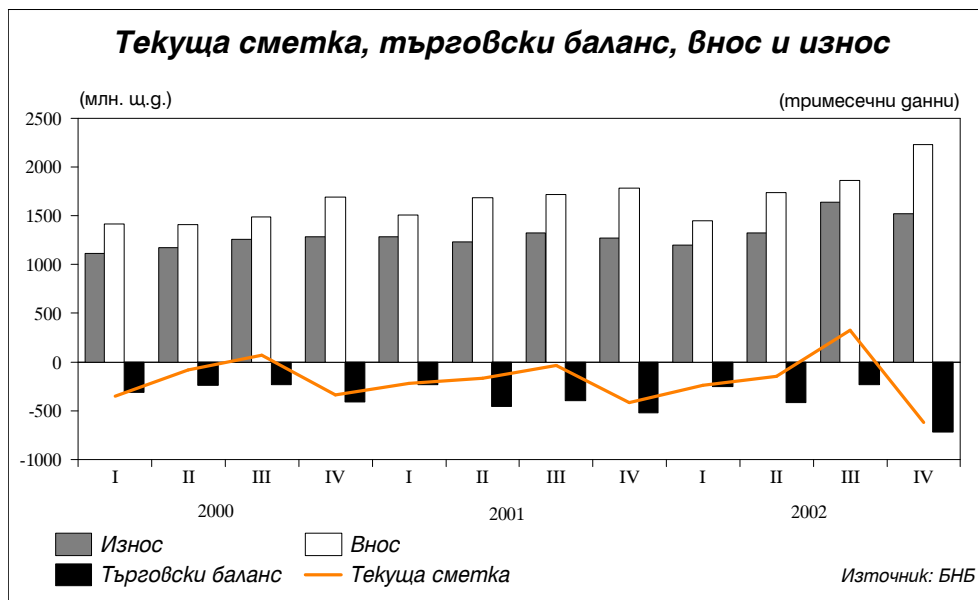

ЊЕАЃАЃАЃ ААЃАЃ Њ, АЃЃ ѲЃ А ѲЃАЃАЃ АЃВ Ѓ АЃЃ ѲЃ Ѓ ѲЃЃ АЃ ЃЃ

Платежен баланс и вЃншни финанси

ВЃпреки че и през 2002г. меѓународната икономическа обстановка остана неблагоприятна за бЃлгарският износ, за прЃв пЃт от 1998 г. насам дефицитът по текущата сметка намалу, както в номинално изражение, така и като процент от БВП. Това нагхвърли оптимистичните очаквания за подобрене на салгото на текущата сметка през 2002г. Дефицитът по текущата сметка се понижи до 4.4% от БВП¹⁶ и възлиза на 677.4 млн. щ.г. Той е сЃс 164.8 млн.щ.г. по-нисЃк в сравнение с 2001г. Търговският дефицит обаче продЃлжи да се увеличава, като достигна 1592.8 млн. щ.г. и е с 12.3 млн. щ.г. или с 0.8% по-висок в сравнение с предходната година. През изминалата година износът на стоки от БЃлгария нарасна номинално с 11.2% спрямо 2001 г., докато сЃответният рЃст през 2001 г. бе едва 6%. От друга страна, има известно забавяне на растежа на номиналния обем на вноса - от 11.6 % за 2001 г. до 8.8 % през 2002 г. ТЃй като по-голяма част от вЃншнотърговският стокообмен на страната се извЃршва в евро, необходимо е да се вземат под внимание и колебанията на курса му спрямо щатския долар. Оценките на БНБ показват, че при дефлиране процентното увеличение на вноса и износа би намалуло с по няколко пункта, но това не променя оформи- лата се тенденция.

Повече от 70% от дефицита на търговския баланс се финансира от положителните салда на услугите и на текущите трансфери. Салгото на услугите в текущата сметка на платежния баланс за разглеждания период е положително и възлиза на 593.9 млн. щ.г. и е с 50 млн. щ.г. по-добро спря-

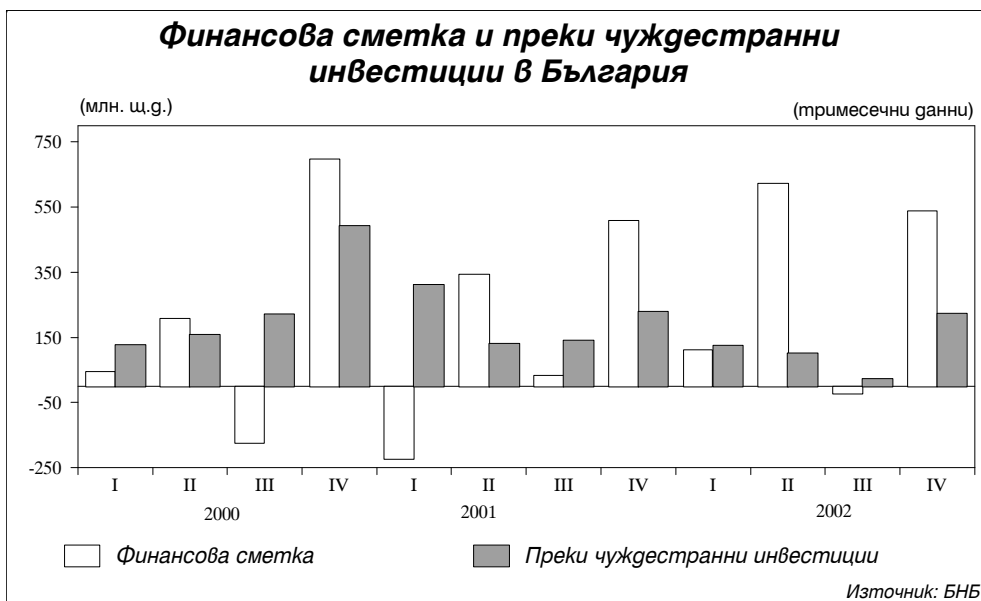
мо предходната година. ПостЃпленията от туризъм за цялата 2002 г. възлизат на 1 334 млн. щ.г.и бележат рЃст от 11.1%. Летният туристически сезон се очертава като все по-важен източник на постЃпления за платежния баланс, като само за периода май - септември нетните приходи от туризъм възлизат на 951.5 млн. щ.г. и са с 12.8% повече спрямо предходната година. Въвеждането

¹⁶ При БВП за 2002г. 32 324 млн. лв.

Валутните депозити на търговските банки в чужбина през 2002г. намаляват с 299 млн. щ.д. за сметка на увеличението на инвестициите в ценни книжа, емитирани от правителството и кредитирането на местни фирми. Това доведе и до намаление на статията *други инвестиции-активи* с 609.2 млн. щ.д. за разглеждания

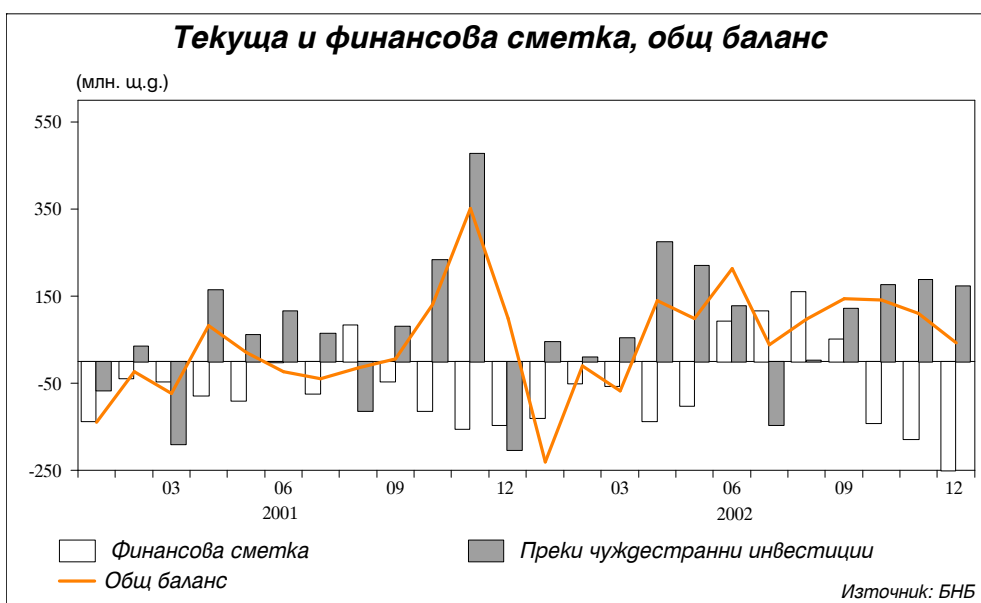

период. Статията *други инвестиции-пасиви* се увеличи с 591.6 млн. щ.д., основно поради нарасналия размер на получените от чужбина кредити за фирми, опериращи в България.

Валутните резерви на БНБ се увеличават с 586.3 млн. щ.д., при ръст от 275.2 млн.щ. през 2001г. С измененията, дължащи се на курсови разлики, нарастването на резервите за периода е 1 166.5 млн. щ.д. и те достигат 4 746.8 млн. щ.д. в края на 2002г. Тъй като значителна част от активите на БНБ са в евро, понижаването на долара спрямо еврото на международните пазари, оказва съществено влияние върху равнището на валутните резерви.

През 2002г. страната е получила 13.4 млн. щ.д. кредит от Световната банка в подкрепа на платежния баланс. Нетните задължения на страната към МВФ намаляват със 142.3 млн. щ.д.

След като през 2002г. за пръв път се наблюдава тенденция за намаляване на дефицита по текущата сметка, при запазване на фискалната позиция може да се очаква, че и през 2003г. той ще остане на същите нива като процент от БВП. Тази прогноза отразява също и очакванията за по-динамично възстановяване

на световната икономика през настоящата година и съответното положително влияние върху износа на български стоки и услуги. За това основание дава и вече приключващия конфликт в Ирак, който дълго време влияеше негативно на световните пазари и увеличаваше несигурността в региона и съответно цените на суровия петрол.

По предварителни данни на БНБ *брутният външен дълг* на страната в края на 2002г. е 10 932.9 млн. щ.д. Като процент от БВП, брутният външен дълг намалява от 78.2% за 2001г. на 71% за 2002г. В сравнение с края на 2001г. растежът на дълга е 3%. Той се дължи изцяло на увеличението на външните задължения за частния сектор. Спрямо края на 2001г. те нарастват с 30.5%, което показва положителното отношение на външните инвеститори към българския корпоративен сектор и макроикономическите условия в страната. Това нарастване се компенсира от съответно намаление на публичния дълг и така общият външен дълг не нараства с темп, по-висок от растежа на БВП. От друга страна, улесненият достъп до финансови ресурси за предприятията означава по-добри възможности за разширяване на инвестиционната и производствената дейност, а оттам - и по-висока производителност в дългосрочен аспект. Публичният дълг¹⁷ в края на 2002г. представлява 76.2% от общия външен дълг и намалява с 3.4% спрямо края на миналата година. Като процент от БВП той е 54.1% и е под нивото на Маастрихтския критерий от 60%.

Според съотношението брутен външен дълг/БВП България е сред страните с най-голяма задължнялост, независимо от факта, че това отношение намалява през последните години. Най-ниска стойност на този показател имат Чехия, Румъния и Словакия. Поради това и кредитният рейтинг на Чехия е един от най-високите за представените седем кандидат-членки. България непрекъснато подобрява своята външна позиция по отношение на кредитния рейтинг, но все още не може да достигне Чехия и Унгария. България и Румъния са страните с най-ниско равнище на краткосрочния външен дълг¹⁸.

В края на 2001г. Standard & Poor's повиши кредитния рейтинг на България от В+ на ВВ-, като перспективата за развитие е стабилна, а в края на 2002г. го повиши още веднъж - на ВВ с положителна перспектива за развитие. Други международни кредитни агенции, като Moody's, Fitch IBCA и JCRA също оценяват като положителна перспективата за развитие на българския дълг.¹⁹

Рейтинг на страната	Moody's		S&P		Fitch IBCA		Краткосрочен външен дълг, млрд.щ.д.		Общ външен дълг/БВП, %	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
България	B1	B1	BB-	BB	BB	BB	1.2	1.4	78.3	73.4
Чехия	A1	A2	A-	A-	BBB+	BBB+	9.0	10.3	38.3	36.7
Унгария	A1	A2	A-	A-	A-	A-	5.5	5.9	63.3	59.4
Литва	Vaa1	Vaa1	BBB	BBB+	BBB-	BBB	1.6	1.7	44.2	41.9
Полша	A2	A2	BBB+	BBB+	BBB+	BBB+	10.6	11.1	40.2	42.8
Румъния	B2	B1	B+	BB-	BB-	BB-	1.2	1.5	29.1	28.0
Словакия	A3	A3	BBB-	BBB-	BBB-	BBB-	3.1	3.5	55.1	12.1

Източник: UBS Warburg, EMEA Economic Forecasts - March / April 2003

¹⁷ Трябва да се отбележи, че статистиката на БНБ за публичния външен дълг се различава от статистиката на МФ за държавния външен дълг. БНБ използва резидентния принцип (IMF, Balance of Payments Manual, 5th ed, 1993), за да класифицира задълженията на вътрешни и външни, докато при статистиката на МФ този критерий не се използва.

¹⁸ Според UBS Warburg.

¹⁹ Източник: МФ.

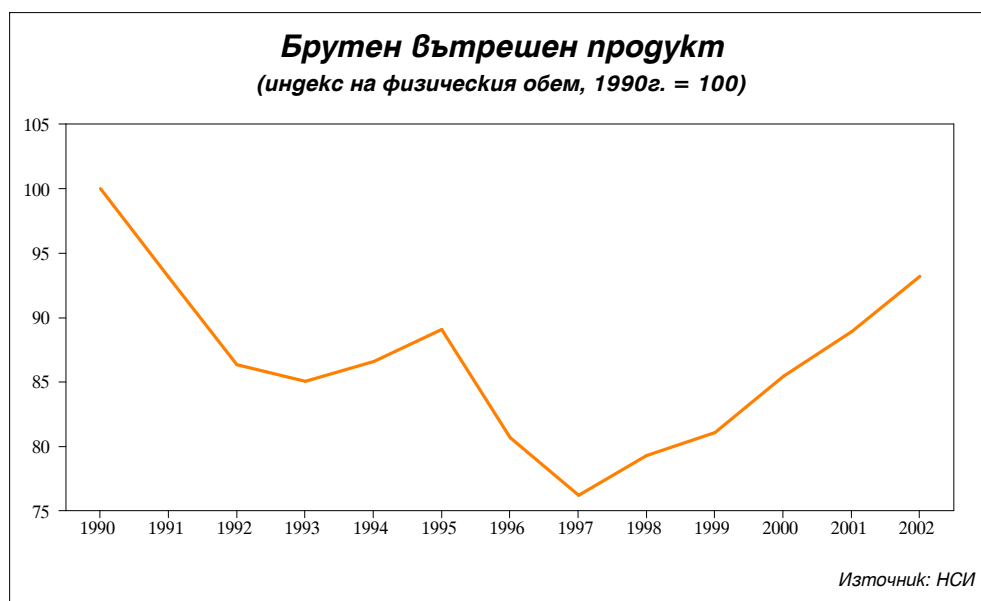
Външна търговия

През 2002г. индикаторът „условия на търговия“ е по-добър с 0.5% спрямо предходната година и това благоприятства динамиката на българската външна търговия. Българският износ остана относително стабилен в условията на поскъпване на лева спрямо щатския долар, слаб растеж на световната икономика и свързаното с това понижено търсене на международните пазари. Общият износ на стоки на България за 2002г. достигна 5 687.8 млн. щ.д. Цените на изнасяните от България стоки са по-ниски с 1% от тези през 2001 г. и физическият обем на износа се увеличи с 12.4%, което потвърди способността на страната да запази сравнително добра конкурентоспособност при неблагоприятни условия в световен мащаб. По-подробен анализ на външната търговия е даден в приложение 1.

ДАННИ НА ЕКОНОМИКА

БВП

През 2002г. българската икономика запази своя относително висок темп на растеж. Според предварителните данни на НСИ, БВП на страната достигна 32 323.7 млн. лв. и отбеляза реален ръст от 4.8% спрямо предходната година. Индексът на БВП надхвърли най-високата си стойност през периода на преход към пазарна икономика, регистрирана през 1995г., но все още остава по-ниското от 1990г.

Всички компоненти на БВП, както по линия на крайното търсене, така и по линия на производството имат положителен принос за растежа на показателя. Въпреки по-ниските обеми на международната търговия, българската икономика успя да запази темповете на растеж, наблюдавани след въвеждането на валу-

тен съвет. За това допринасят както вътрешните фактори (потребление и инвестиции), така и външните фактори. За първи път от 1997г. насам нетният износ има положителен принос в изменението на БВП, което се дължи на по-високия ръст на износа на стоки и нефакторни услуги спрямо този на вноса.

Търсене

През 2002г. всички основни компоненти на крайното търсене регистрират растеж спрямо предходната година.

Крайното потребление има най-висок относителен дял в БВП (87.3%) и има решаваща роля за динамиката му. Годишният темп на прираст на този компонент е 4.1% през 2002г. и има най-висок принос (3.6 процентни пункта) в общото изменение на БВП.

Разходите на домакинствата за крайно потребление са се увеличили с 4.2% в реално изражение. Разходите на населението по групи потребителски стоки и услуги запазват тенденцията на изменение от 2001г. Закупените от търговията стоки и услуги, които са основен разход на домакинствата, нарастват с 4.1%, като най-голям принос за това имат разходите за хранителни

стоки (5.9%). Традиционен за последните няколко години е високият ръст в потреблението на съобщителни услуги (20.5%), което се дължи на повишеното ползване на Интернет услуги и на мобилни телефонни услуги поради конкуренцията в сектора и последвалия спад в цените. Както през 2001г., населението свива потреблението си на вода, топло- и електроенергия, като най-голям спад (10.4%) регистрира потреблението на топлоенергия. Освен повишаването на цените на топло- и електроенергията, за това допринесе и кампанията за въвеждане на индивидуални уреди за измерване и контролиране на ползваната топлинна енергия от домакинствата.

Домашните стопанства продължават да бъдат основен допълващ източник на крайно потребление на домакинствата. Най-голямо значение има натуралното потребление, което отбелязва ръст от 6.3% спрямо 2001г. - по-висок от ръста на БВП като цяло.

Относителен дял и темп на прираст на основните компоненти на крайно използвания БВП

	2001		2002	
	отн. дял	темп на прираст	отн. дял	темп на прираст
Крайно потребление	86.9	4.4	87.3	4.1
Брутообразуване на основен капитал	18.2	23.3	18.1	9.3
Износ на стоки и услуги	55.6	10.0	53.1	6.2
Внос на стоки и услуги	63.1	14.8	59.7	4.7
БВП	100.0	4.1	100.0	4.8

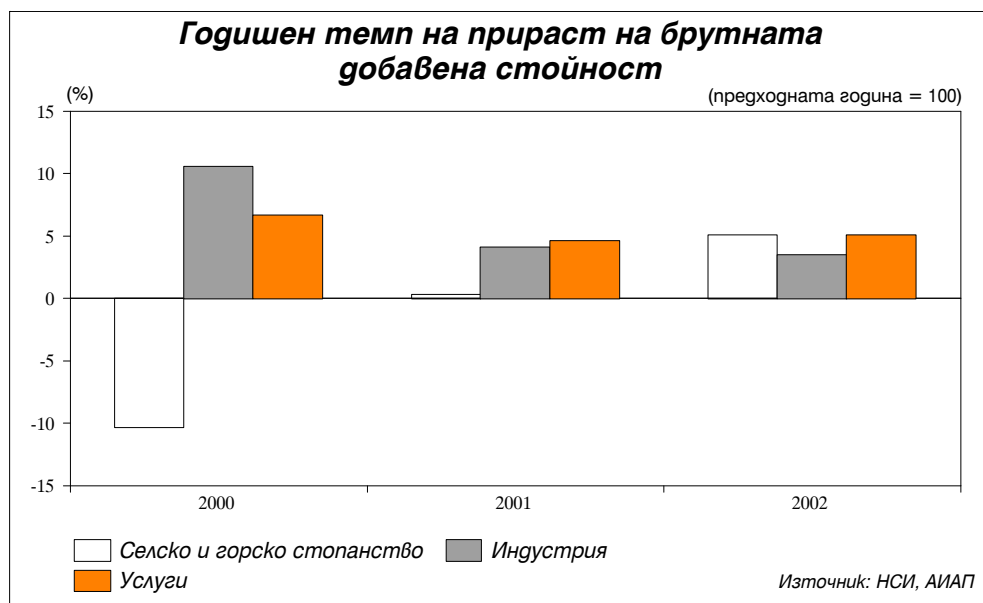
Източник: НСИ, АИАП

Реалните разходи на правителството за стоки и услуги нарастват в сравнение с 2001г., което се дължи най-вече на увеличаването на колективното потребление с 6.2%. Вече пета поредна година брутообразуването на основен капитал регистрира едни от най-високите годишни темпове на растеж, в сравнение с останалите компоненти на БВП. Това се обуславя, както от ниския относителен дял на този компонент в структурата на БВП, така и от преструктурирането на икономиката и активизирането на предприемачеството. Въпреки че и през 2002г. ръстът на инвестициите (9.3%) е близо два пъти по-висок от този на БВП, забелязва се забавяне на прираста на разходите за брутообразуване на основен капитал спрямо предходните години. През периода 1998 - 2001г. растежът на инвестиционните разходи е бил в диапазона от 15.4% през 2000г. до над 35% през 1998г. Един от факторите, обусловил забавянето на растежа на този компонент на БВП е нестабилната международна обстановка и намаляването на интереса на външните инвеститори към нововъзникващи пазарни икономики, към които може да се причисли и българската. Друг фактор е и забавянето на приватизационния процес в страната, който бе един от основните фактори за високата инвестиционна активност през предишните години.

Другият елемент на бруто капиталобразуването - изменението на запасите - намалява през 2002г., което е индикатор за увеличаване на търсенето на производството на българските фирми и за относително високата ликвидност на икономиката.

Предлагане

От страна на предлагането всички икономически сектори са допринесли за растежа на добавената стойност в икономиката. Най-голям принос, както и през предходната година, има сектора на услугите. Там се създава около 60% от БДС в икономиката. Въпреки че услугите и аграрният сектор отчетоха еднакъв темп на растеж през изминалата година, приносът на последния е 0.7 процентни пункта и е над четири пъти по-малък от този на услугите (3 процентни пункта), поради ниския му относителен дял в добавената стойност.

Създадената БДС в икономиката е нараснала с 4.7% през 2002г. Делът на частния сектор в произведената брутна добавена стойност (БДС) се е увеличил с 1.3 процентни пункта през 2002г. и достига 72.7% от стойността на показателя за цялата икономика. На практика това е сектора, който е генерирал

икономически ръст през годината (БДС в частния сектор се увеличава със 7.6%), докато обществения сектор на икономиката отбелязва спад от -2.7%.

Анализ на растежа на производството в трите основни сектора на предлагането е даден в приложение 2.

Заетост, безработица, производителност на труда и доходи

През 2002г. за първи път в периода на икономическо възстановяване се наблюдава стабилизиране и минимално нарастване на заетостта в страната. Благоприятна основа за това са макроикономическата стабилност и вече осъществените структурни реформи през предходните години. Според предварителните данни на НСИ средногодишният брой на заетите е 2 992.2 хил. души и е нараснал с 0.8% (24 171 души) спрямо предходната година. Според данните от наблюденията на работната сила (НРС) заетостта се е увеличавала през всички тримесечия на годината с изключение на последните три месеца най-вече поради намаляването на сезонната заетост. На годишна база обаче заетостта през четвъртото тримесечие на 2002г. е с 1% по-висока спрямо същия период на 2001г.

Нарастването на броя на заетите се дължи изцяло на увеличаването на заетите в частния сектор на икономиката с 2.9% (63 481 души), докато в обществения сектор работещите намаляват с 5% (39 310 души). Делът на частния сектор достигна 75% в общия брой заети и е нараснал с 1.5 процентни пункта през годината. Най-значително увеличение на средногодишния брой заети

се отбелязва в отраслите производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия (7%), търговия (5.6%), производство на текстил и изделия от текстил и производство на дървен материал и изделия от него, без мебели (около 5%).

Структура на средногодишния брой заети лица в икономиката

	2000	2001	2002*
Общо	2 980 108	2 968 069	2 992 240
<i>Селско стопанство</i>	781 566	766 796	767 134
<i>Индустрия</i>	843 639	831 753	835 862
<i>Услуги</i>	1 354 903	1 369 520	1 389 244
<i>%-тно изменение спрямо предх. година</i>	-3.49	-0.40	0.81
Структура	100%	100%	100%
<i>Селско стопанство</i>	26.23	25.83	25.64
<i>Индустрия</i>	28.31	28.02	27.93
<i>Услуги</i>	45.46	46.14	46.43

* Предварителни данни

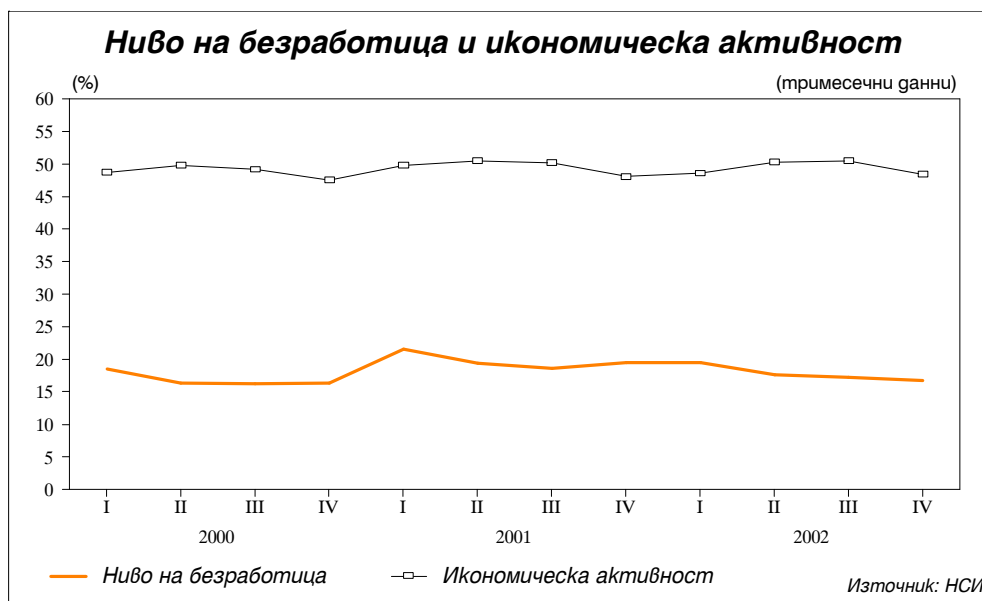
Източник: НСИ

В бюджетния сектор на икономиката броят на наетите лица се е увеличил с 0.5%, което се дължи изцяло на нарастването на средносписъчния брой на наетите лица в отрасъл държавно управление. Средногодишните данни за наетите отчитат 2.9% увеличение, докато в отраслите образование и здравеопазване средногодишният брой наети лица е намалял съответно с 0.8% и 1%. Причини за увеличаване на държавната администрация са създаването на структури във връзка с процеса на присъединяването ни към ЕС и оползотворяването на предприемаческите фондове, както и преобразуването на някои държавни агенции в министерства.

Забавянето на големите приватизационни сделки през годината отложи процеса на оптимизация на заетостта в тези предприятия. Това би могло да увеличи броя на съкратените от работа лица през следващите години, но ако се запази темпът на нарастване на частния сектор, това едва ли ще доведе до ново обръщане в динамиката на заетостта.

В условията на възстановено нарастване на заетостта, по-ниски темпове на реструктуриране и ликвидация на губещи предприятия и активна намеса на държавата на пазара на труда бе отчетено постепенно намаление в броя на безработните. През 2002г. се наблюдава ясно изразена тенденция на спад в броя на безработните, както според данните на АЗ за регистрираните безработни, така и според Наблюденията на работната сила, провеждани от НСИ.

Според АЗ средногодишният брой на регистрираните безработни е с 13.6 хил. души (2%) по-нисък спрямо средногодишния им брой през 2001г. Единственият месец, през който те нарастват, е април, което е резултат от приключването на някои от програмите за временна заетост. През следващите месеци се установи трайно и постепенно намаление в броя на безработните, което се ускори през последните два месеца на годината, вследствие активния подход на пазара на труда. Очакванията са през 2003г. тенденцията към намаление на броя на регистрираните безработни да се запази.

Според АЗ новорегистрираните безработни поради намаляване на икономическата активност или закриване на предприятията са с 49.7 хил. души по-малко спрямо 2001г. Съкратените от частния сектор намаляват с 38.6 хил. души. Вероятно приватизираните фирми вече са осъществили процеса на закриване на за-

варената свързваемост и все по-малко представляват източник на нови безработни. Съкратените лица от обществения сектор намаляват с 11.1 хил. души, което е показател, че ефектите от реструктурирането на бюджетния сектор оказват все по-слабо влияние върху динамиката на безработицата в страната.

Наблюденията на работната сила на НСИ отчитат подобна низходяща динамика в броя на безработните през 2002г. През всички тримесечия на годината техният брой намалява, като средногодишната им величина отбелязва доста по-значителен спад от 10.8% в сравнение с данните на АЗ.

Таблица Безработица (АЗ и НСИ)

Агенция по заетостта	хил. души		НСИ	хил. души	
	2001	2002		2001	2002
Брой регистрирани безработни *	669.6	656.0	Брой безработни *	663.9	592.4
Ниво на безработица в края на годината (%)	17.9	16.3	Ниво на безработица в края на годината (%)	19.5	16.8

* средногодишен брой

Заедно с намалението на броя на безработните лица НСИ отчете и неблагоприятна тенденция на увеличение в броя на обезкуражените лица, напуснали работната сила. В резултат на това нивото на икономическа активност през 2002г. намаля с 0.2 процентни пункта спрямо предходната година и достигна 49.4%. Може да се очаква, че възстановяването на икономическата активност през следващите години и увеличаването на броя на свободните работни места, както и активизирането на мерките за насърчаване на заетостта, ще върне част от обезкуражените лица на трудовия пазар и ще способства за увеличаването на икономическата активност на населението.

По-подробен анализ на държавната политика на пазара на труда е даден в приложение 3.

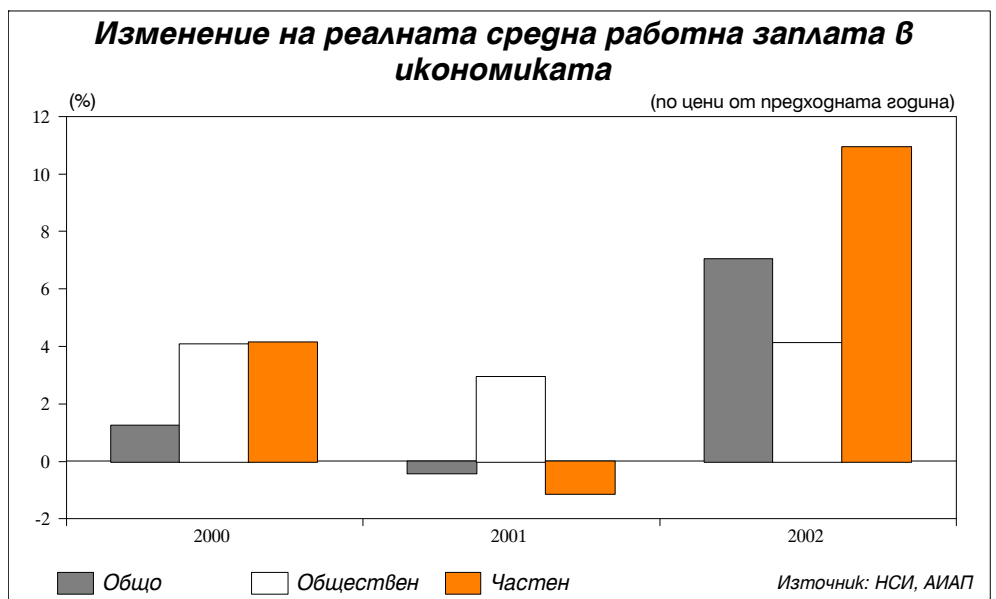
По предварителни данни за БДС и заетите в икономиката, производителността на труда през

2002г. е нараснала с 3.8% спрямо 2001г. В частния сектор тя се увеличава с 4.5%. Това е обусловено от по-голямото нарастване на брутната продукция спрямо ръста на заетите. В същото време в общественния сектор на икономиката производителността на труда нараства с 2.4%, но не поради увеличаването на икономическата активност в сектора, а поради по-бързото намаление на заетите спрямо намалението на БДС. Най-бързо е нараснала производителността на труда в отрасъл финанси, кредит и застраховки (13.9%), което се дължи почти изцяло на ръста на брутната продукция. По-високата производителност в сектора несъмнено ще доведе и до още по-голяма конкуренция между търговските банки и задълбочаване на финансовото посредничество. Значително нарастване на производителността на труда има и в сектор транспорт и съобщения (12.4%), където се наблюдава по-ефективно производство в условията на намаляваща заетост. По-ефективно използване на трудовия ресурс се забелязва и в сектор производство и разпределение на електроенергия, газ и вода - 2.8%. Реформите в този сектор тепърва предстоят и може да се очаква по-нататъшно повишаване на конкурентоспособността на българските енергийни фирми придружен с процес на оптимизиране на тяхната заетост. Други сектори, в които има по-значително увеличение на производителността на труда са селско, горско и рибно стопанство (5.1%) и преработваща индустрия (4%), където се наблюдава минимално нарастване на заетите спрямо ръста на БДС. От секторите, които отчитат спад в БДС, относително по-голямо нарастване на производителността на труда има добивната индустрия (6.5%), което е сигнал за продължаващото приспособяване на този сектор към изискванията на пазара. В сектор търговия се отчита спад в производителността на труда от 1.3%.

Средните реални работни заплати за 2002г. се повишиха значително. Според предварителните данни на НСИ общо за икономиката средните реални работни заплати нарастват спрямо предходната година със 7% (по цени от 2001 г.). Най-бързо те са нараснали в отрасли като търговия, ремонт и техническо обслужване (35.2%), операции с недвижимо имущество (21%), здравеопазване (12.3%) и гържавно управление и образование (с по над 9.6%). Във всички тези случаи, с изключение на гържавното управление, нарастването на средната реална работна заплата в частния сектор значително надвишава това в общественния.

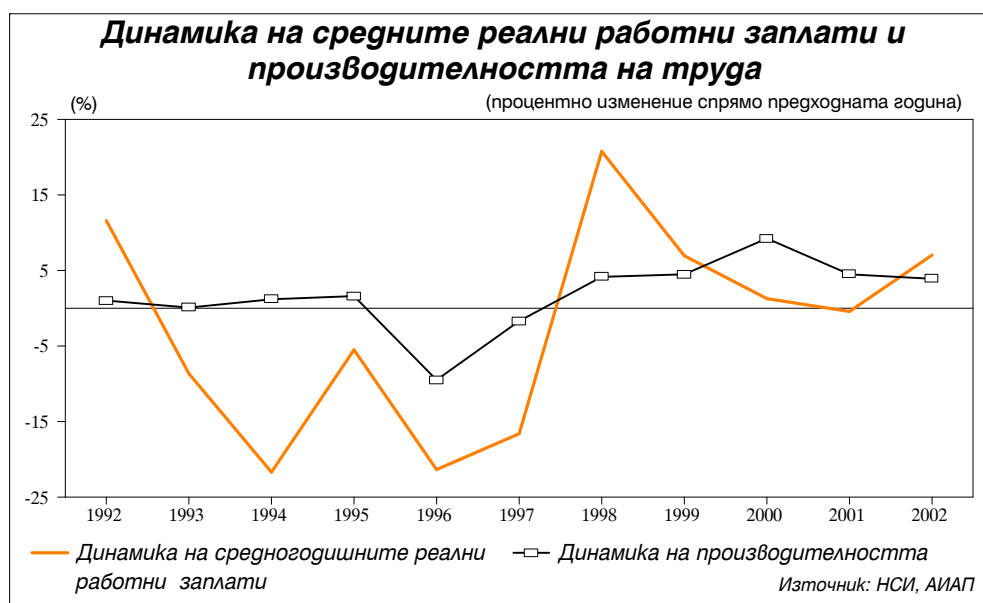
Средната реална работна заплата е нараснала с 11% в частния сектор, с 4% в общественния и с 9% за организациите на бюджетна издръжка (по цени от 2001г.). Динамиката на последните беше повлияна и от двете увеличения на работните заплати за бюджетната сфера през годината (януари и юли с по 5%).

Растежът на средните реални работни заплати в отраслите на промишлеността варира между -3.2% за сектор снабдяване с електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода и 8.2% в сектор производство на изделия от каучук и пластмаси.

Номиналните доходи на домакинствата са нараснали с 14% през 2002г. спрямо 2001г. съгласно статистиката на домакинските бюджети. Основен източник на доход е работната заплата, дялът ѝ заема 49% от общия доход и нараства с 1.6 процентни пункта спрямо 2001г. Увеличение има и в доходите от предприемачество, предимно в средния и гребния частен бизнес. Расте и дялът на доходите от социални помощи. Макар и много неравномерно по тримесечия, реалните доходи на домакинствата също се увеличават средногодишно с около 1.8% спрямо 2001г.

През 2000 и 2001г. реалният ръст на заплатите беше по-нисък в България в сравнение с ръста на производителността на труда. През 2000г. средните реални заплати нараснаха с 1.3% спрямо предходната година, докато ръстът на производителността на труда бе 9.2%. През 2001г. реалната средногодишна работна заплата се запази около нивото си от предходната година, докато производителността се увеличи с 4.5%. През 2002г. обаче ръстът на реалната работна заплата надхвърли този на производителността на труда с повече от 50%.

В условията на макроикономическа стабилност и икономически растеж от 4.8% не може да се каже, че изпреварващата динамика на реалните заплати само в рамките на една година е оказала отрицателно влияние върху конкурентоспособността на икономиката. Но не бива да се пренебрегва и факта, че при про-

гължаване на тенденцията това може сериозно да накърни конкурентните позиции на фирмите, опериращи в страната и да се подкопаят основите за устойчив и висок икономически растеж през следващите години.

Освен това, повишаването на доходите от труд в страната, несъобразено с възможностите от страна на предлагането от българските производители, би довело до рязко повишаване на потреблението и до увеличаване на външнотърговския дефицит на българската икономика и съответно до натиск върху стабилността на валутния съвет.

Инфлация

Годишната инфлация в края на 2002г., изчислена чрез индекса на потребителските цени (ИПЦ) е 3.8%, а средногодишната - 5.8%. Това е най-ниската годишна инфлация за последните четири

години. През годината инфлацията се задържа около прогнозираните нива. В началото на годината тя беше силно повлияна от въведените нови акцизи за някои стоки и ДДС за българските лекарства, както и от повишаването на таксите на някои услуги. Ефектът на тези мерки беше по-силен от първоначалните очаквания, но отшумя в рамките на два - три месеца, след което месечната ценова динамика се движеше отново в очаквания диапазон.

Най-високо е ценовото повишение на нехранителните стоки и услугите. До голяма степен това се дължи на изменението на контролираните (административни) цени.²⁰ Годишното поскъпване при някои стоки и услуги с контролирани цени е както следва: цигари (44.2%), лекарства (20.8%), електроенергия (24.4%), топлоенергия (14.9%), водоснабдяване (13.9%).

Изменение в цените и принос на отделни групи в общата инфлация

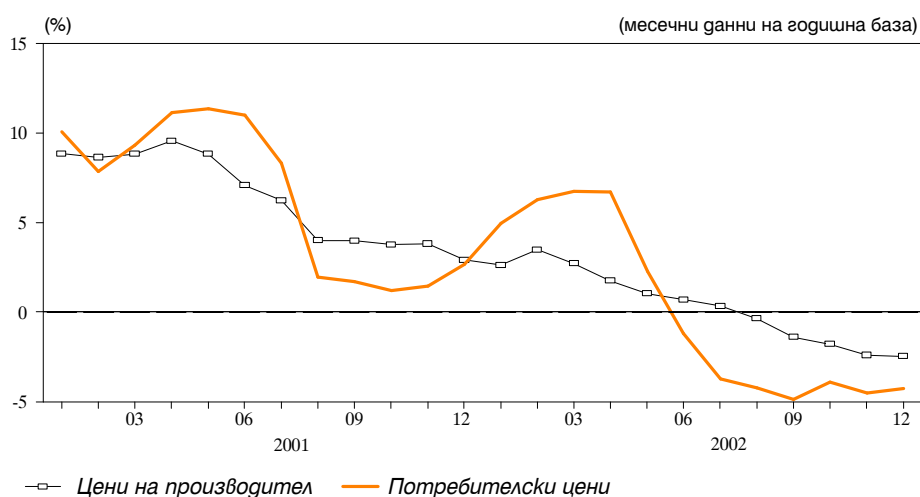
(декември 2002 г. спрямо декември 2001 г.)

Основна група	Изменение в цените (%)	Принос в общата инфлация (в % пункта)
А. Хранителни стоки	-4.2	-1.9
Б. Нехранителни стоки	10.4	2.7
В. Столове и ресторанти	3.9	0.1
Г. Услуги	11.4	2.9
Инфлация	3.8	3.8
А. Контролирани цени	20.5	4.4
Б. Нерегулирани цени	-0.7	-0.6

Източник: НСИ, АИАП

В същото време цените на хранителните стоки намаляват. Голяма част от тях представляват търгуеми стоки и тяхната ценова динамика се влияе до голяма степен от динамиката на международните цени и на обменния курс щатски долар/евро. Тези фактори допринесоха за спада на производствените цени

Изменение на цените на храните

Източник: НСИ, АИАП

²⁰ От въвеждането на паричен съвет броят на стоките и услугите с контролирани от правителството цени е сведен до няколко на брой позиции от потребителската кошница за изчисляване на инфлацията: цигари, водоснабдяване, електроенергия, топлоенергия, лекарства, пощенски и телефонни услуги. През 2002 г. относителният дял на тези групи беше 21.3%.

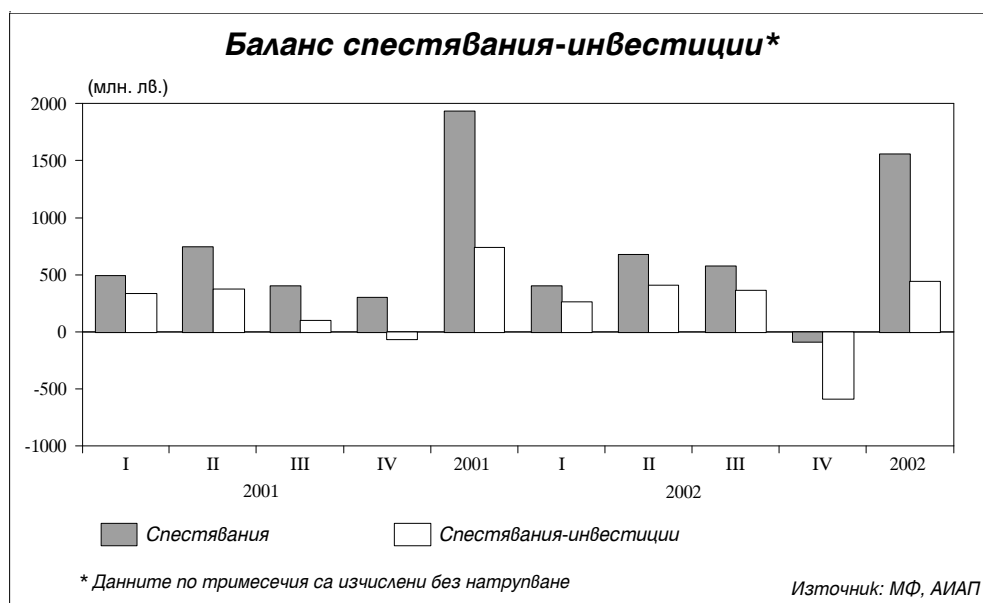
на храните в края на годината. Съществува силна корелационна връзка между производствените и потребителските цени на храните. Същото важи и за общото изменение на производствените и на потребителските цени.

Анализ на външните фактори за инфлацията у нас, както и на ефекта Баласа-Самюелсън (БС) е даден в приложение 4.

През 2003г. се очаква инфлацията в края на годината да бъде близка по стойност с тази през изминалата година. За първите три месеца на годината натрупаната инфлация е 1.2%. Международните цени на петрола започнаха да намаляват и е възможно те да се стабилизируют около 24 USD за барел. Не се очаква щатската валута да поскъпне през годината. Двата външни фактора като цяло ще действат към понижаване стойностите на инфлацията. Очаква се възстановяване на ценовите равнища при хранителните стоки, което се изчислява на 1-2% в края на 2003г. Общият темп на повишение на административните цени през 2003г. ще бъде по-нисък от този в края на 2002г. Прогнозата се основава на разчетите, обявени от Държавната комисия за енергийно регулиране за повишение в цените на електроенергията и топлоенергията за битови нужди - съответно с 15 и 10% от 1 юли 2003г. При останалите стоки и услуги с контролирани цени, като лекарства, водоснабдяване, пощенски и телефонни услуги се предвижда поскъпване с 3-5%. Разчетите отговарят на тенденцията на намаляващ темп на тяхната ценова динамика.

Публични финанси

През 2002г. фискалната политика беше балансирана след извършеното затягане в края на 2001г. Първичният излишък на консолидирания бюджет спадна от 3.9% от БВП през 2001г. до 1.6% през 2002г.²¹ Фискална експанзия беше осъществявана за сметка на спестявания от по-ниски разходи за лихви, а не за сметка на увеличение на касовия дефицит. Касовото салдо на консолидирания бюджет за 2002г. е -0.6% от БВП и е същото, сравнение с предходната година без приходите от продажбата

на GSM лиценз), но по-добре спрямо заложеното в програмата за бюджета (-0.8% от БВП).

През 2002г. балансът спестявания-инвестиции на държавния сектор намалва значително. Причината по-скоро е в намаляването на спестяванията на държавата, отколкото в увеличаването на инвести-

²¹ Данните за изпълнението на бюджета през 2001 г., както и за предишни години, бяха ревизирани с цел да бъдат по-близки до европейския стандарт ESA 95. По тази причина постъпленията от 236.3 млн. лв. от продажбата на GSM лиценз бяха класифицирани като приходи вместо финансиране и първичното салдо се покачи до 3.9% вместо 3.1%, ако тези постъпления се третираха като финансиране. В по-нататъшния анализ се ползват ревизираните данни за изпълнението на бюджет 2001.

Основни показатели на държавните финанси

(в млн. лева и %)	2001*	2002
Приходи и помощи	12 073.7	12 523.3
% от БВП	40.6%	38.7%
Данъчни приходи	9 190.5	9 596.7
% от БВП	30.9%	29.7%
Преки данъци	5 433.9	5 406.6
% от БВП	18.3%	16.7%
Данък върху печалбата	1 129.6	951.2
% от БВП	3.8%	2.9%
Данък върху доходите на физическите лица	1 062.8	1 052.4
% от БВП	3.6%	3.3%
Приходи на общественно осигуряване	2 984.9	3 075.7
% от БВП	10.0%	9.5%
Косвени данъци	3 756.6	4 190.2
% от БВП	12.6%	13.0%
Данък в/у добавената стойност	2 454.4	2 688.0
% от БВП	8.3%	8.3%
Акцизи и пътна такса	1 106.8	1 313.8
% от БВП	3.7%	4.1%
Мита и митнически такси	195.4	188.4
% от БВП	0.7%	0.6%
Неданъчни приходи	2 283.7	2 625.3
% от БВП	7.7%	8.1%
Помощи и дарения	363.2	301.2
% от БВП	1.2%	0.9%
Разходи и трансфери	12 013.3	12 732.7
% от БВП	40.4%	39.4%
Текущи разходи	10 780.3	11 508.0
% от БВП	36.3%	35.6%
Лихвени разходи	1 105.8	712.8
% от БВП	3.7%	2.2%
Капиталови разходи	1 196.8	1 119.4
% от БВП	4.0%	3.5%
Първичен баланс	1 166.2	503.4
% от БВП	3.9%	1.6%
Касов баланс	60.4	-209.5
% от БВП	0.2%	-0.6%
Държавен и държавногарантиран дълг	20 779.1	18 059.2
% от БВП	69.9%	55.9%
Вътрешен дълг	1 860.6	2 111.7
% от БВП	6.3%	6.5%
Външен дълг	18 918.5	15 947.5
% от БВП	63.7%	49.3%

*ревизирани данни

Източник: МФ, АИАП

Изпълнението на приходите от ДДС в рамките на 2002г. изоставахе от заложената програма, особено през първото полугодие. Растежът на приходите от ДДС за полугодие на 2002г. беше само с 1.6% по-висок спрямо полугодие на 2001г. и достигна само 44% от предвидените приходи за цялата година. През второто полугодие приходите от ДДС бяха съобразно заложените в програмата след предприетите мерки за увеличаване на събираемостта и контрола по прилагането на данъка. По-ниските от очакваните приходи от ДДС през първото полугодие се дължат изцяло на подценяване на ефектите от промените в сроковете за възстановяване на данъчен кредит (от 4 на 3 месеца), без това да е придружено едновременно от промяна в областта на данъчния контрол. Този опит трябва да се има предвид при евентуални бъдещи промени в режима на облагане по ДДС.

През 2002г. разходите на консолидирания бюджет възлязоха на 39.4% от БВП при 40.4% за 2001г. Намалването на международните лихвени равнища говеде до реализирането на значителни спестявания по обслужване на държавния дълг. Разходите за лихви намаляха от 3.7% от БВП до 2.2%. В същото време, заложените по закон разходи бяха в размер 3.1% от БВП. Това позволи да се пренасочат средства към обслужване на другите функции на държавата, вследствие на което структурата на разходите се измени съществено. Увеличаването на разходите по осигуряване на публични блага като образование, здравеопазване и отбрана стана и за сметка на разходите по издръжка на държавната администрация и разходите по предлагане на икономически услуги.

Разходи на консолидирания бюджет по функции като процент от БВП

	2001	2002
Общо разходи	40.7%	39.4%
Общи държавни служби	3.2%	2.9%
Отбрана и сигурност	4.9%	5.3%
Образование	4.0%	4.2%
Здравеопазване	4.0%	4.4%
Социално осигуряване, подпомагане и грижи	13.6%	13.4%
Жилищно строителство, благоустройство, комунално стопанство и опазване на околната среда	1.8%	1.6%
Почивно дело, култура и религиозни дейности	0.7%	0.7%
Икономически дейности и услуги	4.8%	4.5%
Разходи неклассифицирани в другите функции	3.6%	2.3%

Източник: МФ, АИАП

В случай, че наблюдаваното през 2002г. преструктуриране на разходите се утвърди като трайна тенденция, ще се потвърди тезата, че държавата успява да увеличи ефективността си едновременно със заявеното намерение за намаляване на преразпределителните ѝ функции. В сравнение със средното ниво за другите страни-кандидатки правят впечатление по-високите от нормалното разходи за отбрана, които не са оправдани с усилията на страната да се интегрира в НАТО. Така например разходите за отбрана на страни от Източна и Централна Европа като Чехия и Полша, които също се стремят да постигнат натовски стандарт в техните армии, са

ОБЩИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

Валутен съвет

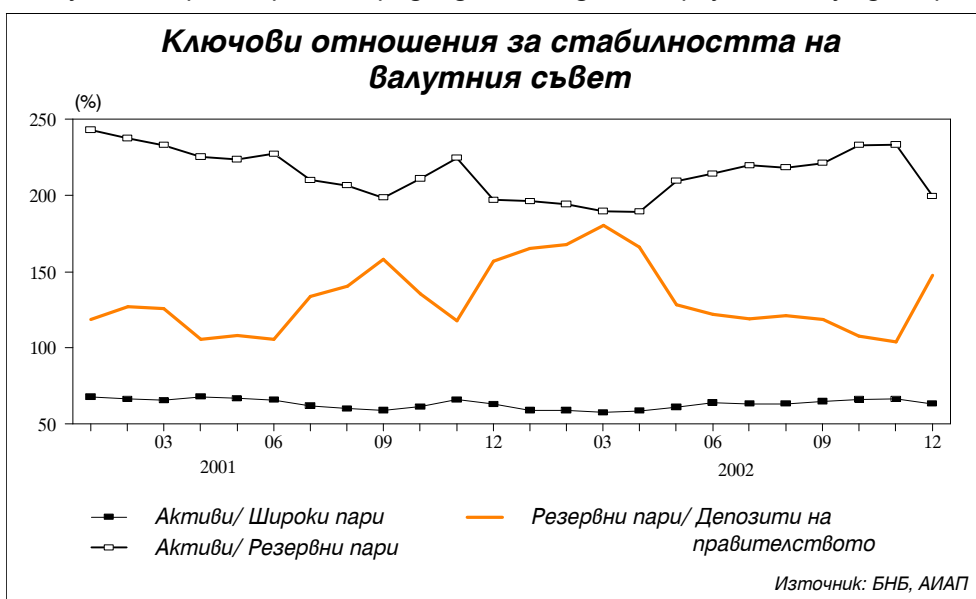
Валутният съвет в България остана стабилен и през 2002г. В края на годината брутните валутни резерви на БНБ нараснаха в левово изражение с 12.6% спрямо края на 2001г. и достигнаха 8 947 млн. лв. Това е и най-високата стойност на активите на валутния съвет от въвеждането му насам. Пониженият курс на долара спрямо еврото и респективно спрямо лева, както и запазването на ниски лихвени проценти на международните финансови пазари, облекчиха обслужването на външния дълг на страната през 2002г. и допринесоха за увеличаването на брутните валутни резерви на БНБ. Извършените от правителството операции по реструктуриране на външния дълг, сключеното двугодишно стеног-бай споразумение с МВФ, както и понижението на дефицита по текущата сметка на платежния баланс действаха в същата посока.

Степената на покритие на паричната маса (М3) с активи на валутния съвет (валутни резерви) през 2002г. се колебаеше в сравнително тесни рамки (от 57.6 до 66.4%). В края на 2002г. това съотношение беше 63.3% (63% в края на 2001г.) Вероятно то ще варира около 60% и през 2003г.

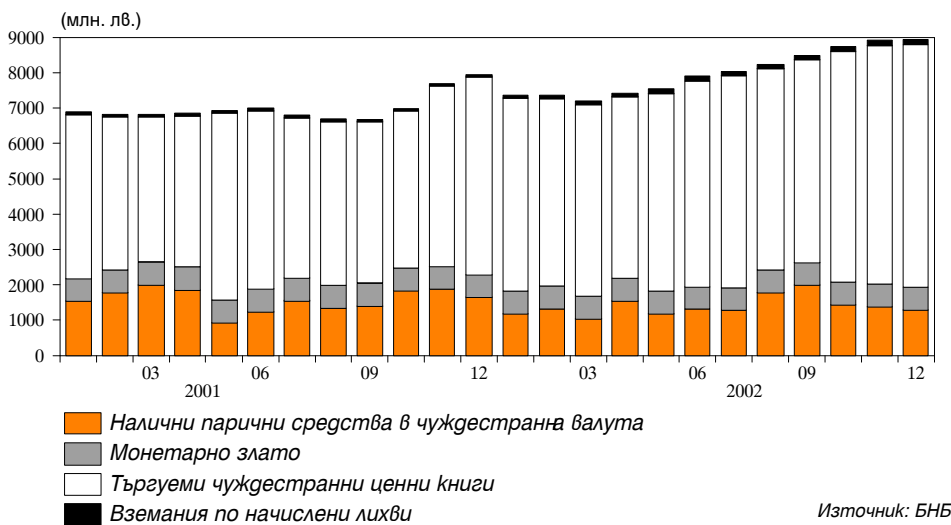
В края на 2002г. степената на покритие на най-бързоликвидния компонент на паричната маса - резервните пари с валутни резерви е 199.6%. Този показател е с 2.6 процентни пункта по-висок, отколкото в края на 2001г. и вероятно през 2003г., при изпълнение на заложената в консолидираната програма фискална политика, ще се колебае около равнището от 200%.

През годината централната банка провеждаше политика на оптимизиране на структурата на активите на управление „Емисионно“, продиктувана преди всичко от изискванията на МФ по отношение на фискалния резерв. В края на 2002г. наличните парични средства в чуждестранна валута спаднаха с 21.3%, а дялът им беше 14.5% от общите активи, като това представлява намаление от 6.3 процентни пункта спрямо края на предходната година. Търгуемите чуждестранните ценни книжа от своя страна нараснаха с 22.6%, а дялът им се увеличи с 6.2 процентни пункта до 76.6%. Дялът на монетарното злато пък спадна до 7.2%.

В структурата на пасивите на управление „Емисионно“ почти не настъпиха съществени промени. Номинален прираст спрямо края на

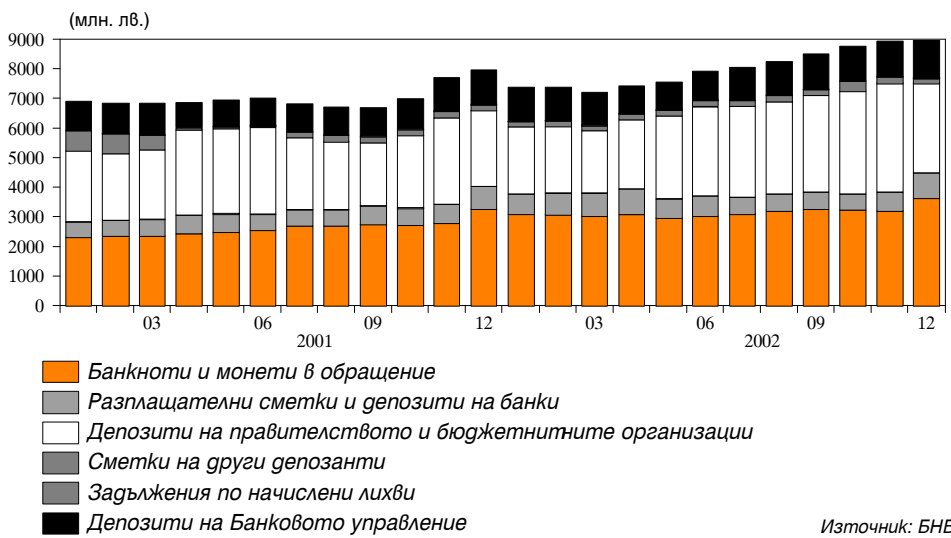

Структура на активите на управление „Емисионно“

предходната година отбелязаха както банкнотите и монетите в обращение, така и разплащателните сметки и депозити на банки - съответно с 11.2 и 11%. Дяловете им в общия обем на пасивите обаче спаднаха незначително - с 0.5 процентни пункта до 40.5% за парите в обращение и с 0.1 процентни пункта до 9.5% за банковите резерви.

Структура на пасивите на управление „Емисионно“

Депозитите на правителството (фискалният резерв) през 2002 г. нараснаха. В края на декември те бяха с 18% повече, отколкото в края на 2001г., като относителното им тегло се покачи с 1.5 процентни пункта до 33.9%. Депозитът на управление „Банково“, от своя страна, нарасна спрямо

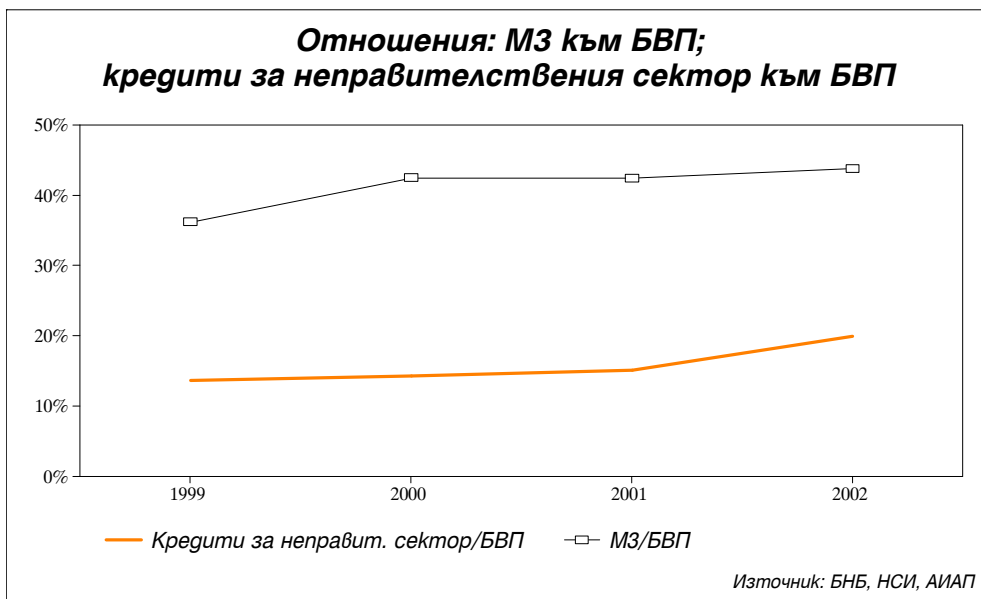
края на предходната година с 10.3%, но дялът му в общите пасиви се понижи с 0.3 процентни пункта до 14.1%.

Парично предлагане и банков кредит

През 2002г. процесът на ремонетизация на българската икономика продължи с ускорен темп. Паричното предлагане отбеляза реален растеж от 8.2%. В номинално изражение широките пари нараснаха с 12.3% или 1.55 млрд. лв. спрямо края на 2001г. Левовият компонент на М3 се увеличи по-бързо (с 16% или 1.2 млрд. лв.), докато валутният нарасна с 6.6% или 328.9 млн. лв., поради понижаването на курса на щатския долар спрямо лева. Отношението М3/БВП в края на 2002г. е 39.8% при 36.9% в края на 2001.

През 2002г. от компонентите на паричното предлагане бързоликвидният агрегат М1 нарасна най-бързо - с 13.5% (658.8 млн.лв.) в номинално и с 9.3% в реално изражение. Определящи фактори за годишното изменение на бързоликвидните пари, освен съответстващото на икономическия

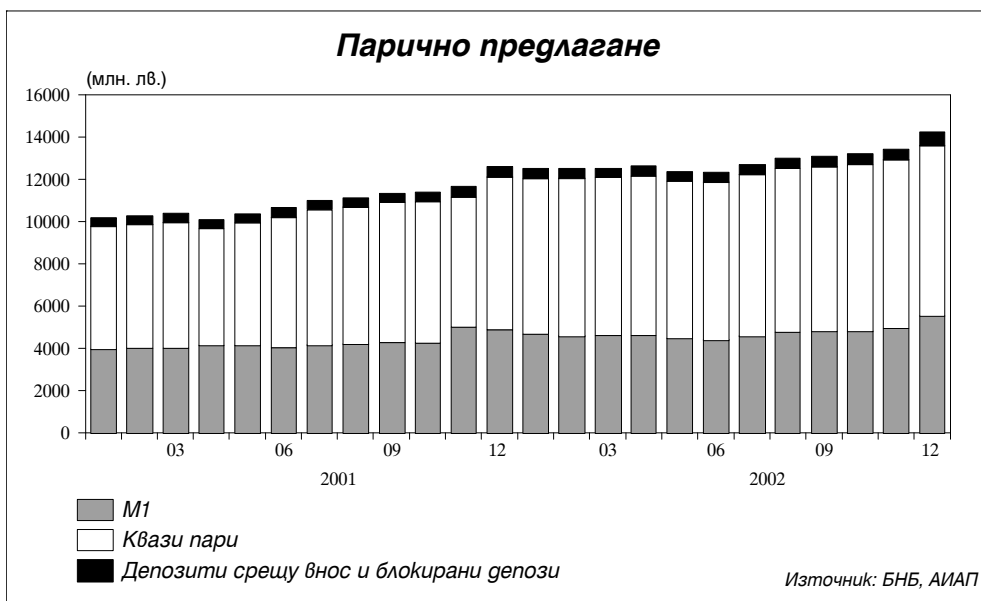
растеж нараснало транзакционно търсене на пари, бяха добрият летен туристически сезон, превеждането от страна на бюджета на парични средства към общините и социално-осигурителните фондове за покриване на натрупани дефицити и плащането на допълнителни възнаграждения в бюджетния сектор в

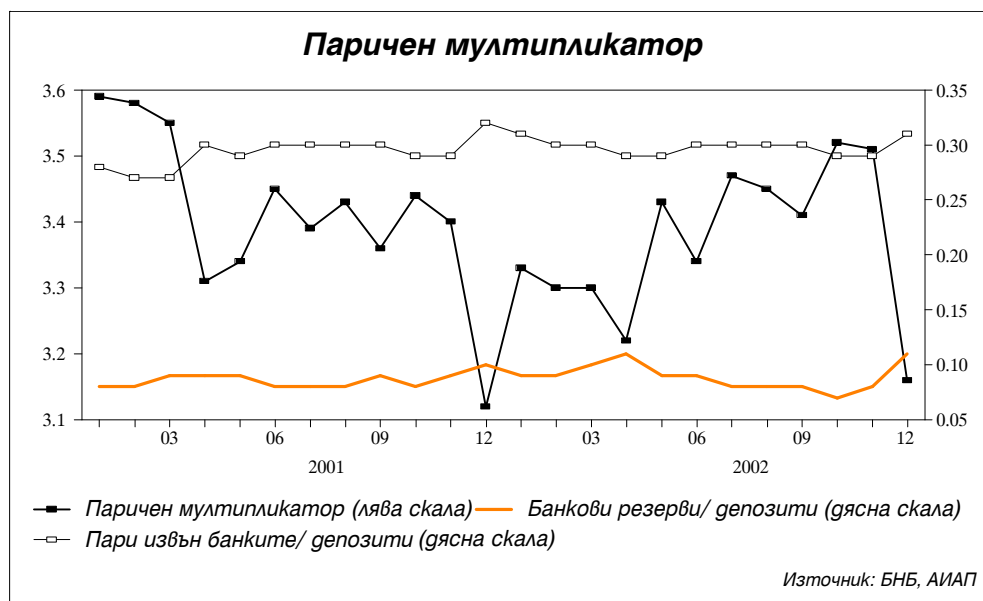
края на годината. По-голям принос за годишното увеличение на М1 имаха безсрочните депозити в лева. Те се повишиха с 22.6% (404.9 млн. лв.). Парите в обращение нараснаха с 8.2% (253.9 млн. лв.) спрямо декември 2001г., като това стана предимно в края на годината.

Квази-парите се увеличиха номинално с 11.4% или 821.7 млн. лв., а компонентите с най-ниска ликвидност нараснаха с 13.2% (65.9 млн. лв.). Квази-парите, които представляват по-голямата част от паричната маса (56.8%), отбелязаха увеличение с 11.4% или 821.7 млн. лв. за 2002г. Левовият им компонент в края на годината е с 19.5% (478.7 млн. лв.) повече, отколкото в края на предходната година. Най-голям принос за неговото увеличение имат срочните и спестовните депозити на домакинствата. Левовата стойност на валутните депозити се увеличи с 7.2% или 343 млн. лв. По-ниският годишен прираст на депозитите в чуждестранна валута се свързва с обезценяването на долара спрямо лева през годината, предвид все още значителния дял на депозитите в щатски долари в общата депозитна маса.

Склонността към парично спестяване от страна най-вече на домакинствата през годината не се променя. Те не реагират на поевтиняването на долара и ниските лихвени проценти по доларовите депозити и продължават да предпочитат чуждестранната валута, най-вече щатския долар, като средство за спестяване. Предвид тенденциите на международните пазари, запазването на предпочитанията към

спестявания в щатски долари е показателно за все още слабата роля на търговските банки като посредник за оптимизиране на разходите в икономиката.

Паричната база има по-голям принос за номиналното увеличение на паричното предлагане от паричния мултипликатор - съответно 1 405.6 млн. лв. и 126.6 млн. лв. За разлика от предходната година, приносът на паричния мултипликатор е положителен. Промяната отразява повишената кредитна ак-

тивност на банковата система през 2002г., както и засилващата се конкуренция и увеличаваща се дълбочина на финансовото посредничество. През следващите години може да се очакват още по-високи стойности на паричния мултипликатор, тъй като увеличаването на кредитирането от страна на банковата система се отразява върху стойността му с известен лаг във времето. При равни други условия това ще допринесе за ускоряване на процеса на ремонетизация на икономиката.

Изменение на паричната маса от гледна точка на механизма на парично предлагане

	За периода 31.12.2000 - 31.12.2001	За периода 31.12.2001 - 31.12.2002
Изменение на паричната база (млн. лв.)	1 011.9	449.9
Коефициент на вариация на паричния мултипликатор (%)	4.05	3.71
Фактори за изменението на паричната маса (МЗ):		
1. От изменение на паричния мултипликатор (млн. лв.)	-622.9	126.6
2. От изменение на паричната база	3 370.5	1 405.6
3. От изменение на мултипликатора и паричната база	-208.7	14.1
Изменение на паричната маса МЗ (млн. лв.) =1+2+3	2 538.9	1 546.3

Източник: МФ, АИАП

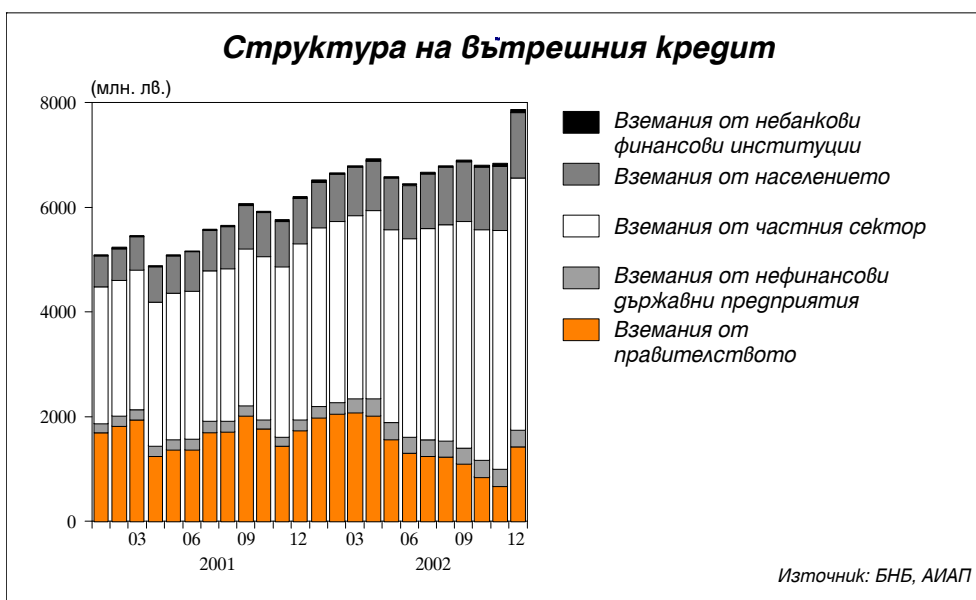
Тенденциите на международните финансови пазари, наред с понижаването на системния риск в българската икономика и увеличаването на конкуренцията в банковия сектор доведоха до сериозен ръст в кредита за местната икономика. Нетните вътрешни активи на банковата система се повишиха с 37.8% или 1.28 млрд. лв. спрямо края на 2001г. В същото време нетните чуждестранни активи на банковата система нараснаха с 2.8% (261.1 млн. лв.), като техният прираст се свързва само с увеличението на валутните резерви на БНБ. Нетните чуждестранни активи на търговските банки се понижават не само поради съкращаването на депозитите им в чужди банки, но и във

връзка с получаването на дългосрочни парични ресурси (кредитни линии) от чуждестранни финансови институции за кредитиране на местната икономика.

Растежът на нетните вътрешни активи на банковата система се дължи изцяло на нарастването на вътрешния кредит - с 26.6% (1.65 млрд. лв.) за периода от края на 2001г. до края на 2002г. поради повишаването на вземанията на банковата система от неправителствения сектор с 44% или 1.96 млрд. лв. Нарасна и отношението на кредита за неправителствения сектор към БВП - до 19.9% в края на 2002г. при 15.0% в края на 2001г. Вземанията от правителствения сектор намаляват с 18.1% (около 314 млн. лв.) за разглеждания период.

Левовият компонент увеличава дела си в общата сума на вътрешния кредит до 55.6% в края на 2002г. при 50.9% в края на предходната година. Понижението на дела на валутния компонент се дължи, както на обезценяването на долара спрямо лева, така и на значителното понижаване на нетните вземания в чуждестранна валута от централното правителство във връзка с увеличаването на фискалния резерв в управление „Емисионно“ на БНБ²².

Валутният компонент на неправителствения кредит нараства с много по-бърз темп от левовия, като увеличението им е съответно с 67.6% (1.07 млрд. лв.) и 31% (894.9 млн. лв.). Това се дължи на отдръпването на търговските банки от международния пазар на депозити и на факта, че основните спестители - домакинствата все още предпочитат повече чуждестранната валута (и най-вече щатския долар) като средство за спестяване. От своя страна, банките са длъжни да спазват изискванията за допустима открита валутна позиция на регулациите на БНБ. Най-съществено нарастване бележат кредитите за частните предприятия (с 42.8% или 1.42 млрд. лв.) и домакинствата (с 43.6% или 380.8 млн. лв.). По-голям принос в увеличението на вземанията от частни предприятия имат кредитите в чуждестранна валута - 74.1%, докато при кредитите за домакинства по-голям дял имат левовите кредити - 92.1%. За периода от края на 2001г. до края на 2002г. вземанията на търговските банки от нефинансови държавни предприятия и небанкови финансови институции нарастват съответно с 131.6 млн. лв. и 14.1 млн. лв.

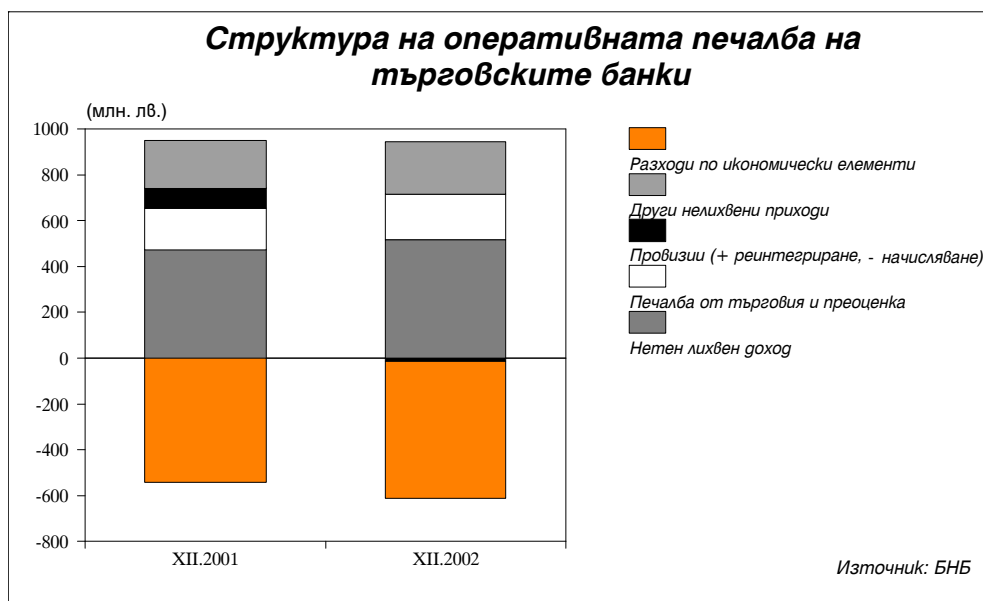
ли - домакинствата все още предпочитат повече чуждестранната валута (и най-вече щатския долар) като средство за спестяване. От своя страна, банките са длъжни да спазват изискванията за допустима открита валутна позиция на регулациите на БНБ. Най-съществено нарастване бележат кредитите за частните предприятия (с 42.8% или 1.42 млрд. лв.) и домакинствата (с 43.6% или 380.8 млн. лв.). По-голям принос в увеличението на вземанията от частни предприятия имат кредитите в чуждестранна валута - 74.1%, докато при кредитите за домакинства по-голям дял имат левовите кредити - 92.1%. За периода от края на 2001г. до края на 2002г. вземанията на търговските банки от нефинансови държавни предприятия и небанкови финансови институции нарастват съответно с 131.6 млн. лв. и 14.1 млн. лв.

Освен количествените промени, по отношението на банковото кредитиране впечатление правят още няколко факта през 2002г. Политиката на банките по отношение срочността на кредитите претърпя положителни промени. Месечните размери на краткосрочните и дългосрочни кре-

²² В паричната статистика вземанията от централното правителство се представят нето.

При най-големите банки²⁴ този показател е близък или по-голям от единица, т.е. те са в състояние да покриват оперативните си разходи с приходите от основната си дейност. При някои от малките банки²⁵ споменатото съотношение в края на 2002г. е значително по-малко от единица и се влошава спрямо предходната

година. Това показва, че малките банки стават все по-зависими от ограничения кръг клиенти (предимно корпоративни), с които работят и тяхната изложеност на рискове нараства. Логичен начин за намаляване на риска в случая е консолидацията, но засега няма заявени публично намерения за консолидация на банки от IV група.

През 2002г. балансовото число на банковата система се увеличи с 2 336.6 млн. лв. (19.1%) и достигна 14 557.1 млн. лв. Ръстът на активите е по-малък от отчетеното през предходната година (25%), като забавянето се дължи предимно на поевтиняването на щатския долар спрямо лева. През 2002г. левовият компонент има по-голям принос за увеличението на банковите активи от валутния (съответно 1 550.1 млн. лв. и 786.5 млн. лв.). Към края на декември 2002г. трите най-големи банки (Булбанк, ОББ и Банка ДСК) притежават 43.3% от всички активи на банковата система (46.1% към 31.12.2001г.).

През 2002г. продължава започналата през втората половина на 2001г. промяна в структурата на активите на търговските банки, изразяваща се в увеличаване дела на кредитите за нефинансови институции и други клиенти (с 7.5 процентни пункта спрямо края на 2001г. до 41.4% от общите активи) за сметка на понижаване на относителното тегло на вземанията от банки и други финансови институции (с 9 процентни пункта спрямо края на 2001г. до 24.1% от общите активи).

Качеството на кредитния портфейл на банките се подобрява в сравнение с края на 2001г. В края на декември 2002г. 94.47% от рисковите експозиции на банките са редовни (92.3% за декември 2001г.). В края на 2002г. 1.82% от рисковите експозиции са класифицирани като загуба (2.5% в края на предходната година). До този момент увеличените вземания на банковата система от фирмите и домакинствата не водят до влошаване кредитния портфейл на търговските банки. Тъй като 2002г. е година на умерената кредитна експанзия, трудно е да се направят генерални оценки за тенденциите в състоянието на кредитния портфейл на банките²⁶. Така структурата

²⁴ От първа група според класификацията на БНБ.

²⁵ От четвърта група според класификацията на БНБ, с активи под 100 млн. лв.

²⁶ Непосредствено след отпускането на нов кредит не може да се установи дали той ще бъде редовен за целия период до пълното му погасяване.

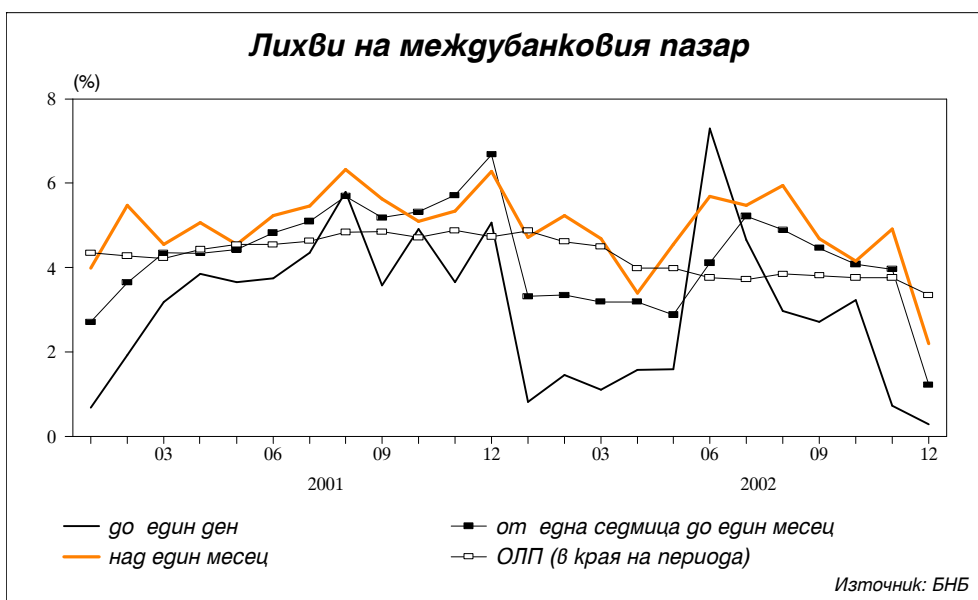

по-добре финансовото състояние на акционерите на банките и да реагира своевременно в случай на нужда. С това ще се увеличи значително прозрачността на акционерния капитал.

Парични и валутни пазари

През 2002г. основният лихвен процент се понижи с около 1.4 процентни пункта до 3.35% в края на декември.²⁷ Той продължава да отразява преди всичко състоянието на държавните финанси и не може да се използва като ориентир за цената на парите с нулев риск. Лихвените равнища на междубанковия левов паричен пазар се колебаеха в значителен диапазон. В началото на годината те бяха силно повлияни от вливането на ликвидност в банковата система от страна на държавния бюджет и останаха на ниво около 1%. Значителни повишения на лихвените равнища се наблюдаваха в средата на годината, когато лихвите по овърнайт депозитите преминаха 30% на годишна база. Те не са свързани с трайни ликвидни затруднения на банковата система, а с временен недостиг на паричен ресурс, обикновено предизвикван от струпване на преводи на данъци и акцизи от клиенти на банките или от необходимостта от регулиране на минималните задължителни резерви.

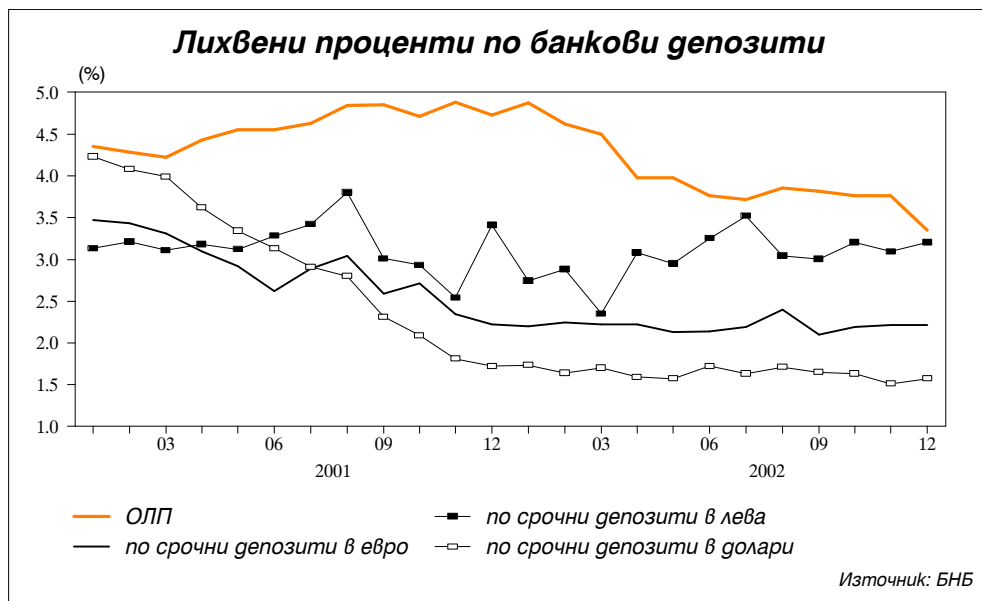
Лихвените проценти по депозитите в търговските банки имаха различна динамика в зависимост от валутата, в която те са деноминирани. Среднопретегленият лихвен процент по срочните депозити в лева за периода декември 2001г. - декември 2002г. се колебаеше в граници от около 1 процентен пункт - между

2.35 и 3.52%. Неговата динамика остава свързана с изменението на общата доходност на левовите активи на местните пазари и с желанието на банките да променят структурата на депозитите си в полза на левовия им компонент, следвайки пазарната логика. Лихвените проценти по срочните депозити в евро останаха на равнището си от края на 2001г. - около 2.2% средна претеглена стойност. За периода декември 2001г. - декември 2002г. лихвите по срочни депозити в щатски долари се понижиха незначително (от 1.72 до 1.57%). Ниската стойност на лихвените равнища по срочните депозити в чуждестранна валута отразява ниските нива на доходност на международните финансови пазари.

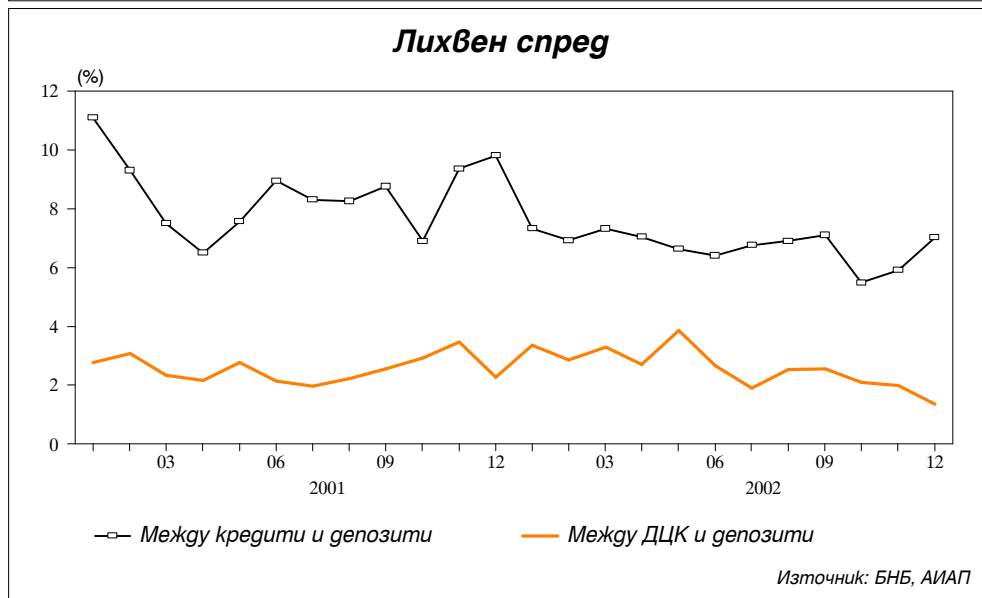
През 2002г. се наблюдава стремеж от страна на търговските банки да привличат депозити с по-дълъг срок (от 1 година и повече), включително чрез предлагане по-високи лихвени проценти по

²⁷ Съгласно методиката на централната банка, неговата стойност се определя въз основа на постигнатата доходност по тримесечните ДЦК на аукционите, организирани от БНБ. От началото на 2002г. тези аукциони се провеждат само веднъж месечно.

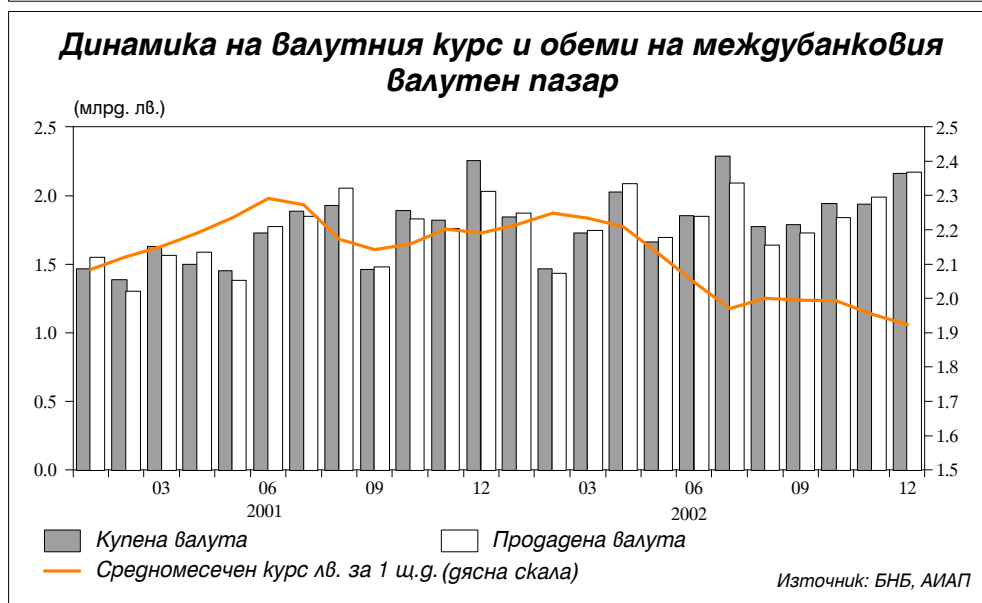

тези депозити. На българския пазар вече се предлагат комбинирани банкови и застрахователни продукти, банкови пакети, включващи няколко банкови продукта при по-изгодни за клиентите условия²⁸.

През 2002г. се наблюдава колеблива тенденция към понижаване на лихвените проценти по кредитите. Маржът между лихвите по кредитите и по депозитите продължава да се свива, но все още е нагивата в повечето страни от Централна и Източна Европа. Средният лихвен спрег за 2002г. се понижи до 6.7 процентни пункта спрямо 8.5 процентни пункта средно за 2001г.

През 2002г. продължи тенденцията на нарастване на обемите на търгуваните депозити в лева на междубанковия пазар. Среднодневните обеми на междубанковите депозити нараснаха с 0.9%. Това показва, че банките продължават да полагат усилия да управляват ефективно структурата на своите портфейли.

²⁸ Разплащателни сметки в лева и валута, дебитна карта БОРИКА с право на овърдрафт, международна дебитна карта, плащане чрез Интернет и др.

Левът поскъпна с 4.9% към долара по средногодишна стойност, следвайки динамиката на еврото. В края на годината той беше с 15% по-скъп спрямо края на декември 2001г. На междубанковия валутен пазар банките нетно купуваха валута, като превишението на купена над продадена валута беше 336.9 млн. лв. В структурата по валути настъпиха съществени промени, поради въвеждането на еврото в обращение. Към края на периода спрямо декември 2001г. дялът на долара спадна с 3.1 процентни пункта до 25.6%, а този на еврото нарасна с 18.2 процентни пункта до 72.8%.

Небанкови финансови институции и капиталов пазар

Индикаторите за развитието на небанковите финансови институции и капиталовия пазар продължиха да се подобряват през 2002г. Това е свидетелство за растящата роля на небанковите финансови институции в икономиката. Въпреки значителния прогрес в развитието на този сегмент през изминалата година, българският финансов пазар продължава да бъде доминиран предимно от търговските банки.

Ключови индикатори за финансовата система

% от БВП	1999	2000	2001	2002
Активи на банките	34.4	36.5	41.1	45.0
Активи в пенсионните фондове	-	0.32	0.63	1.03
Застрахователни премии	1.30	1.45	1.61	1.59*
Пазарна капитализация на пазара на акции	5.77	4.82	3.72	4.25

* Към края на третото тримесечие на 2002 г.

Източник: БНБ, КФН, БФБ

Всички стълбове на пенсионноосигурителната система бяха изградени през 2002г. и започна акумулирането на средства в *пенсионните фондове* по задължително допълнително и доброволно допълнително осигуряване. Размерът на акумулираните средства в пенсионните фондове нарасна със 77.9%, достигайки 332.5 млн. лв. в края на 2002г. Тази възходяща тенденция се очаква да продължи и през следващите години.

Финансовото посредничество на пенсионните фондове се подобри през 2002г. Показателите активи на пенсионните фондове към БВП и активи към брутни национални спестявания се подобряват значително през 2002г. Съотношението активи към БВП нарасна с 0.40 процентни пункта и в края на 2002г. достигна до 1.03%, а съотношението активи към национални спестявания нарасна с 2.73 процентни пункта до 7.06% в края на годината. Въпреки подобреното финансово посредничество на пенсионните фондове, равнището на тези показатели остава по-ниско в сравнение с други страни в преход. Например съотношението активи на пенсионните фондове към БВП в Полша в края на 2002г. е 4.2% или 4 пъти по-високо. Подробен анализ на акумулираните средства в отделните пенсионни фондове, както и анализ на структурата на инвестиционния портфейл и конкуренцията в пенсионноосигурителния пазар в България е представен в приложение 6.

Стабилната възходяща тенденция в застраховането продължи и през 2002г. Затвърди се ролята на *застрахователните дружества* като финансови посредници. Реализираният за деветте

Пазарна капитализация на пазара на акции

Пазарна капитализация към БВП (%)	1999	2000	2001	2002
Словакия	13.6	12.9	29.7	27.1
Чехия	25.2	22.3	15.8	21.0
Естония	36.6	35.2	27.4	33.9
Литва	29.8	27.0	21.9	19.8
Унгария	38.7	28.3	19.4	18.3
Румъния	1.0	1.3	3.3	6.1

Източник: Bratislava Stock Exchange, Prague Stock Exchange, Tallinn Stock Exchange, National Stock Exchange of Lithuania, Budapest Stock Exchange, Bucharest Stock Exchange, Българска фондова борса, АИАП

ŃÒĐÓĒÒÓĐÍ Ē ĐĀÔĪ ĐÌ Ē

През 2002г. в България продължи процесът на структурни реформи със стратегическа цел изпълнение на икономическите критерии от Копенхаген²⁹ и свързания с нея дългосрочен и балансиран икономически растеж с темпове, над средните за ЕС. Приоритетни области в рамките на разглеждания период бяха по-нататъшната либерализация и приватизация на държавните монополи, реструктурирането на бюджетния сектор и завършването на банковата приватизация. Скоростта на реформите е различна в трите сегмента. Процесът на приватизация на държавните монополи се забави съществено в сравнение с приватизацията на банковата система.

В областта на реструктурирането и приватизацията в банковия сектор успешно приключи една от двете предвидени сделки - с ТБ „Биохим“, а при другата с Банка ДСК беше направен предварително планирания напредък в процедурите по подготовка на процеса. Реформите в ключови области на бюджетния сектор като здравеопазване и образование все още не са постигнали оптимизация на предлагането на услуги и финансовата стабилност. Приватизацията на две от структуроопределящите предприятия за икономиката - „Булгартабак холдинг“ АД (БТХ) и „Българска телекомуникационна компания“ ЕАД (БТК) не приключиха в съответствие с предварителните намерения и политическият дебат се изостри.

През 2002г. са сключени 103 приватизационни сделки, от които 73 на цели предприятия и 30 за обособени части. Освен това бяха продадени 172 миноритарни пакета от акции на вече приватизирани предприятия. Като цяло постигнатите резултати са значително под заложеното в приватизационния план на АП за 2002г. - 328 сделки за мажоритарни дялове на дружества и обособени части. Общият финансов ефект от приватизацията за съответния период възлиза на 243 млн. щ.д., от които 162.7 млн. щ.д. договорени плащания, 35.4 млн. щ.д. поети задължения и 44.9 млн. щ.д. договорени инвестиции, което също е значително под очакванията. По данни на МЕЕР приходите от приватизация в енергийния сектор за 2002г. са 153 млн. лв., от които 47 млн. лв. от приватизация на възледобива и 95.8 млн. лв. от продажба на водноелектрически централи. Делът на приватизираните активи като част от подлежащите на приватизация се увеличи слабо (с около 1 процентен пункт) спрямо предходната година и достигна 81.03%.

Забавянето на процеса може да се обясни само частично с промените в подхода към приватизационния процес, свързаните с тях законодателни и регулативни промени и съпътстващото ги реструктуриране на отговорните държавни институции. Още през март 2002г. бе приет нов Закон за приватизацията и следприватизационния контрол (ЗПСПК), който осигурява по-голяма прозрачност на сделките и отделя процеса на приватизация от следприватизационния контрол. По-важните законови промени включват премахването на преференциите на кандидат-купувачите (методите бяха ограничени само до публични търгове); централизиране на дейностите по раздържавяването в Агенцията за приватизация (АП) и откриване на приватизационна процедура за

²⁹ Вж. раздел „Преговори за членство в Европейския съюз“ от настоящия доклад.

всички държавни предприятия, с изключение на предприятията, които не подлежат на приватизация. Създадена бе и самостоятелна Агенция за следприватизационен контрол.

Практиката на структурни реформи през 2002г. показва, че промените в организационната форма и стремежът на държавните органи за възможно най-бързото им осъществяване не са достатъчни, за да се гарантира висока скорост на процесите. През годината не беше постигната висока скорост на реструктурирането и приватизацията, тъй като бе даден приоритет на краткосрочните социални и политически ефекти, а не на повишаване качеството на управление и подобряване конкурентоспособността на компаниите, което пролича особено в случаите с приватизационните сделки за БТК и „Булгартабак“. Ускоряване и завършване на процесите на структурни реформи и приватизация до 2006г. е възможно, само след като се оцени ефекта от различните алтернативи за реструктуриране на държавния монопол и бюджетния сектор. Това е основата за политически дебат и произтичащия от него избор на нов тип собственик. Управленското решение за ролята на държавата във всеки конкретен процес на реструктуриране и приватизация трябва да бъде съобразено с политическия консенсус и обективните условия на съответния пазар. Този извод се налага от анализите на реформите в някои приоритетни области у нас през 2002г., представени в приложение 9. Предлаганият подход е едновременно необходимо и достатъчно условие за увеличаване на скоростта на реформите, с което ще се гарантира постигането на стратегическата цел.

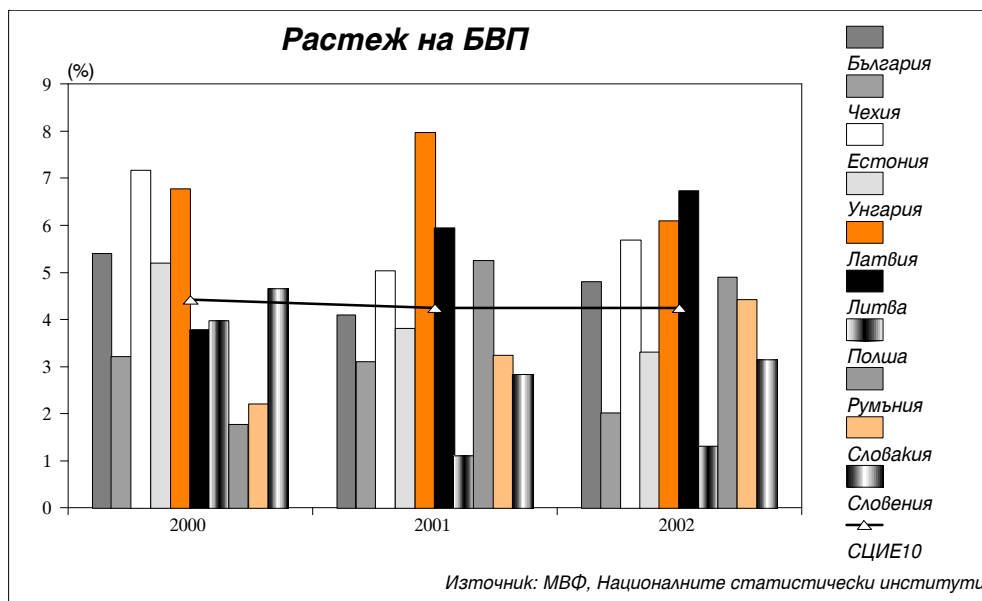

Необходимо условие за изпълнението на икономическите критерии за пълноправно членство в ЕС е съществуващата в страната макроикономическа стабилност и последователност на икономическата политика. Динамиката на разгледаните по-году макроикономически показатели разкрива икономическото състояние на страните-кандидатки към настоящия момент, като посочва съществуващите предизвикателства за икономическата политика.

Макроикономическото развитие на страните-кандидатки и получилите покана за членство

И през 2002г. страните-кандидатки продължават да реализират по-висок темп на икономически растеж от този в ЕС. България реализира растеж на БВП от 4.8%, като страната изостава от Литва (6.7%), Латвия (6.1%) и Естония (5.8%). Относително по-слаб икономически растеж се наблюдава в Полша (1.3%), Чехия (2%), Словения (3.1%) и Унгария (3.3%), чиито икономики са едни от най-силно интегрираните с ЕС и имат висока степен на конкурентоспособност, но структурните проблеми продължават да оказват задръжач ефект върху растежа. В половината от страните-кандидатки икономическият растеж през 2002г. се ускорява в сравнение с предходната година³³, докато в Унгария и Чехия продължава тенденцията на неговото забавяне.

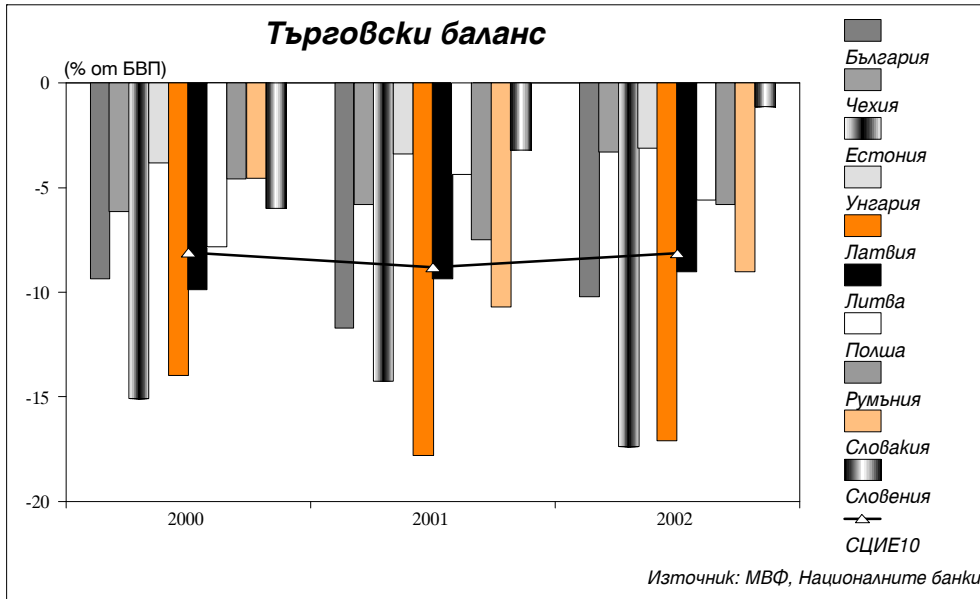
През 2002г. България продължава да е с относително по-неблагоприятна структура на БВП по елементи на крайното използване, независимо че спрямо предходната година се наблюдава подобрение. Делът на крайното потребление в БВП в страната отново е един от най-високите (87.3%), като средното равнище

на това съотношение за страните-кандидатки е 80.4%. В същото време делът на брутното формиране на основен капитал в БВП е най-нисък в България (18.1%), далеч под нивата на този показател в Словакия (29.8%), Естония (28.5%) и Чехия (26.3%). България все още изостава от другите страни в способността си да обновява своята инфраструктура и технологии.

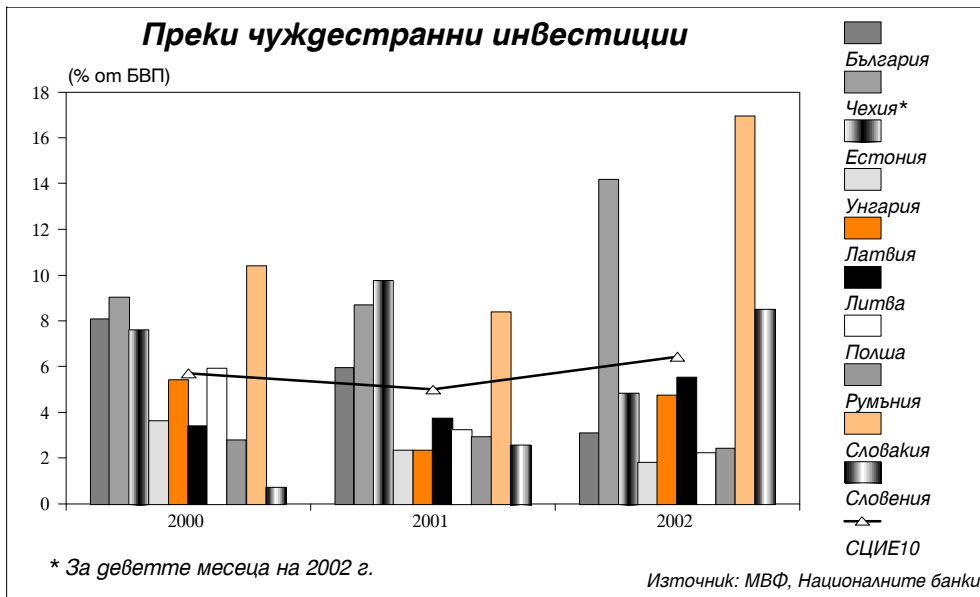
Ограничение пред ръста на инвестициите в основен капитал в повечето страни-кандидатки, и особено в България, е ниската норма на местни спестявания и все още ниската степен на посредничество на финансовата система, която да насочва спестяванията към печеливши инвестиционни проекти. Във всички страни-кандидатки, с изключение на Словения, балансът между брутните

³³ Това са България, Естония, Литва, Полша, Словения и Словакия.

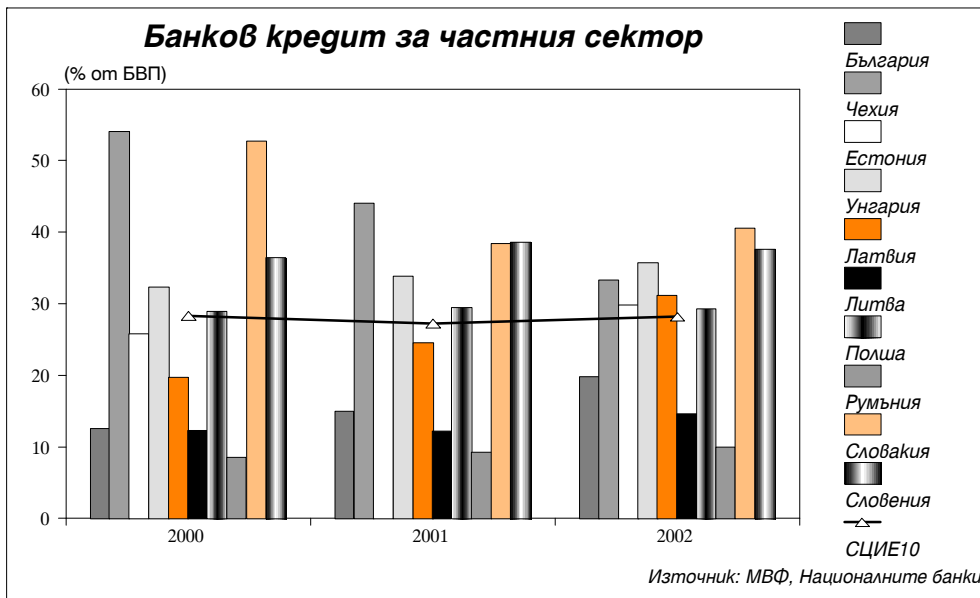

страна, притока на преки чуждестранни инвестиции продължава да нараства и в Словения (до 8.5%), Литва (5.5%) и Латвия (4.7%). Този показател се влошава най-чувствително в Естония (с 4.9 процентни пункта до 4.8%) и в по-малка степен в България (с 2.9 процентни пункта до 3.1%) и Полша (с 1.0 процентни пункта до 2.2%). За привличането на ПЧИ страните-кандидатки все повече разчитат на инвестициите в нови проекти вместо на приватизационния процес.

Финансовото посредничество в разглежданите страни продължава да се задълбочава. Най-чувствително увеличение на банковия кредит за частния сектор като дял от БВП има в Латвия (с 6.6 процентни пункта до 31.2%), Словакия (с 6.2 процентни пункта до 31.8%), Естония и Литва (с 2.4 процентни пункта съответно до 29.8 и 14.6%). В резултат на повишаване ефективността на българската финансова система, банковият кредит за част-

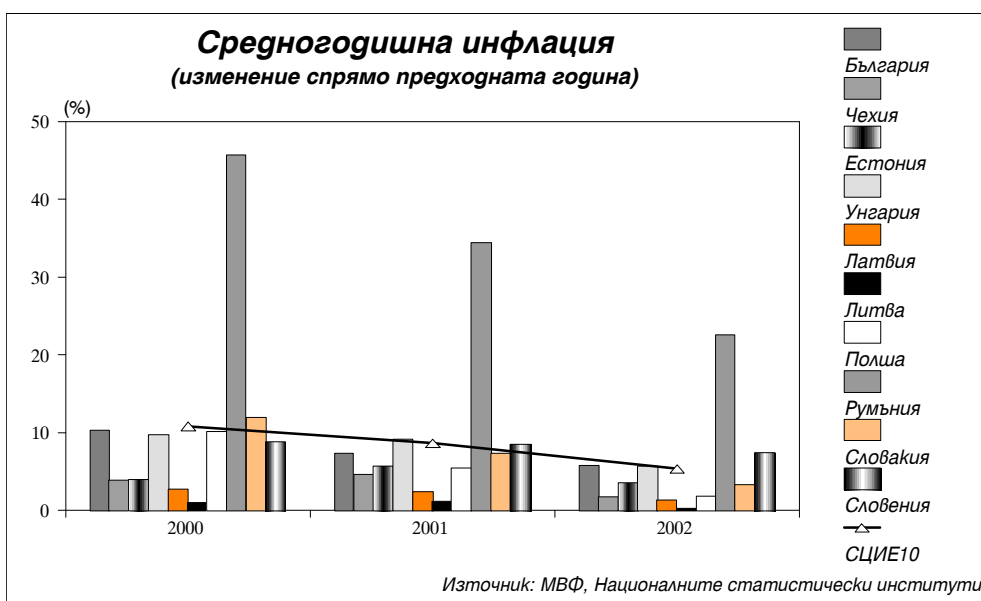
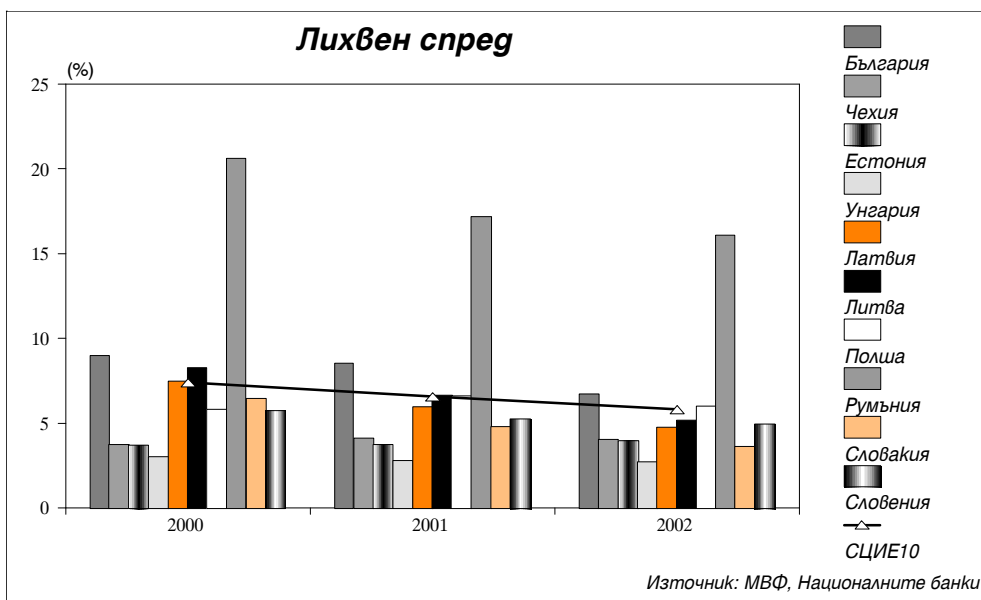

ния сектор в България нараства до 19.8% (с 4.8 процентни пункта през 2002г. спрямо предходната година), но въпреки това страната все още изостава в тази област. В три от страните-кандидатки - Чехия, Полша и Словения, се наблюдава понижаване на този показател. Въпреки че неговото влошаване е най-значително в Чехия (с 10.6 процентни пункта до 33.4%), страната остава сред първите пет страни с най-високо съотношение сред кандидатките.

През 2002г. в страните-кандидатки се наблюдава положителна тенденция към постепенното намаляване на груп ключов за ефективността на банковата система показател - лихвения спрег. Това е в унисон с намаляването на лихвените проценти в световен план. В България лихвеният спрег през разглеждания период намалява най-чувствително - с 1.8 процентни пункта до 6.7%, което е индикатор, че финансовият и кредитен риск в страната постепенно намалява. Независимо от това, страната все още е сред страните с висока стойност на този показател, като единствено в Румъния тя е по-висока (16.1%). Страните с най-нисък лихвен спрег са Унгария (2.7%), Словакия (3.6%), Чехия и Естония (4%).

Характерно за всички страни-кандидатки е тенденцията към постепенно намаляване на инфлацията спрямо 2001г. В България средногодишната инфлация остава относително по-висока спрямо останалите страни-кандидатки (5.8%). Страни с най-ниска инфлация остават Литва (0.3%), Латвия (1.4%), Чехия (1.8%) и Полша (1.9%). Сред разглежданите страни в Румъния продължава да се наблюдава най-високо равнище на инфлация - 22.5%.

Повечето от десетте страни-кандидатки успяват да използват ефективно мерките на фискалната политика за намаляване на дефицитите по консолидирания бюджет на прави-

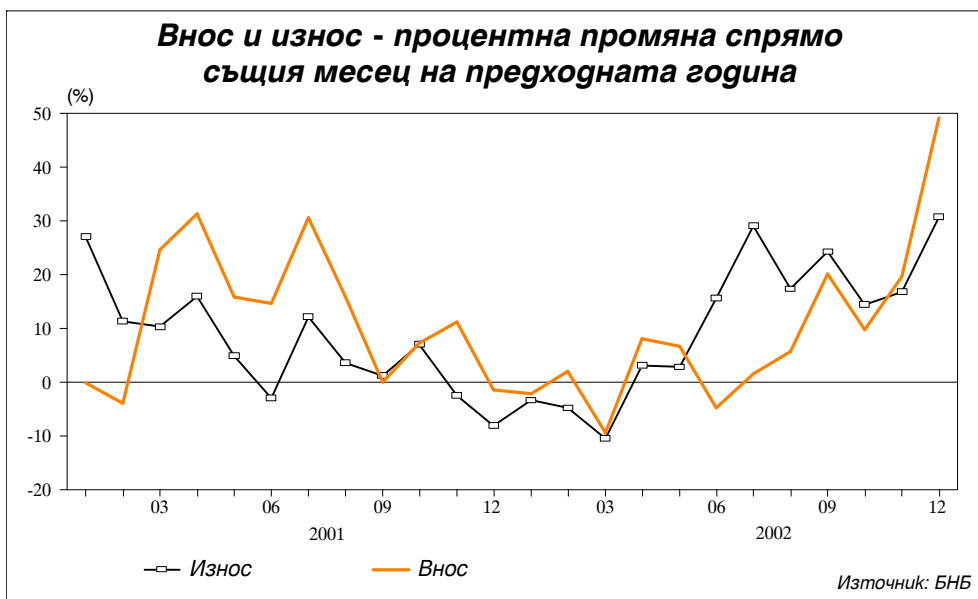
Ѓ ДЕЃЃЃЃЃЃ 1

Външна търговия

През 2002г. износът на потребителските стоки е 35.2% от общия износ, което представлява нарастване с 16.7% спрямо 2001г. Най-значително се увеличи износът на мебели и домакинско обзавеждане (50.1%), а спад отбеляза износът на цигари (22.6%) и лекарства и козметика (1.9%). Конкурентните предимства на страната при производството на дрехи и обувки обусловиха висок относителен дял на тази група (20.9% от общия износ).

Положителна тенденция е нарастването на износа на инвестиционните стоки с 20.5% спрямо 2001г., като най-съществен принос отбеляза износът на машини, уреди и апарати, който се увеличи с 18.3% и достигна относителен дял от 4.9% от общия износ. В тази група са и високотехнологичните стоки с относително висок дял на добавената стойност, които са по-малко погатливи на резките промени в световната търговия.

Износът на суровини и материали запази висок относителен дял в общия износ (41.8%), макар че нарасна с по-бавен темп от този на потребителските и инвестиционните стоки. Те са силно погатливи на колебанията в международната конюнктура. За 2002г. най-значителен спад регистрира износът на торове -

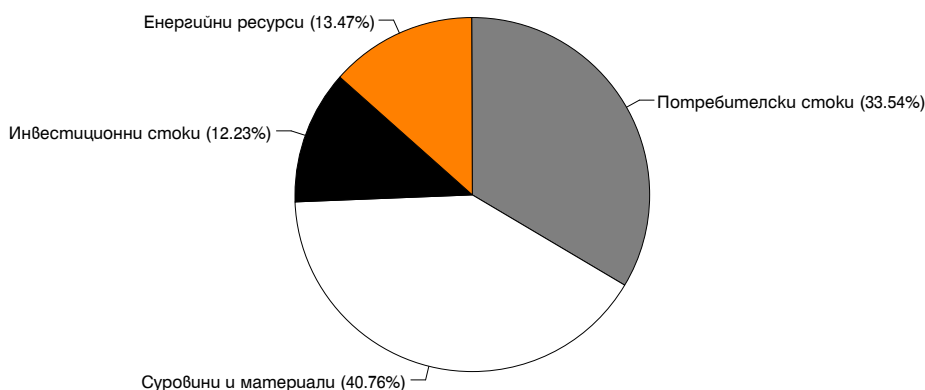

с 33%. Бързо нарасна спрямо предходната година износът на суровини за производство на храни със 151.2 млн. щ.д. или 98.4%. Увеличи се и износът на текстилни материали (21.9%) и гървен материал и хартия (16.2%), докато износът на химически продукти се запази близък до стойностите от 2001г.

Най-силно засегнат от неблагоприятните условия на международните пазари е износът на енергийни ресурси, който намалѝ със 131.8 млн. щ.д. или 19.1%. Спадът се определя най-вече от намалението на изнесените петролни продукти - със 117 млн. щ.д. или 25.8%. За 2002г. средната цена на суровия петрол Брент се увеличи с 2.3% спрямо 2001г. По оценка на БНБ, в резултат от влиянието на ценовия фактор, износът на петролни продукти е по-нисък с 38.3 млн. щ.д.

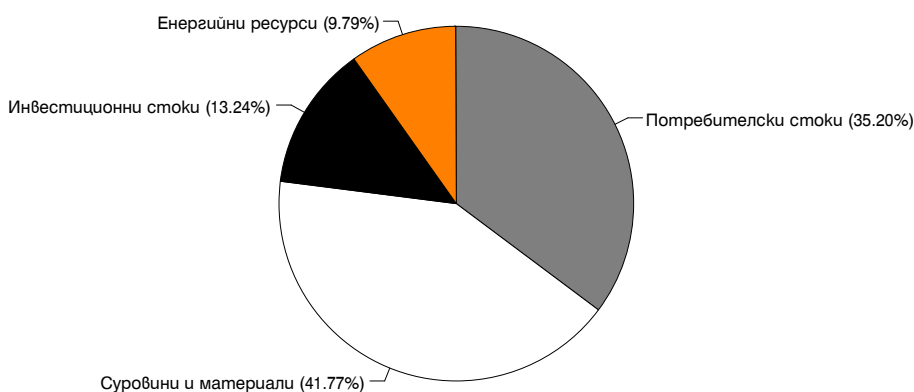
През 2002г. не настѝпиха съществени промени в географската структура на износа. Основните

Износ по групи стоки през 2001 г.

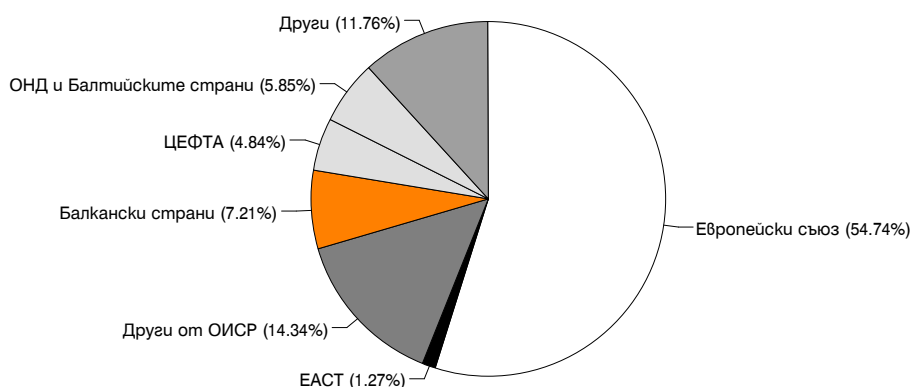
Източник: БНБ

Износ по групи стоки през 2002 г.

Източник: БНБ

Географска структура на износа през 2001 г.

Източник: БНБ

търговски партньори за страната останаха Италия, Германия, Гърция и Турция, като възстановяването на турската икономика допринесе за съществено увеличаване на износа за тази страна с 28.4%.

ЕС е най-големият потребител на български стоки с дял от 55.6% в общия ни експорт и въпреки все още слабото търсене в еврозоната, износът на България за тези страни нараства с 13.1%. Друг регион, за който се увеличи българският износ, е ЕАСТ и по-специално Швейцария (увеличение от 63.8%), като относителният му дял в общия износ е 1.7%. Нарасна и износът за страните от ЦЕФТА с 24.4% спрямо същия период на предходната година, като износът за Словакия се удвои. Намалява износът на български стоки за пазарите на Русия (23.5%) и Сърбия и Черна гора (18.6%).

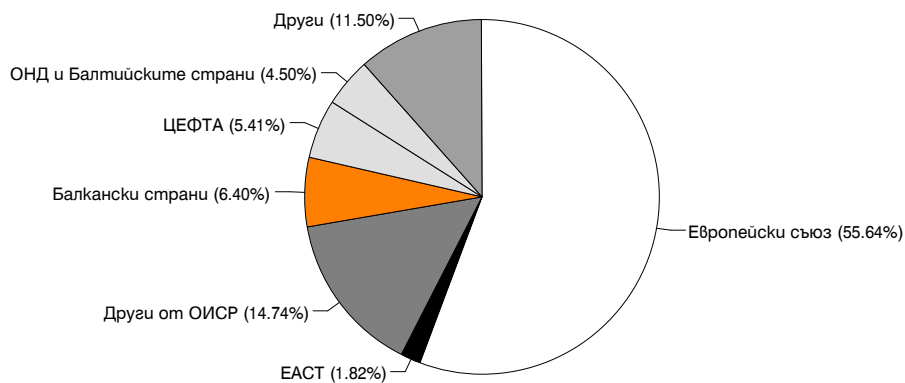
До края на 2003г. се очаква бавно възстановяване на външното търсене, което да даде

своеото отражение върху износа на страната. Това влияние се очаква да гоїде, както по линия на по-високите растежи на основните търговски партньори на страната, така и чрез повишаване на международните цени в щатски долари за много от изнасяните стокови групи. При тези предположения износьт за 2003г. се очаква да нарасне с темп, по-висок от този през 2002г.

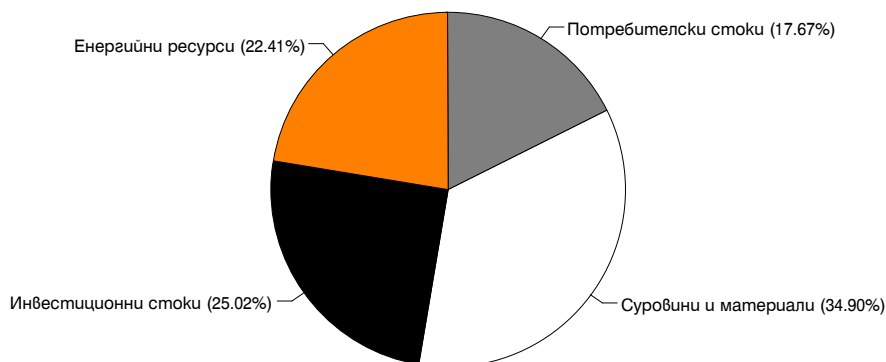
По-високият темп на растеж на износа спрямо вноса в България доведе до забавяне в прираста на външотърговския дефицит. През 2002г. вносът е 7 897 млн. щ.г., а неговият физически обем е нараснал с 10.4%. Цените на вноса намаляват с 1.5% спрямо 2001г. Според БНБ общите разходи на България за внос на суров петрол и природен газ са по-ниски с 6.4 млн. щ.г. Поради повишаването на цените на суровия петрол, разходите за внос са по-високи с 28.2 млн. щ.г., докато спадът на цените на природния газ допринесе за намаляването

Географска структура на износа през 2002 г.

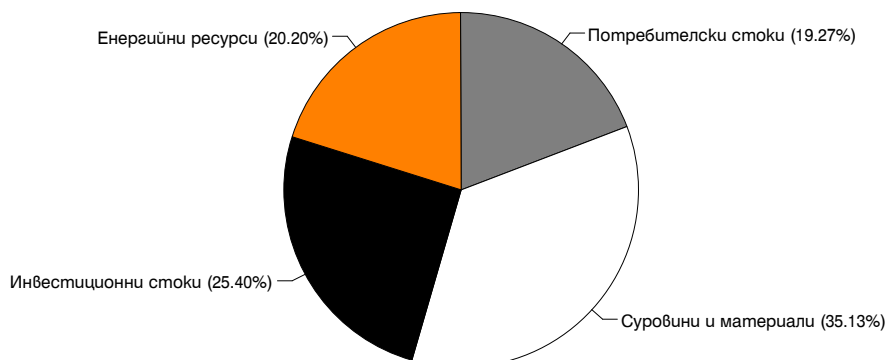
Източник: БНБ

Внос по групи стоки през 2001 г.

Източник: БНБ

Внос по групи стоки през 2002 г.

Източник: БНБ

Растящото външно търсене на българския износ през 2003г. ще доведе до увеличение на вноса на суровини и материали за експортноориентираните отрасли. Вносът на инвестиционни стоки ще запази добрите си темпове на растеж, а очерталата се тенденция към трайно нарастващ внос на потребителски стоки е показател за това, че засега този вносен компонент се влияе по-слабо от промените във вътрешното търсене. Поради това, прогнозите са за по-висок ръст на вноса до края на годината в сравнение с 2002г., като се очаква неговите темпове да са близки или малко по-високи от тези на износа. ○

период на 2001г. Най-голямо е намалението при свинете (-13%), докато броят на птиците се е понижил незначително с 0.1%. Производството на животински продукти също е спаднало през януари-юни 2002г., в това число на мляко с -6% и на яйца с -4.6%. Според очакванията на МЗГ динамиката на тези показатели през 2002г. спрямо предходната година няма да се различава съществено от данните за полугодieto, като единствено при свиневъдството се очаква производството да започне да се увеличава, като навакса спада, регистриран през първата половина на годината. Около 98% от животните се отглеждат в частния сектор - предимно в малки ферми и от индивидуални стопани. Освен това, голяма част от произвежданата животинска продукция представлява натурално потребление на самите производители, което е бариера за навлизането на съвременните технологии в отрасъла. През последните години за селското стопанство са характерни ниски добиви, които се дължат на неефективните производствени методи и липса на технологично обновяване, което пък от своя страна е свързано с наличието на множество гребни стопанства и води до по-ниско качество на продукцията и невъзможност да покрият квотите за износ към ЕС.

Декапитализацията на селскостопанските активи е свързана с изключително ниската инвестиционна активност в отрасъла и множество ограничаващи фактори. Селското стопанство остава високорискова дейност за кредитиране. Според резултатите от наблюдение, съпътстващо преброяването на населението от март 2001г., 51.5% от домакинствата в България се занимават със селскостопанска дейност, но едва 10.3% притежават селскостопанска техника. Това обуславя все още сериозната роля на гържавата при финансирането на сектора чрез гържавен фонд „Земеделие“ и средствата по САПАРД.

През 2002г. броят на одобрените по програма САПАРД проекти значително нараства. Към края на годината те са 297, което е близо 6 пъти повече в сравнение с техния брой спрямо края на предходната година. Изпълнени са вече 106 проекта на обща стойност 56.7 млн. лв., половината от които са отпуснати под формата на финансова помощ. САПАРД стартира през юни 2001г. и за момента обхваща 3 мерки - „Инвестиции в земеделски стопанства“, „Подобряване преработката и маркетинга на селскостопански и рибни продукти“ и „Развитие и разнообразяване на икономическите дейности, предоставяне на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи“. Най-голямата част както от заявените, така и от одобрените проекти се отнасят към първата мярка. Чрез тях се правят инвестиции най-вече за закупуване на селскостопанска техника и инвентар.

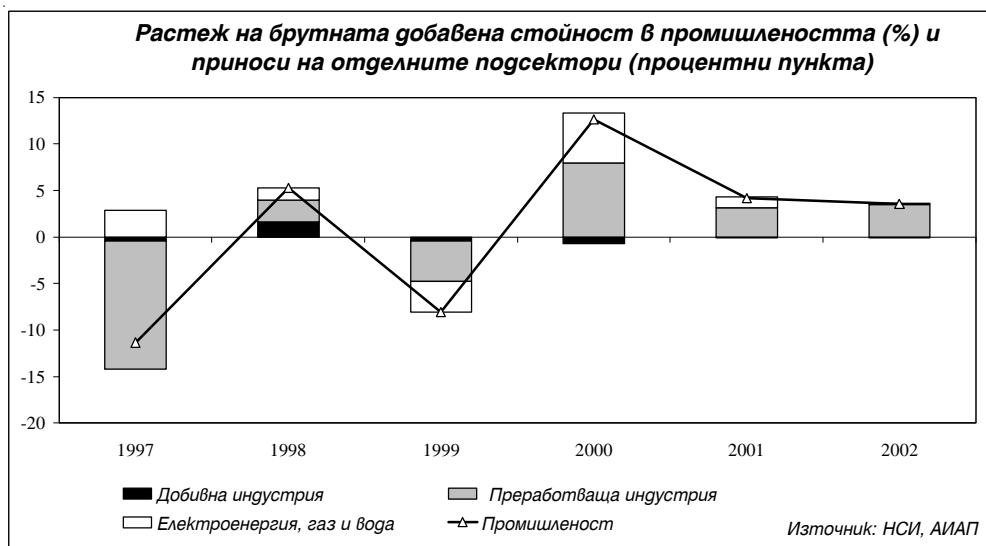
В началото на 2003г. Европейската комисия удължи срока за усвояването на средствата по САПАРД, отпуснати за 2000г. (53 млн. евро) и за 2001г. (54 млн. евро) съответно до края на 2004г. и 2005г.

През 2002г. се запази тенденцията предлагането на земя да надвишава търсенето. По тази причина и средногодишната пазарна цена на земята беше ниска - тя остана на нивото си от 2001г. от 141 лв./гка. Все още категорията на земята оказва незначително влияние при формирането на продажната цена. Определящи в това отношение продължават да бъдат местоположението и развитостта на инфраструктурата в близост до търгуваните площи. През изминалата година бяха сключени 35 450 сделки със земеделски земи, което е с 13% повече спрямо 2001г. Изтъргуваните площи земя са спаднали с над 40% до 352 731 гка, което показва, че са сключвани предимно сделки за малки парцели земя. Това може и да е свързано и с процеса на окупняване на земята.

В зърнопроизводителните области пазарът е по-развит. Общо за периода 1998-2002г. е била

само добивът на въглища поради липсата на достатъчно инвестиции за обновяване на производството. Голяма част от мините са приватизирани от РМД-та или неголеми фирми от бранша без достатъчно свободен собствен финансов ресурс. Освен това природният газ е по-евтин

източник на енергия и все повече предприятия преминават към използването му. Добивната промишленост като цяло се очертава като неефективен и енергоемък отрасъл. Отношението добавена стойност към брутна продукция почти непрестанно намалява през последните години.

Отраслите с най-значим положителен принос в общите продажби са от преработващата промишленост. При всички тях, с изключение на хранителната промишленост, се отбелязва значителен растеж както на продажбите за износ, така и на вътрешния пазар. Най-голям растеж през 2002г. отбелязват високотехнологичните отрасли - производство на радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника (64.1%) и на канцеларска и електронноизчислителна техника (51.6%). Техният дял в общите промишлени продажби обаче е все още доста нисък (1.8%).

	Реално изменение (%)	
	Общо	За износ
Промислени продажби (2002г. спрямо 2001г.)		
Отрасли със значим положителен принос в растежа		
Машини, оборудване и домакински уреди	17.4	14.3
Радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	64.1	83.3
Облекло, вкл. кожено; обработка на кожухарски кожи	21.0	27.2
Текстил и изделия от текстил, без облекло	27.8	42.0
Хранителни продукти и напитки	3.4	19.6
Продукти от други неметални минерални суровини	10.2	4.4
Дървен материал и изделия от него, без мебели	25.6	35.0
Отрасли със значим отрицателен принос в растежа		
Химични продукти	-6.4	-4.2
Тютюневи изделия	-14.4	7.9
Добив на въглища и торф	-7.3	
Издателска и полиграфическа дейност; възпроизвеждане на записани носители	-6.3	25.9
Производство и разпределение на електрическа енергия, газообразни горива и топлинна енергия	-0.8	-6.1

Източник: НСИ, АИАП

Услуги

За четвърта поредна година, секторът на *услугите* има най-голям принос (3 процентни пункта) към темпа на прираст на БДС. Реалният ръст на БДС в сектора на услугите е 5.1%, като най-много нараства БДС, създадена от предприятията в отрасъла на съобщенията (16.8%). Този отрасъл е най-динамичният сектор на икономиката през последните пет години, което се свързва, както с развитието на сектора на високите технологии, така и с увеличаването на търсенето от страна на крайните потребители на мобилни телефонни и на интернет услуги. Висок е и растежът на БДС, създадена от транспортните услуги (7.5%). Това е обусловено, както от увеличаването на икономическата активност на българските производители, така и от запазването на високите темпове на растеж на туризма в страната.

Въпреки влошената международна конюнктура и намаляването на приходите от международен туризъм в световен мащаб, България се нарежи сред водещите дестинации по показател увеличение на записванията за 2002г. По данни на НСИ страната е посетена от 2 992 590 туристи през 2002г. или с 8.6% повече спрямо предходната година. Приходите от международен туризъм в щатски долари по изчисления на БНБ са нараснали с 11.8%. Запазва се положителната тенденция на изпреварващи темпове на растеж на туристите от ЕС (23.3% спрямо 2001г.), като дялът им в общия брой пристигнали туристи се увеличава от 37% на 42%. Стабилен остава и прирастът на туристите от Централна Европа, като техният дял се увеличава от 3% през 2001г. на 5% през 2002г. Рязко намалява броят на почиващите у нас туристи от Русия и Украйна съответно с 24.06% и 43.78%, поради въведения визов режим.

Отличителна характеристика на 2002г. е настъпилото подобрение по отношение на зимния туризъм, който до този момент отбелязваше намаляващи темпове на растеж. Значителен напредък по отношение на инвестициите и решаване на проблемите с инфраструктурата бе постигнат в курорта Боровец, където бяха открити и първите изкуствено заснежени и осветени писти. Нови ски съоръжения и писти бяха изградени също така в зимния курорт Банско.

Нарастват и пътуванията на българите зад граница с цел туризъм, като спрямо 2001г. те са се увеличили с 7.96%. Препочитани страни са Турция, Македония, Германия и Гърция.

Информационни и комуникационни технологии²

На сегашния етап от развитието на световната икономика, развитието на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) е от изключителна важност за повишаване конкурентоспособността на икономиката и нейния потенциал за растеж.

Докладът „ЕІТО 2003“³ представя оценки за състоянието на отрасъла през последните няколко

² Най-общо секторът на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) обхваща две основни групи - информационни технологии (ИТ) и телекомуникации. Този отрасъл се състои от следните пазарни сегменти:

- ИКТ оборудване - компютърен хардуер, офис оборудване, комуникационно оборудване за крайни потребители и мрежово оборудване;
- Софтуерни продукти - системен и приложен софтуер;
- ИТ услуги;
- Телекомуникационни (преносни) услуги - фиксирани и мобилни телефонни услуги, интернет и он-лайн услуги, услуги по наети линии, услуги чрез кабелна телевизия.

³ Оценки за развитието на пазара на ИКТ в Европа се правят от редица организации, сред които за най-гостовърни могат да се приемат тези на Европейската обсерватория за информационни технологии (European Information Technology Observatory, ЕІТО). Тя публикува ежегодно доклад с детайлна информация за европейските страни, както и изследвания за развитието на индустрията в световен мащаб.

години, а така също и прогнози за 2003г. Той е изготвен в сътрудничество с анализаторската компания International Data Corporation (IDC), представена у нас от „IDG - България“.

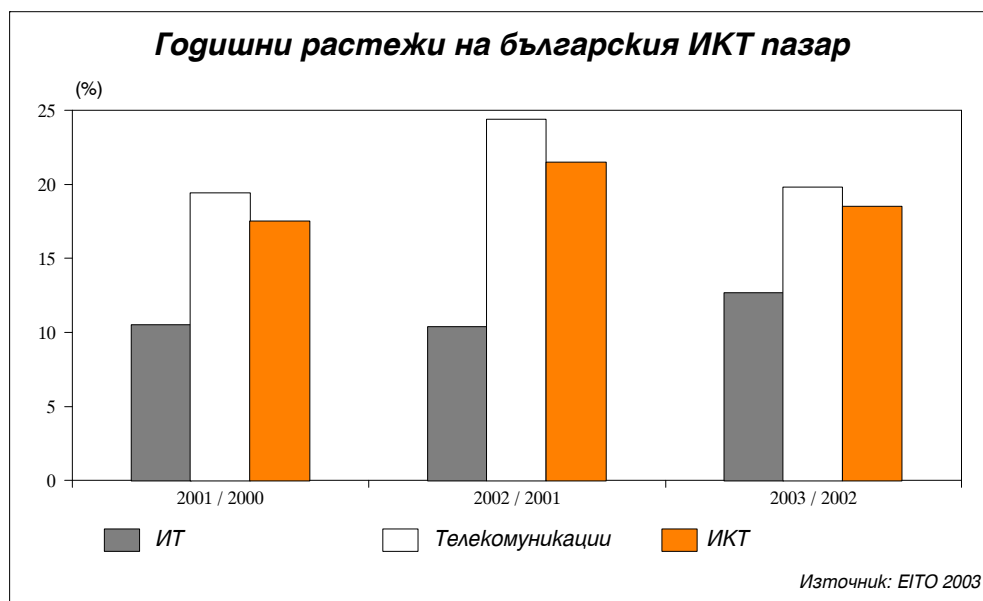
Българският пазар на ИКТ, 2000 - 2003г.

България	Стойност, млн. евро				Годишен растеж		
	2000	2001	2002	2003	2001/ 2000	2002/ 2001	2003/ 2002
Сървърни системи	26	25	29	36	-4.8	17.4	24.0
Работни станции	0	0	0	0	-15.8	-12.5	-14.3
Персонални компютри	65	72	74	84	10.1	2.5	14.6
Компютърни периферни устройства и аксесоари	25	27	29	30	8.0	7.0	4.1
Компютърен хардуер	116	124	132	151	6.2	6.4	14.3
Копирни апарати	7	5	5	6	-28.6	16.8	7.2
Друго офис оборудване	12	12	13	15	5.6	7.8	9.1
Офис оборудване	18	17	19	20	-6.7	10.3	8.5
Мобилни телефонни апарати	39	55	57	59	41.7	3.5	2.7
Друго комуникационно оборудване за крайни потребители	22	25	26	26	11.2	2.7	1.2
Комуникационно оборудване за крайни потребители	61	80	83	85	30.6	3.2	2.2
Мрежови хардуер	11	13	14	15	14.5	13.2	8.7
Телефонни централци, ключови системи и мрежови превключватели	73	76	71	68	4.3	-6.6	-3.4
Радио мобилна инфраструктура	91	174	233	284	91.4	34.3	21.8
Пакетни превключватели и маршрутизатори	21	25	28	29	19.1	12.1	5.1
Друго мрежово оборудване	33	40	44	49	21.3	9.5	10.9
Мрежово оборудване	228	327	390	446	43.2	19.3	14.3
ИКТ оборудване, общо	424	548	623	701	29.1	13.7	12.5
Системен софтуер	12	14	16	18	14.4	11.8	12.7
Приложен софтуер	18	21	26	31	15.7	23.9	19.7
Софтуерни продукти	30	35	41	48	15.2	19.0	17.0
ИТ услуги	43	51	57	65	16.6	13.3	12.7
Телефонни услуги*	330	358	376	396	8.5	5.0	5.4
Мобилни телефонни услуги	288	321	505	692	11.6	57.1	37.0
Услуги по наети линии	27	32	37	42	17.9	17.3	14.1
Услуги по кабелна телевизия	47	54	60	68	14.2	10.2	14.8
Телекомуникационни (преносни) услуги	693	765	978	1 199	10.5	27.8	22.6
ИКТ	1 191	1 399	1 700	2 013	17.5	21.5	18.5
ИТ	257	284	313	353	10.5	10.4	12.7
Телекомуникации	934	1 115	1 386	1 660	19.4	24.4	19.8

* Включват интернет и он-лайн услуги

Източник: EITO 2003

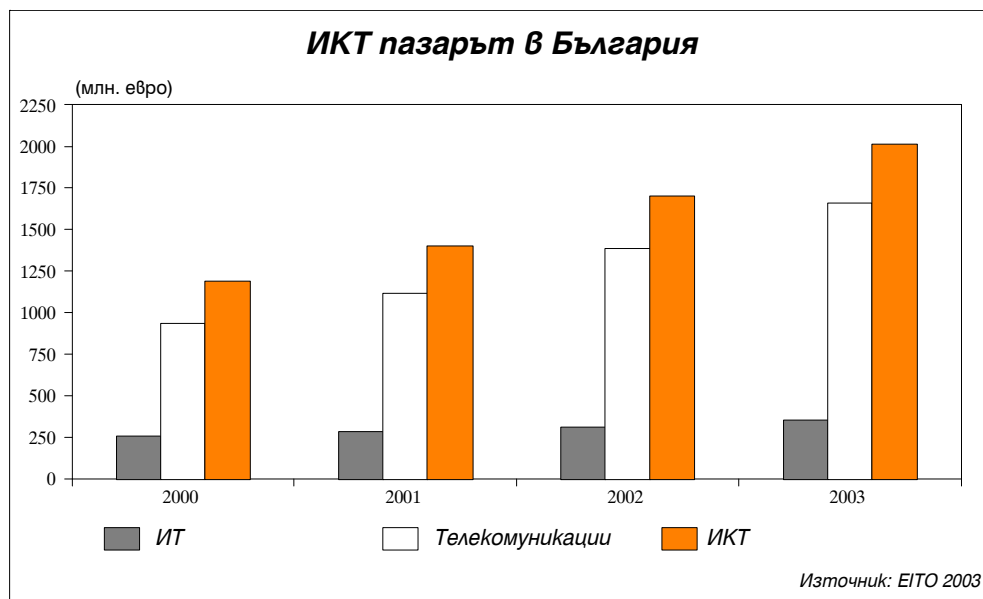
Според данните на ЕИТО българската индустрия на ИКТ се развива изключително бързо през последните няколко години и се очаква да запази високите си темпове и в близко бъдеще. Като цяло пазарът е реализирал годишни растежи от 17.5% през 2001г. и 21.5% през 2002г. От особено значение е факта, че през тези две години секторът на ИКТ в световен мащаб е в криза, като годишните растежи намаляват до 2.8% (2001г.) и 1.2% (2002г.). За Западна Европа изменението през 2002г. е едва 0.2%. Прогнозата за България през 2003г. е за растеж от 18.5% на годишна база, за Западна Европа е 2.5%, а в глобален мащаб - 4.5%.

През 2002г. отрасълът на ИКТ у нас е оценен на 1.7 млрд. евро. Над 80% от този пазар се генерира в сферата на телекомуникациите, като според доклада на ЕИТО в бъдеще делът им ще продължава плавно да нараства.

ИТ секторът отбелязва ръст от 10.4% през 2002г., като в абсолютна стойност той

е оценен на 313 млн. евро. Най-голямо увеличение имат подгрупите приложен софтуер (23.9%) и сървъри (17.4%). При телекомуникациите нарастването е с 24.4% и в абсолютна стойност достига до 1 386 млн. евро. Най-бързо през годината се развиват мобилните телефонни услуги (57.1%) и оборудването за мобилна комуникация (34.3%). Това е резултат от разрастването на втория GSM оператор у нас Globul, засилването на пазарното му присъствие и изострянето на конкуренцията в този сегмент.

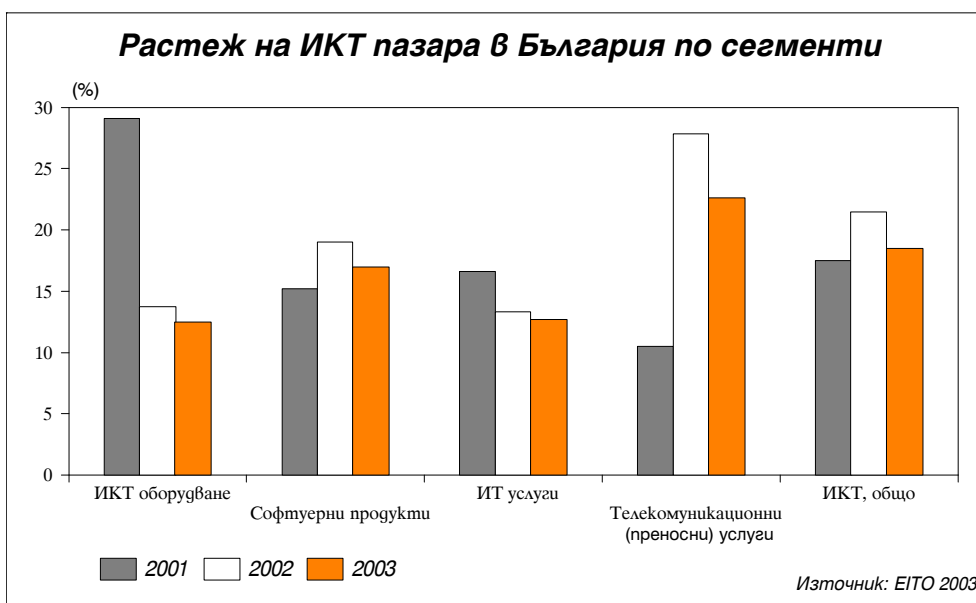
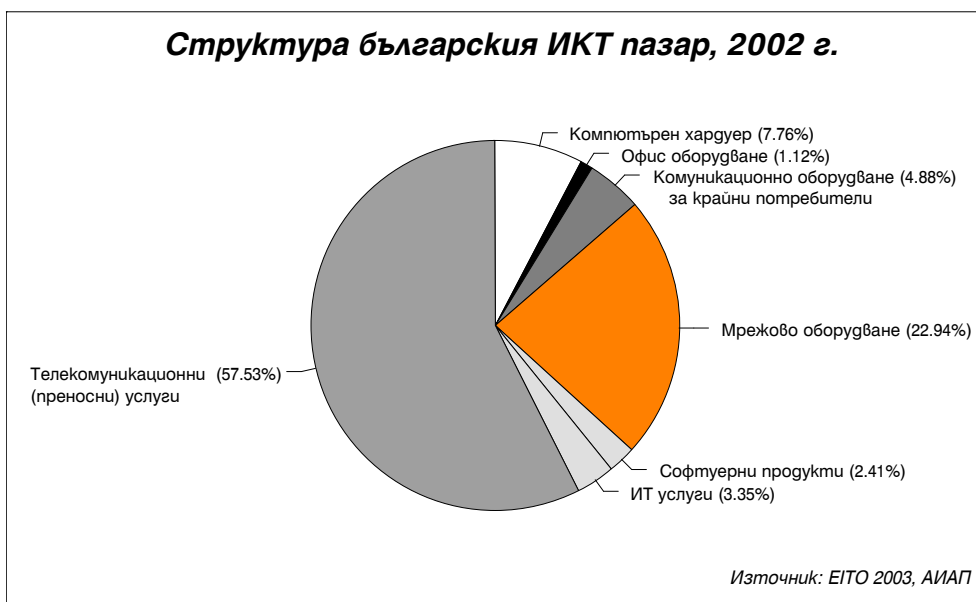
На междинно ниво на агрегация най-голям растеж през 2002г. е реализиран в групите телекомуникационни услуги (27.8%), мрежово оборудване (19.3%) и софтуерни продукти (19.0%). В нито един от сегментите няма пазарен спад, но нарастването е най-слабо при комуникационно оборудване за крайни потребители (3.2%) и

компютърен хардуер (6.4%). В резултат на тези процеси се повишава дялът на телекомуникационните услуги в общия пазар на ИКТ, докато при всички останали групи има слабо понижение.

При проследяване на растежите на отделните групи в динамика се вижда, че през 2001г. най-бързо е нараснало ИКТ оборудването (29.1%) и по-специално мрежовото оборудване (43.2%) и комуникационното оборудване за крайни потребители (30.6%). Оценките за 2002г. и прогнозите за 2003г. са за най-голям ръст на телекомуникационните услуги - с 27.8% и 22.6% за съответните години.

Въпреки че ИКТ сектора у нас бързо се разрасна през последните години, показателят ИТ разходи на глава от населението в България е все още далеч от стойностите му в останалите страни от Централна и Източна

Европа ИТ разходите на човек от населението в България през 2002г. са 37 евро, а за страните от ЦИЕ най-високи са в Словения - 257 евро. Осреднената стойност на показателя за страните от ЕС е 755 евро на човек. ○

повече в сравнение със същия период на 2001г. През този период стартираха нови програми за субсидирана заетост, от които най-мощна е НП „От социални помощи към осигуряване на заетост“, която започна пилотно през септември в няколко общини, а през ноември се реализира в национален мащаб. Тя е насочена преди всичко към дългосрочно безработни лица с продължителност на регистрацията в бюрата по труда над 1 г. Проблемът с дългосрочно безработните в страната е един от най-съществените, тъй като преобладаващата част от тези хора са без специалност и с ниска степен на образование. Това ограничава възможностите им за намиране на работа. Поради дългия престой без работа голяма част от тях губят своите умения и трудови навици и допълнително влошават своята конкурентоспособност на пазара на труда. Броят на нововключените безработни в програмата „От социални помощи към осигуряване на заетост“ възлиза на 62.3% от всички включени в програми лица. Това допринесе за рязкото намаляване на безработните през последните два месеца на 2002г. Според данните на АЗ дълготрайно безработните през декември намаляват със 7.7% спрямо декември 2001г. Очакванията за 2003г. са тази тенденция да се запази, тъй като програмата ще се прилага постоянно през следващата година.

Трябва да отбележим, че програмите за субсидирана заетост са успешни за временно разрешаване на проблема с безработицата, но приложението им трябва да бъде съпроводено с политика за насърчаване разкриването на нови работни места и създаването на устойчива заетост.

Важно е политиката на правителството да създава стимули за бизнеса, целящи насърчаване на инвестициите в райони с безработица, по-висока от средната за страната, както и чрез стимули за разкриване на работни места, като се очаква през следващата година те да имат по-голямо приложение посредством предвидените изменения в ЗКПО и ЗНЗ.

През годината се наблюдава повишен интерес на работодателите към мерките на МТСП по отношение стимулите да наемат безработни. През 2002г. са били устройени 19 385 души по различните мерки за насърчаване на заетостта на конкретни целеви групи безработни, докато през 2001г. броят на устройените лица е бил 15 687 души. С най-добра реализация са мерките за наемане на безработни младежи до 29 г. и тези за наемане на безработни на непълно работно време. Положителна е нагласата на работодателите да наемат младежи, тъй като основният проблем при тях е дългият преход от завършване на образование към трудова заетост поради липса на професионален опит.

Увеличава се и активността на програмите за обучение, които имат голямо значение за повишаване гъвкавостта на трудовия пазар чрез повишаването квалификацията на безработните в съответствие с търсенето. Безработните, завършили курсове за придобиване на професионална квалификация или преминали мотивационно обучение, са 19 461 души и са със 7.5% повече в сравнение с предходната година. Делът им в общия брой безработни все още е твърде малък. Инвестирането в квалификация е необходимо условие в една пазарна икономика, за да може работната сила да бъде конкурентоспособна и лесно да се адаптира към променящите се условия. Образователното и квалификационното усъвършенстване оказва влияние върху избора на кадрите от работодателите и реализацията на безработните, а оттук - и върху равнището на безработица. Положителна насока в активната политика през следващата година е поставянето на акцент върху квалификационните програми и разширяване на техния обхват, което предполага

и осигуряване на повече ресурси. Успоредно с това е необходимо и оценяване на ефективността от прилаганите активни програми и мерки на пазара на труда. Така ще се постигне ефективно разпределение на бюджетните средства за едновременно стимулиране на търсенето и предлагането на работна сила в условията на съгласуваност между икономическата, социалната и финансовата политики.

Положителна тенденция през 2002г. е нарастването на търсенето на работна сила на трудовия пазар. Въпреки влиянието на активните програми върху обема на търсене през ноември и декември, като цяло през годината се наблюдава оживление на първичния пазар на труда спрямо 2001г., което се дължи изцяло на частния сектор. От реалния сектор са заявени 107 хил. работни места, с 9.5% повече в сравнение с предходната година. Така делът на частните работодатели в създаването на работни места нараства до 70.6% (при 65.1% през 2001г.). ○

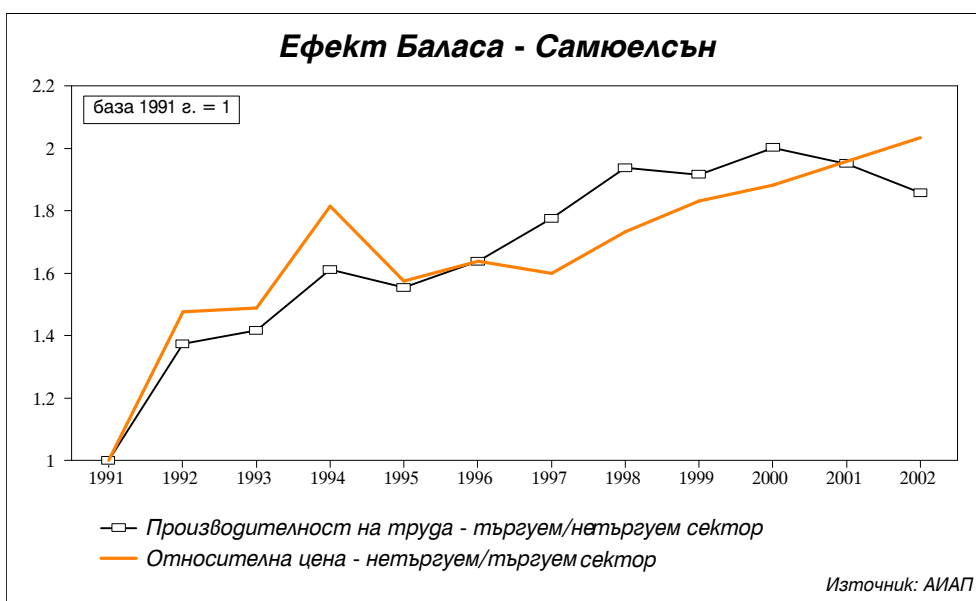
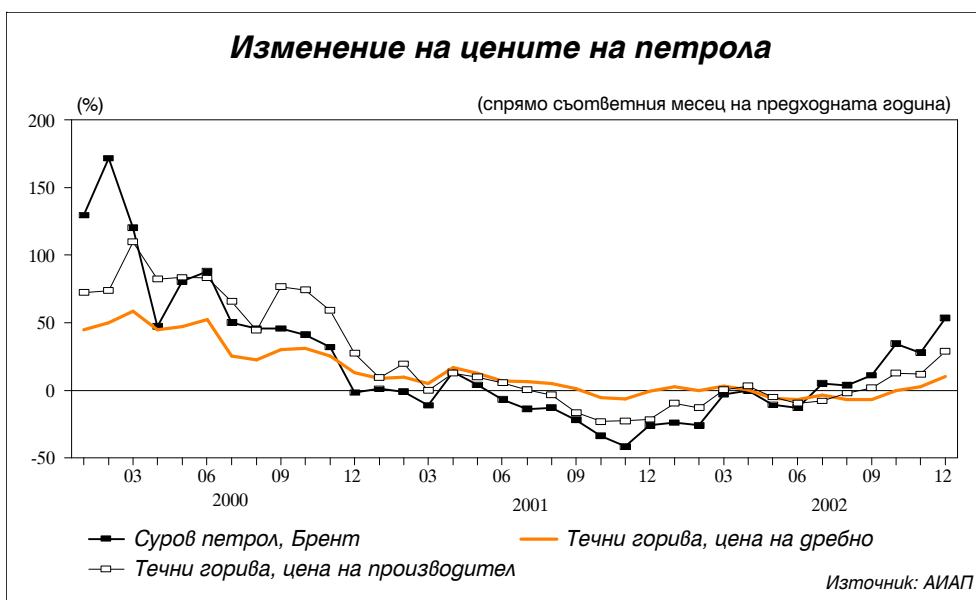
Ї ðĕĕĭ æĭĭ ĕĕ 4

Външни фактори и ефект Баласа-Самюелсън в България

През 2002г. външните фактори за изменението на цените в страната - международните цени на петрола и валутния курс USD/Euro се изменяха в противоположни посоки. Щатският долар поевтиняваше спрямо еврото почти през цялата година. Спадът в курса на щатския долар (с 12.2% в края на годината) имаше задържащо влияние за покачването на общото равнище на цените. В същото време се покачваха международните цени на петрола. Международната цена на суровия нефт - Брент поскъпна с 53.3% в доларово изражение. Общото поскъпване на цените на производител в края на 2002г. е 6.3%, като 3.3 процентни пункта се дължат на рафинираните нефтопродукти, чиито

цени се повишиха с 28.7%. Цените на дребно на течните горива поскъпнаха с 10.4%. В крайна сметка, поевтиняването на щатския долар компенсира до известна степен поскъпването на цената на суровия петрол. Динамиката на цените на производител на течните горива в страната е подобно до тази на международната цена на суровия нефт, отколкото динамиката на потребителските цени. Това е очаквано поведение на цените на производител, тъй като те трябва да са по-гъвкави към промените в международните цени.

При потребителските цени поскъпването при нехранителните

стоки и услугите (без позициите с контролирани цени и без енергийните стоки в тях) се изчислява съответно на 0.4 и 2.7% в края на годината и съответно 1.2 и 4.2% средногодишно. От последните две числа може да се изчисли относителната цена на пазарните услуги (нетъргуеми) към пазарните нехранителни стоки (търгуеми стоки). Това съотношение през 2002 спрямо 2001г. е 3%. Според хипотезата на Баласа-Самюелсън (БС) тази относителна цена се обяснява с отношението на нарастването на производителността в търгуемия спрямо нетъргуемия сектор. От данните за БДС¹ относителната цена на услугите спрямо индустрията е 2.6%, но темпът на нарастване на производителността на труда в индустрията се очертава да бъде по-нисък от този в услугите. Последното показва, че за разлика от предходните години, ефектът БС няма принос към инфлацията през 2002г. ○

---

¹ Изчисленията са направени с прогнозни данни за 2002г.

Ѓ ДЕЕЃ ААЃ ЕА 5

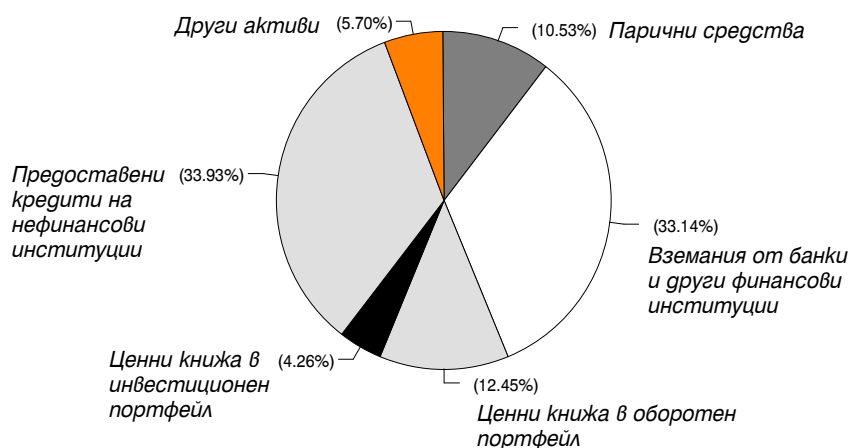
Структура на активите на тръговските банки

През 2002г. продължава започналата през втората половина на 2001г. промяна в структурата на активите на тръговските банки, изразяваща се в увеличаване на дела на кредитите за нефинансови институции и други клиенти (с 7.5 процентни пункта спрямо края на 2001г. до 41.4% от общите активи) за сметка на понижаване на относителното тегло на вземанията от банки и други финансови институции (с 9 процентни пункта спрямо края на 2001г. до 24.1% от общите активи).

Друга промяна в структурата на активите на тръговските банки през 2002г. е увеличението на дела на ценните книжа в инвестиционен портфейл (с 3.4 процентни пункта спрямо края 2002г. до 7.6%) във връзка най-вече с инвестиции в дългосрочни ценни книжа, емитирани от българското правителство на международните финансови пазари. Относителното тегло на ценните книжа в оборотен портфейл се понижи незначително спрямо края на предходната година (с 0.7 процентни пункта до 11.7%). Делът на паричните средства се понижи с 1.9 процентни пункта спрямо края на декември 2001г., когато

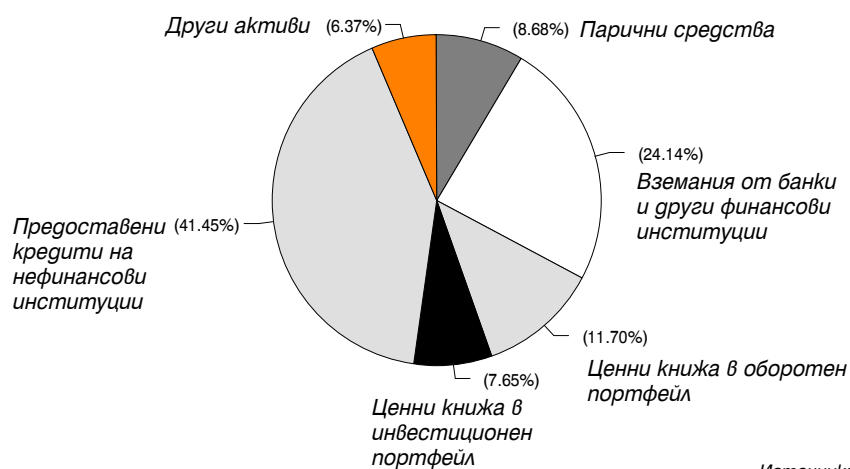
неговото сравнително високо равнище се свързваше с въвеждането в обращение на еуробанкнотите.

Структура на активите на тръговските банки към 31.12.2001 г.

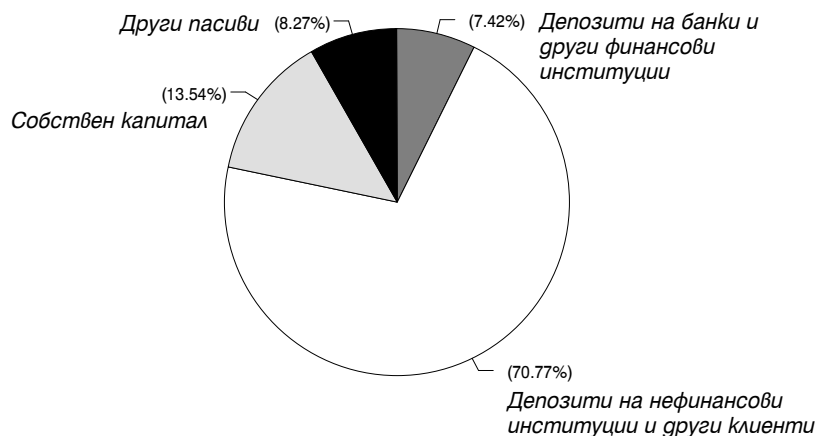
Източник: БНБ

Структура на активите на тръговските банки към 31.12.2002 г.

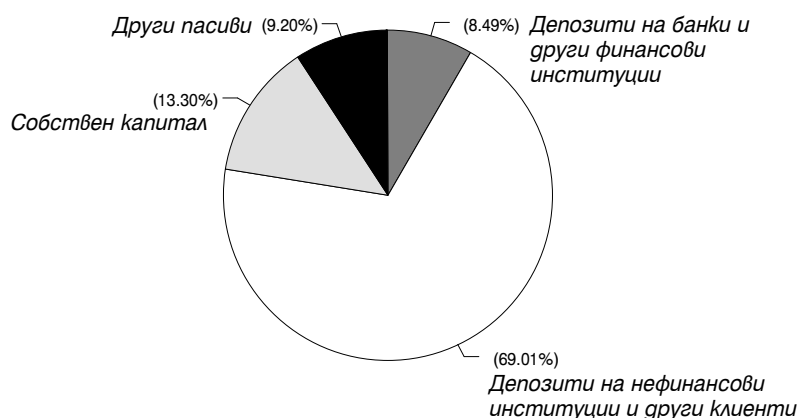
Източник: БНБ

Структура на пасивите на търговските банки към 31.12.2001 г.

Източник: БНБ

Структура на пасивите на търговските банки към 31.12.2002 г.

Източник: БНБ

През 2002г. не настъпиха съществени изменения в структурата на пасивната страна на баланса на търговските банки. Най-голяма промяна има при дела на депозитите на нефинансови институции и други клиенти - намаление с 1.8 процентни пункта до 69% - въпреки значителното номинално увеличение на тези депозити (с 16.2% или 1 398.2 млн. лв.). Понижението на относителното тегло на най-важния компонент на пасивите е за сметка покачването на дела на депозитите от банки и други финансови институции (с 1.1 процентни пункта до 8.5%) и на другите пасиви (с около 1 процентен пункт до 9.2%). Тази промяна се свързва

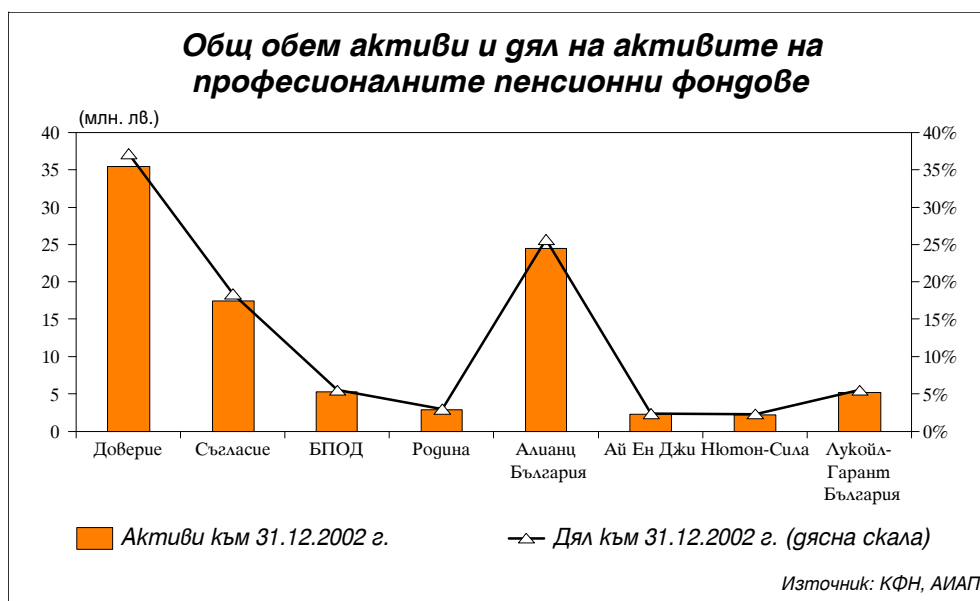
с активизирането на паричния пазар през годината, както и с получаването на парични ресурси (кредитни линии) от чуждестранни банки за кредитирането на предприятия в страната. Делът на собствения капитал на банките се понижи незначително спрямо края на 2001г. (с 0.2 процентни пункта до 13.3%). ○

Ѓ ДЕЕЃ ААЃ ЕА 6

Пенсионноосигурителен пазар

В пенсионноосигурителната система функционират осем гружества със съответните професионални, универсални и доброволни пенсионни фондове. В края на 2002г. броят на осигурените лица в професионалните пенсионни фондове достигна 155.2 хил. души, като броят на осигурените е нараснал със 7% в сравнение с края на 2001г. Акумулираните активи на фондовете нараснаха с 84.8% спрямо края на миналата година и достигнаха 95.2 млн.лв. Концентрацията е твърде висока и остава почти непроменена. Четирите най-големи фонда¹ управляват 86.9% от активите (86.3%² в края на 2001г.). Акционерите на пенсионноосигурителното гружество „Българско пенсионноосигурително гружество“ взеха решение за вливане в пенсионноосигурителната компания „Доверие“, което се отнася и за трите фонда, управлявани от гружеството. Това ще повлияе върху концентрацията в сектора през 2003г.

През 2002г. структурата на инвестиционния портфейл на професионалните пенсионни фондове се промени. В края на 2002г. основната част от инвестициите на професионалните пенсионни фондове са инвестирани в ДЦК (69.3% срещу 58.6% в края на 2001г.) и банкови депозити (22.6% срещу 37.3% в края на

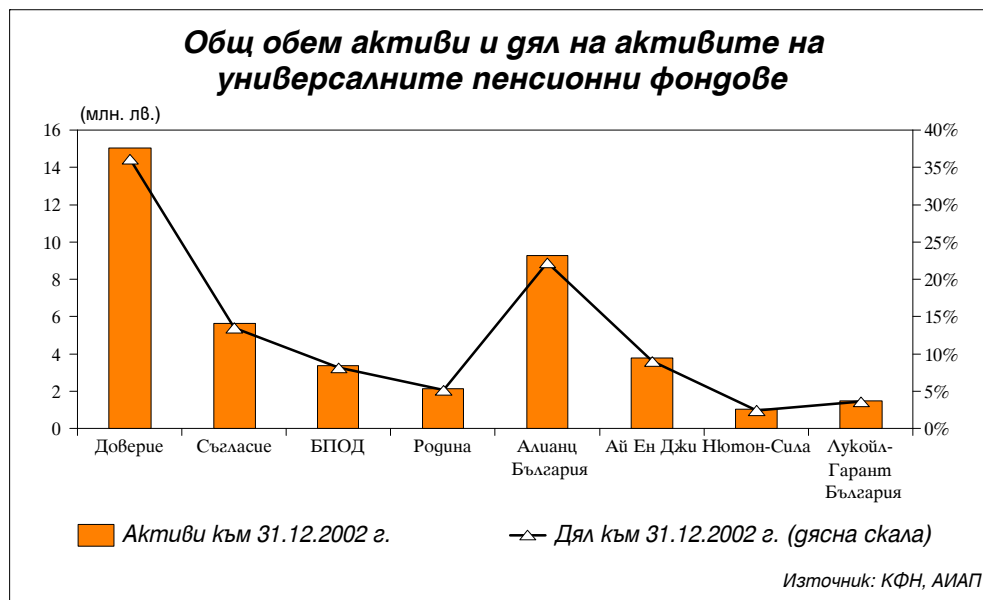

2001г.). Прави впечатление, че дялът на инвестициите в ценни книжа, приети за търговия на регулираните пазари на ценни книжа нараства значително - с 5.8 процентни пункта и достига до 6.4% в края на 2002г. Развитието на капиталовия пазар и нарастващата му роля в преразпределението на свободните ресурси в икономиката е причина за нарастващите инвестиции на институционалните инвеститори в инструменти, търгувани на фондовата борса. През 2002г. на Българска фондова борса (БФБ) се търгуваха акции на атрактивни гружества, които привлякоха инвеститорския интерес. Професионалните фондове направиха и първите инвестиции в чужбина (0.02% от инвестициите в края на 2002г.). Все още фондовете не са се възползвали от възможнос-

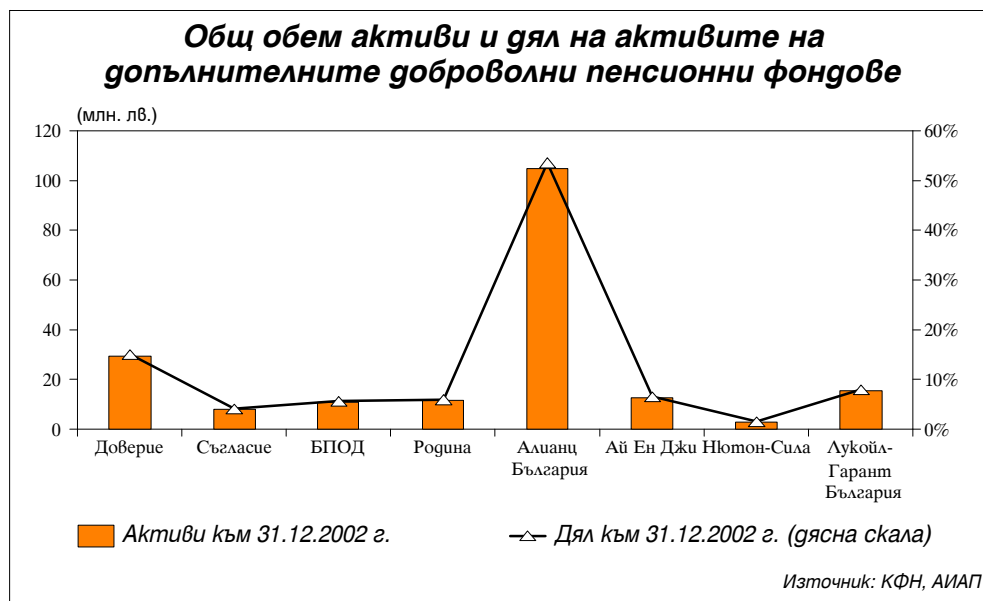
¹ ППФ „Доверие“, ЗППФ „Алианс България“, ППФ „Съгласие“ и „Българско пенсионноосигурително гружество“ ППФ.

² ППФ „Доверие“, ЗППФ „Алианс България“, ППФ „Съгласие“ и „Лукойл-Гарант България“ ППФ.

пта да инвестират до 10% от средствата в чужбина, но причината не е липсата на ясна нормативна уредба³. По-скоро това се дължи на недостатъчния опит на пенсионните фондове, а също така и на забавянето на развитието на световната икономика и спада на международните лихвени проценти.

В края на 2002г. в универсалните пенсионни фондове се осигуряват 1.16 млн. души. Активите, акумулирани от тези пенсионни фондове, са в размер на 41.7 млн. лв. (10.77 млн. лв. в края на юни 2002г.), от които 80.8% се управляват от четирите най-големи фонда. Средствата са инвестирани предимно в ДЦК (78.7%) и банкови депозити (17%).

В доброволните пенсионни фондове към края на 2002г. броят на осигурените лица е 484 хил. души и нараства със 7.5%. Притежаваните активи в края на годината се увеличават с 44.4%, достигайки 195.5 млн. лв. Концентрацията в сектора намалява незначително и все още е висока. Четирите най-

големи доброволни фонда притежават 82.9% от всички активи.

Структурата на инвестиционния портфейл на пенсионните фондове не се промени съществено през 2002г. От общата сума на инвестираните средства 54.2% са вложени в ДЦК (44.4% в края на 2001г.) и 32.6% в банкови депозити (38.2% в края на 2001г.). Намаленият дял на банковите депозити в инвестиционния портфейл на пенсионните фондове е за сметка на увеличения дял на инвестициите в ипотечни облигации (6.8% към края на 2002г. срещу 4.5% към края на миналата

³ На 14.06.2002г. бе приета Наредба №4 за реда за инвестиране извън страната на активите на пенсионноосигурителните дружества и на фондовете за допълнително пенсионно осигуряване.

година). През 2002г. продължи издаването на ипотечни облигации от търговските банки, което се свързва и с кредитната експанзия на банките през изминалата година. Ипотечните облигации са подходящ финансов инструмент за институционалните инвеститори предвид сравнително високата доходност, която те носят.

Размерът на акумулираните средства в пенсионните фондове все още не е твърде голям и има подходящи възможности за инвестиране на средствата във финансови инструменти. Въпреки ниските бюджетни дефицити през последните години, правителството емитира достатъчно ДЦК, с които могат да се задоволят потребностите на инвеститорите от този род финансови инструменти. В бъдеще обаче се очаква пенсионните фондове да акумулират значителни по обем средства, които няма да могат да бъдат посрещнати от съответния обем финансови инструменти. Това е една и от причините, поради които се поставя въпросът да се предостави по-голяма свобода на фондовете да инвестират на чуждите финансови пазари и на местния капиталов пазар, като се премахне високото процентно ограничение за инвестиции в ДЦК. ○

İ ĐÈËĬ ÆÁĬ ÈĀ 7

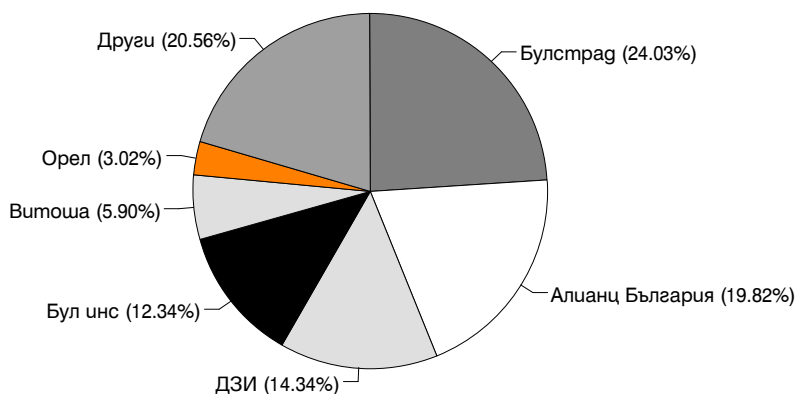
Застрахователен пазар

Концентрацията в общозастрахователния бранш продължава да бъде висока и през 2002г. В края на третото тримесечие на 2002г. четирите най-големи гружества - „Булстраг“, „Алианц България“, „ДЗИ“ и „Бул Инс“ притежават 70.5% от премиеният приход срещу 72.4% в края на същия период на миналата година. Индексът на Херфингал, изчислен по отношение на брутния премиен приход, също показва увеличение на конкуренцията в общозастрахователния бранш (0.14 в края на деветмесечието на 2002г. срещу 0.15 за същия период на 2001г.). През 2002г. се поставя началото на едно преразпределяне и промяна на пазарните позиции на застрахователните

гружества. По-значително изменение на пазарния дял се наблюдава при „ДЗИ“, което, от своя страна, е свързано с приватизацията на застрахователното гружество в края на 2002г. С приватизацията на последните две държавни застрахователни гружества - „ДЗИ“ и „Армеец“ застрахователният пазар премина в ръцете на частния сектор.

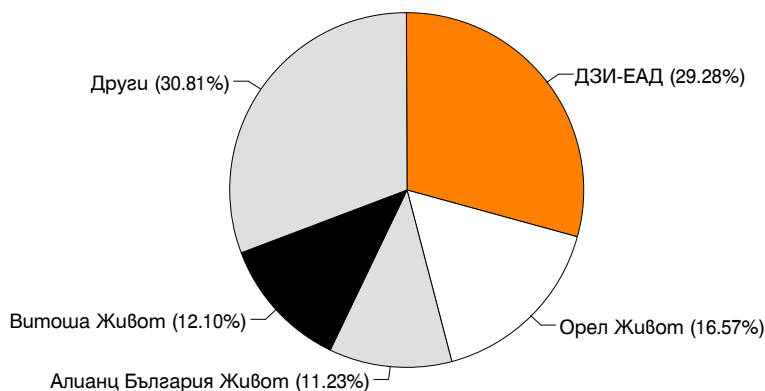
По-съществена промяна в концентрацията се наблюдава в животозастрахователния бранш. Коефициентът на концентрация в края на деветмесечието на 2002г. достигна 69.2% срещу 87.2% за същия период на 2001г. Индексът на Херфингал също показва значител-

Брутен премиен приход в общото застраховане към 30.09.2002 г.

Източник: Комисия за финансов надзор

Брутен премиен приход в животозастраховането към 30.09.2002 г.

Източник: Комисия за финансов надзор

ното засилване на конкуренцията в бранша, като от 0.26 достигна 0.16 в края на септември 2002г.

През 2002г. настъпиха промени в Закона за застраховането, предвид хармонизацията на нормативната уредба в областта на застраховането с тази на ЕС. Измени се разпоредбата в закона, засягаща инвестирането на застрахователните резерви на застрахователните гружества. Финансовите инструменти, в които могат да инвестират застрахователните гружества, са изрично определени, като промяна в кръга на разрешените инструменти няма, но се промени регламентът за съотношението, в което трябва да се инвестират застрахователните резерви. Ипотечните облигации в инвестиционния портфейл не трябва да надвишават 25% и в същото време не могат да се инвестират повече от 15% в ипотечни облигации на една банка. Обемът на ипотечните облигации, издадени през 2002г., продължи да нараства, с което се осигуряват инвестиционни възможности в по-дългосрочни инструменти за застрахователните гружества и пенсионните фондове.

Обемът на инвестираните застрахователни резерви в животозастрахователния бранш се увеличи с 25.5% в края на септември 2002г. в сравнение със същия период на 2001г., като основната причина за това е значителното нарастване на събрания премиен приход от застрахователните компании. В структурата на инвестициите на застрахователните резерви на животозастрахователните гружества настъпиха съществени промени, като се увеличи значително дялът на заемите срещу застраховка „Живот“ (с 14.5 процентни пункта до 18.3% към края на септември 2002г.) и се намали дялът на депозитите във финансови институции (с 10.2 процентни пункта до 9% към края на септември 2002г.). Причината за промяната в структурата се дължи на сключването на значителен брой краткосрочни животозастраховки. Застрахователите в общозастрахователния бранш продължават да инвестират застрахователните резерви предимно в ДЦК (38.3% към края на септември 2002г.) и банкови депозити (50.8% към края на септември 2002г.). ○

Ì ĐÈËĬ ÆÁĬ ÈĂ 8

Капиталов пазар

През 2002г. оборотът на БФБ нарасна с 158.3% спрямо 2001г., достигайки 416.1¹ млн. лв. Отново по-голяма част от сделките на фондовия пазар са сключени на *блоковия сегмент* на борсата. Оборотът от блокови сделки през 2002г. възлиза на 244.8 млн. лв. или се е увеличил със 113.8% в

сравнение с 2001г. Въпреки значителното нарастване на оборота на този пазарен сегмент, гелът на блоковата търговия от общата търговия на БФБ намалява до 58.8% в края на 2002г. (71.3% в края на 2001г.).

През 2002г. стартира търговията с *компенсаторни инструменти*² на БФБ, като за целта бе създаден отделен пазарен сегмент на фондовата борса - „Пазар на компенсаторни инструменти“. Бе приет и нов Закон за сделките с компенсаторни инструменти. От септември 2002г. тези инструменти се търгуват само на БФБ, за да се създаде прозрачност и публичност при сделките с тези инструменти, как-

¹ Включен е оборотът на всички пазарни сегменти, вкл. този от отправени търговски предложения.

² Според чл.2 от Закона за сделките с компенсаторни инструменти, компенсаторните инструменти са компенсаторните записи и жилищните компенсаторни записи по Закона за обезщетяване на собственици на одържавени имоти, както и поименните компенсационни бонове по Закона за собствеността и ползването на земеделските земи и по Закона за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд.

то и да се осигури справедливо приключване на процеса на обезщетяване на гражданите, получили компенсаторни инструменти. Тези финансови инструменти привлякоха инвеститорския интерес още с въвеждането им на фондовата борса. Причина за повишения интерес е възможността за използването им като непарични платежни средства при приватизацията на държавни предприятия. Компенсаторните инструменти имаха съществен принос в оборота на БФБ. През 2002г. 21.1 млн. лв. или 8.6% от блоковата търговия се дължи на реализирания оборот на пазара на компенсаторни инструменти. Още по-голям е приносът на компенсаторните инструменти в оборота от извънблокова търговия (40.8 млн. лв. или 28.2% от общия обем при нормална търговия³).

Оборотът от извънблокови сделки през 2002г. нараства значително (241.9% спрямо 2001г.), като темпът на прираст е изпреварващ в сравнение с този на блоковия сегмент. Съществено се повиши и дялът на нормалната търговия от общата търговия (34.7% срещу 26.2% през 2001г.).

Важно е да се отбележи, че на всички пазарни сегменти при извънблоковата търговия се наблюдава съществен растеж. Оборотът на *официалния пазар на акции и облигации* през 2002г. достигна 16.9 млн. лв. срещу 4.4 млн. лв. през предходната година. Най-голям принос за същественото нарастване на търговията има реализираният оборот на пазарния сегмент на акции „С“, който се увеличи за една година повече от три пъти (с 10 млн. лв. и достигна до 11.4 млн. лв. през 2002г.). През март 2002г. на този пазарен сегмент бяха извършени няколко сделки с акциите на ТБ „Стопанска и инвестиционна банка“, които допринесоха за нарастването на оборота.

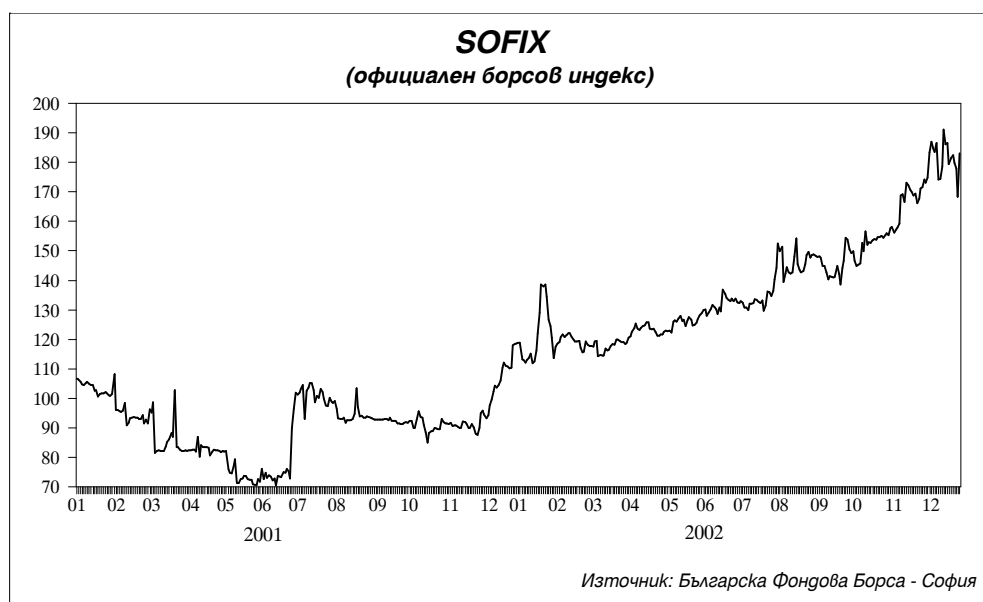
На *официалния пазар на облигации* също се наблюдава съществено увеличение с повече от два пъти и оборотът достигна 2.5 млн. лв. през 2002г. (816.9 хил. лв. през 2001г.). През втората половина на 2002г. активно се търгуваха обикновените облигации на ТБ „Обединена българска банка“, които бяха регистрирани за вторична търговия на този пазарен сегмент след записването им на пазарния сегмент „Първичен пазар“ на БФБ. Бяха регистрирани и нови емисии ипотечни облигации на търговските банки „Стопанска и инвестиционна банка“ и „Българска пощенска банка“ за съответно 1.67 млн. лв. и 12 млн. лв. През септември 2002г. бе прекратена окончателно търговията с корпоративните облигации на „Енергия“ АД - Търговище, което е и причина за слабата търговия през годината с този финансов инструмент.

През 2002г. на *неофициалния пазар на акции и облигации* на БФБ също се регистрира над два пъти по-голям растеж, като оборотът достигна 127.6 млн. лв. (37.9 млн. лв. през 2001г.). Нарастване на оборота са наблюдава, както на неофициалния пазар на акции (с 31.9 млн. лв.), така и на неофициалния пазар на облигации (с 16.8 млн.лв.). Принос за увеличението на оборота на неофициалния пазар имат регистрираните през 2001г. ипотечни облигации на „Първа инвестиционна банка“ и „Българо-американска кредитна банка“, които продължиха да се търгуват активно и през 2002г. През изминалата година бе регистрирана още една емисия ипотечни облигации на „Българо-американска кредитна банка“. Така общият брой ипотечни облигации, регистрирани на фондовата борса, са пет на обща стойност приблизително 43 млн. лв. С увеличената кредитна активност на търговските банки през последните години се създава предпоставка за издаването на повече ипотечни облигации, които се превърнаха в твърде атрактивен инструмент, позволяващ придобиване на сравнително висока доходност.

³ Не се включва оборотът от търгови предложения и приватизационен пазар.

На *приватизационния сегмент* на борсата се сключиха 93 сделки на обща стойност 3.2 млн. лв. (3.7 млн. лв. през 2001г.). Въпреки че през последните два месеца на 2002г. се извършиха първите сделки по приватизация с непарични платежни средства, оборотът не можа да надвиши този през предходната година. Причината за това е още неяснотата около приватизацията на борсата. Процедурата по предлагане на пакети на големи гържавни предприятия (като БТК, Български морски флот, НЕК и др.) не приключи до края на 2002г. Възможно е забавянето на предлагането на тези атрактивни пакети да доведе до понижаване интереса на притежателите на компенсаторни инструменти и съответно да се отрази на цените и търговията с тях.

През 2002г. оборотът от търгови предложения достигна до 8.9 млн. лв. като бяха сключени 17 сделки. За сравнение, през 2001г. бе реализиран оборот в размер на 461.6 хил. лв. През май 2002г. бе пусната емисия обикновени облигации на „Обединена българска банка“ на сегмента „Първичен пазар“ на БФБ, с което този пазарен сегмент заработи за първи път на борсата. В началото на октомври на първичния пазар бе пусната и емисия общински облигации на община Сливен. След реализиране на цялата емисия в размер на 3 млн. лв., общинските облигации бяха регистрирани за вторична търговия на официалния пазар на общински облигации.

Официалният борсов индекс SOFIX в края на 2002г. достигна до 183.08 пункта, регистрирайки едногодишно увеличение от 54.3%. На 10 декември индексът достигна най-високата за периода на своето съществуване стойност от 190.97 пункта. Тези стойности се дължат на поскъпване на цените на акциите на почти

всички дружества, влизащи в изчисляването му. Най-голямо увеличение за 2002г. имат акциите на дружествата „Софарма“ АД - София, „Златни пясъци“ АД и „Албена“ АД, чиито цени нараснаха съответно със 198.8, 83.1 и 59.5%. ○

Ѓ ДЕЕЃ АЕАЃ ЕА 9

Структурни реформи в някои приоритетни области

Тютюнева и цигарена промишленост

Подготовката за раздържавяването на „Булгартабак холдинг“ АД (БТХ) започна с приемането през март 2002г. на стратегия за приватизация на тютюневия монополист. За продажба бяха предложени 51 до 80% от капитала на Булгартабак, като се очакваше да проявят интерес стратегически инвеститори с опит в тютюневия и цигарен бизнес. Правителството си постави за основна цел бързо да приватизира Булгартабак, без да формулира конкретно очакванията спрямо инвеститорите и да декларира ясно ангажиментите, които ще се поемат от държавата във връзка с подкрепата на отрасъла. При стартиране на приватизационната процедура липсваше дългосрочна стратегия за развитие на тютюнопроизводството. Законната и нормативна рамка за функциониране на отрасъла също предстоеше да се промени. Стратегията за развитие на тютюнопроизводството беше приета едва след избора на предпочитан купувач през месец април 2003г., а одобреният от МЗГ проект за нов закон за тютюна и тютюневите изделия през месец ноември 2002г. не е разглеждан до момента от парламента.

Международната конюнктура в сектора и конкурентната позиция на страната също имат редица особености. Наред с тенденцията към понижаване на международните цени на тютюна, България е в относително по-неизгодна позиция спрямо основните си конкуренти на международния пазар - Турция, на която ЕС предоставя нулево мито и Гърция, чиито производители разчитат на четирикратно по-високи субсидии. След въведените ограничения за износ на български тютюни за САЩ и Русия¹, ЕС се очерта като основен пазар за българската продукция. Според данни на Булгартабак холдинг, около 50% от неговата продукция през 2001г. е била реализирана в ЕС. По данни на Световната здравна организация (World Health Organisation) обаче търсенето на тютюневи изделия в еврозоната се очаква да намалее между 10 и 20% до 2008г., поради което квотите за производство на тютюн, за които ЕС изплаща премии вече бяха съкратени с по 1.8% през 2002 и следващите две години. По отношение на българския пазар също би могло да се очаква намаляване на търсенето на нашите тютюни поради предвижданото намаление на вносните мита върху тютюна за страните от ЕС.

Приетата през месец април стратегия за развитие на сектора не отразяваше адекватно тенденциите на международните пазари и желанието за бързо приключване на приватизацията на БТХ. Според нея, до 2007г. производството на суров тютюн у нас трябва да достигне 77 хил. тона, като износът нарасне до 45 хил. тона (повече от двукратно увеличение спрямо 2001г.) и евентуалният купувач на монополиста гарантира изкупуването му. Изкупуването на тютюн се

¹ В края на 1996г. са премахнати преференциите по внос на тютюневи изделия в Русия. Поради тази причина износът на цигари от България рязко намалява.

предприятията и от гвата типа, което го прави непривлекателен като цяло за инвеститори с опит в бранша.

Не беше отчетен в необходимата степен и факта, че един от основните конкуренти на пазара - Турция също подготвя приватизация на тютюневия си монопол. През януари 2002г. турският парламент прие закон за тютюнопроизводството, чиято основна цел бе дерегулация на сектора и създаване на законови предпоставки за приватизация на TEKEL. Чрез закона бяха решени редица въпроси - премахване на субсидиите за производителите на тютюн и на минималните изкупни цени за суровината, задължителност на отворени търгове за изкупуване на тютюн, преоформяне на натрупаните стари дългове на компанията и затваряне на редица нерентабилни производства. Процесът на приватизацията на TEKEL се очаква да бъде осъществен през 2003г.

Информационни и комуникационни технологии

Развитието на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) е от изключителна важност за повишаване конкурентоспособността на икономиката и нейния потенциал за растеж. Това разбиране залегна и в управленската програма на правителството на Република България, като областта на комуникациите и високите технологии бе определена за една от базовите за устойчивото развитие на страната. През 2002г. бяха предприети конкретни действия за насърчаване развитието в тази приоритетна област. Направени бяха редица законодателни и административни промени с общоикономически ефект, по важните от които са:

- Поправки в Закона за ДДС с оглед възстановяване на данъчния кредит на фирмите, изнасящи софтуер;

- Промени в Закона за корпоративното подоходно облагане - максимално допустимата амортизационна норма за категорията „компютри, софтуер и право на ползване на софтуер“ се повиши на 50%, в сила от 01.01.2003г.

- Приета бе актуализирана секторна политика в далекосъобщенията на Република България, отразяваща преговорните позиции на страната по глава 19 „Телекомуникации и информационни технологии“, сред които е и пълната либерализация на далекосъобщителния пазар от 01.01.2003г.

- Приета бе стратегия за изграждане на електронно правителство;

- Подготвен е проект за стратегия за въвеждане на ИКТ в средното образование.

Освен това бяха създадени Координационен център по информационни, комуникационни и управленски технологии към Министерски съвет, както и Агенция „Развитие на съобщенията и на информационните и комуникационните технологии“ към министъра на транспорта и съобщенията. Основните ѝ функции са свързани с администрирането, събирането и разходването на средства за развитието на телекомуникациите, пощенската инфраструктура и информационните и комуникационни технологии. Подготвена беше дългосрочна иновационна стратегия, съответстваща на препоръчителната международна практика, която се очаква да бъде утвърдена и влезе в действие през 2003г.

В края на 2002г. законовият срок на монопола на БТК изтече. По обективни причини обаче естественият монопол на компанията върху съобщителната инфраструктура ще продължава да

Енергиен сектор

През 2002г. в енергийния сектор бяха положени основите на принципно нова политика в отрасъла, имаща за цел подготвяне на сектора за приватизация и постепенно либерализиране на енергийните пазари.

През юли бе приета енергийна стратегия на България. Тя предвижда постепенно премахване на субсидиите, покриващи оперативните разходи на гружествата, елиминиране на изкривяванията, причинени от политиката на кроссубсидиране между отделните категории потребители и управление на инвестиционния процес с цел да се минимизира поемането на задължения от гържавата чрез приватизиране на активите и прехвърляне на риска при изграждането на нови производствени мощности върху частните инвеститори.

В подкрепа на декларираните намерения беше разработен проект на нов енергиен закон, който да изгради нормативната рамка за либерализирането на отрасъла. Проектът предвижда въвеждането на разрешителен режим за изграждането на нови мощности, при които ролята на гържавата е ограничена до издаване на разрешения за съответната дейност без поемане на ангажименти за изкупуване на произведената енергия.

Новият проектозакон определя пътя на преход от модела единствен купувач, по който работи в момента системата, към модел на регулиран достъп на трети страни с балансиращ пазар. Отварянето на пазара ще се осъществи чрез оторизирането на пряк достъп до преносната и разпределителната мрежи за производителите на електроенергия и привилегированите потребители, които ще имат възможност свободно да договарят условията на продажба. Делът на привилегированите потребители постепенно ще нараства, докато се достигне пълна либерализация към момента на присъединяване към ЕС. Първоначалното отваряне на пазара на електроенергия и газ е предвидено за юли 2003г. Привилегировани потребители ще бъдат предприятията с консумация на електроенергия по-голяма от 100GWh и 80 млн. куб.м природен газ. В електропроизводствения сектор 10 привилегировани потребители и 5 производителя (приблизително 15% от пазара) ще вземат участие в първоначалния етап.

Преструктурирането на сектора включва и изменението на цените на енергийните ресурси - повишения на цените на електричеството и топлоенергията, одобрение на график за преструктуриране на цените на електроенергията и въвеждането на цени, базирани на извършените разходи за доставка на газ за домакинствата. През 2002г. бе елиминирано субсидирането на цената на възлицата, а към средата на 2002г. ДКЕР одобри примерен тригодишен график за ежегодното повишаване на средната продажна цена на електрическата енергия за битови нужди, като се предвижда до 2004г. да се достигнат цени, покриващи напълно производствените разходи. Процесът на преструктуриране на цените бе съпътстван от приемането на наредби с методологични указания за формирането на цените на електричеството, природния газ и топлинната енергия.

Правителството изпълни своите социални ангажименти, включвайки два механизма за подпомагане на потребителите с ниски доходи: разширяване на съществуващата програма, по линия на която се дават енергийни помощи за социално слаби семейства (възлизаци на около 25% от всички домакинства) и въвеждане на двустепенна ценова тарифа, като субсидираната цена при потребление на ограничено количество енергия ще бъде подгържана без изменение за целия период на

През 2002г. стартира либерализацията в сектора предвидена от Закона за железопътния транспорт. БДЖ беше разделена на две независими компании - за поддръжка на инфраструктурата (НК „Железопътна инфраструктура“) и транспортен оператор БДЖ.. В резултат на извършеното реструктуриране БДЖ има задължение да внася инфраструктурна такса и получава от държавата два вида компенсации: за покриване на загубите от губещи дейности и за предоставяне на права на някои категории пътници за безплатни и намалени пътувания.

През 2002г. продължи низходящият тренд в броя на превозените пътници (спад от 24%) и на превозените товари (спад от 4.2%)³. Съгласно поетите ангажименти в плана за действие за 2002г. бяха увеличени цените на пътническите превози - съответно с 12% за експресните влакове и с 10% за пътническите. Също така бяха закрити второстепенни губещи линии и бе оптимизиран графикът на движение на влаковете при пътническите превози. В резултат на извършените промени пътническите превози бяха редуцирани средно с 8.4%. Подобни структурни промени премина и товарният транспорт, като бе намален броят на влаковете със 109 и бяха закрити 79 гари за обработка на товари.

През 2002г. бяха приети особено важни стратегически документи, които поставиха основата за бъдещото развитие на сектора, включващи бизнес план за 2003г. и дългосрочна 10-годишна стратегия за развитие на железопътния транспорт.

Планът за действие (2003- 2005) предвижда реструктуриране на транспортния оператор БДЖ чрез институционално и правно разделяне на пътническите от товарните превози през 2003г. и поставяне на ясна основа на отношенията между държавата и превозвача във връзка с финансирането на социалните пътнически превози чрез подписването на договор за субсидиране на 100% от разходите.

Сред основните приоритети са включени също приемането и въвеждането на нови инфраструктурни такси, базирани на пределните разходи, както и елиминирането на кроссубсидирането на пътническите от товарните превози от 01.01.2004г.

Предвиждат се и мерки за повишаване на конкурентоспособността, като разработването на нови продукти и услуги и частична модернизация на подвижния състав с цел да се повиши качеството на предлагания продукт.

Ще продължи и оптимизацията на оперативните разходи, включващи приемането на план за редуцирането на персонала (с 20% до 2004г. в сравнение с 2001г.), достигане на ниво на покритие на разходите от експресните влакове от минимум 90% до юни 2004г. и разработването на надеждни системи за бюджетиране на разходите. ○

³ По данни на МТС.